



Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

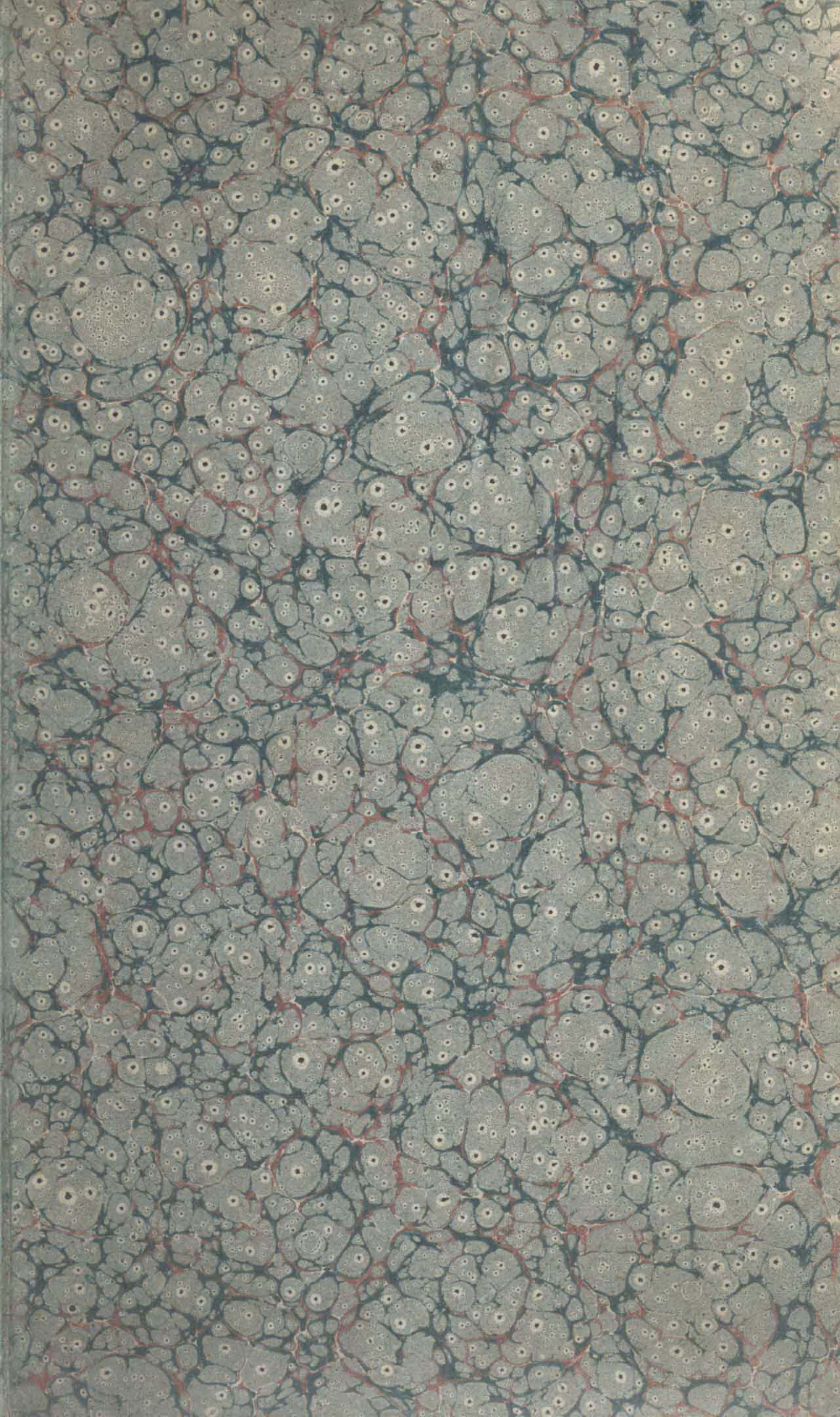
661

82

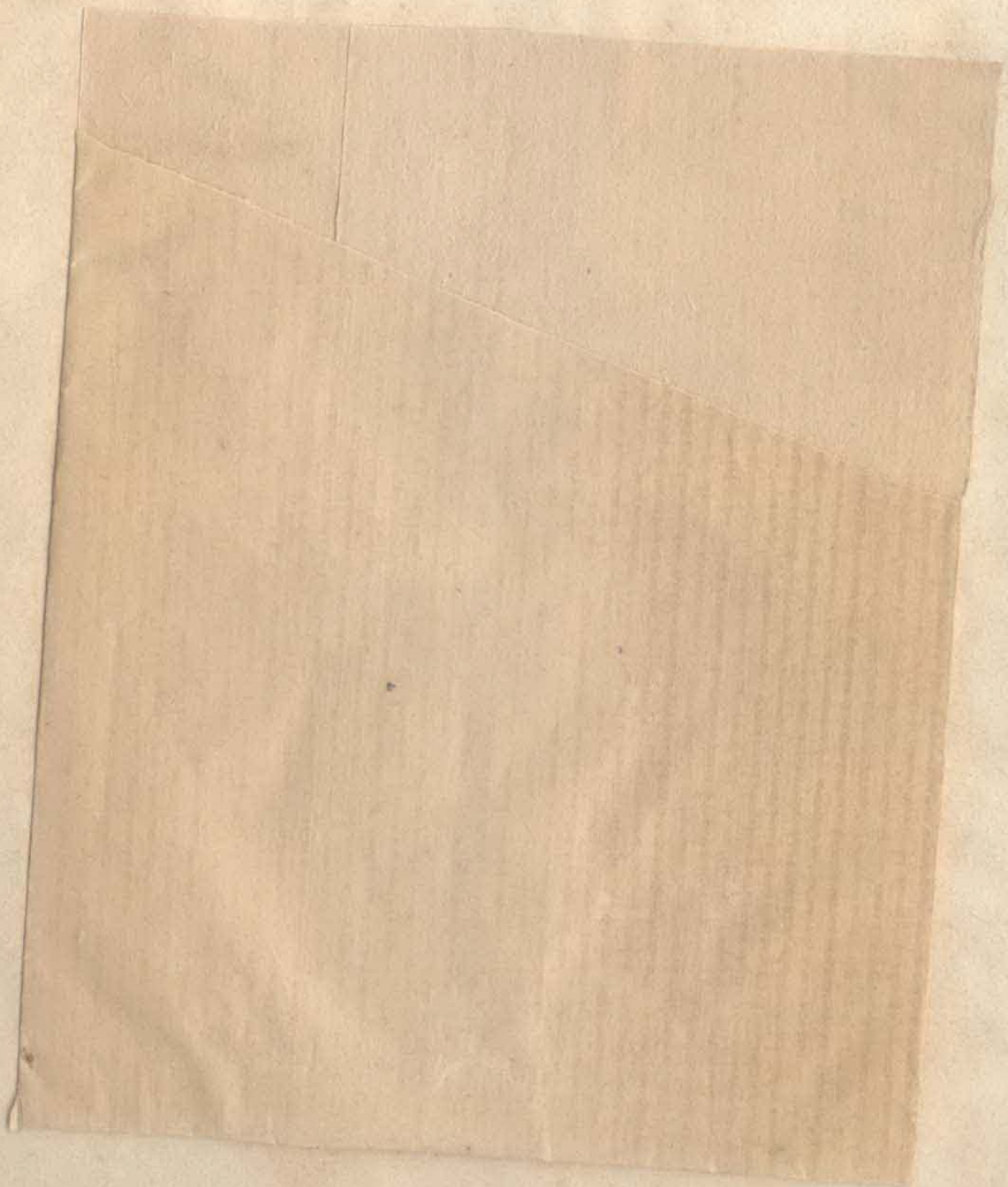
F-26

0000000000





Handwritten text in a cursive script, possibly a name or address, located at the top of the page.



2011

82-

ՀՕՐՏ ՊԿՅՐԸՆ

50

P-26

uy

Ի Տ Ա Լ Ի Ա

Թարգմ. Զ. զհաւր շէրգաւ

Printed in Turkey

Z-506



2009

Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1860

2002 2002

198

— — — — —

W



3245

39

8

Ա. Զ. Դ

Ոչ ընդ նշանաւորս միայն քերդողաց դարուս, այլ
եւ առաջին ի նոսին վկայեալ է ի յորովից գիանոց՝
ՊԱՅՐԸՆ Անգղիացի • զորոյ ճաշակս քերդուածոց մա-
տուցաք երբեմն մերազնեայցս ի ծաղկաբաղս ուրեք •
խակ այժմ ընծայեմք զընտրելագոյնն մասն համօրէն
գրուածոց նորին, որ է յեաին կամ Չորրորդ երգ ա-
նուանեալ քերդութեանն ՊԱՆԴԻՏՈՒԹԻԻՆ ՀԱՐՈՒԴԱՅ
ԱՍՊԵՏԻ, Childe Harold's Pilgrimage. յորում զի-
տալիս նկարագրէ, թէ եւ ոչ բովանդակ, վասն այնո-
րիկ եւ ԻՏԱԼԻԱ կոչեցաք զհրատարակեալս առ ի մէնջ
զերգս զայս: Հռչակ քերդողին եւ քերդուածոյն, նիւթ
բանիցն՝ որ է անմահ յիշատակն Իտալիս, վեհագոյն
ի գեղապատիւ աշխարհս նորոց դարուց, եւ ստէսլ այ-
ցելութիւնք հոմազնեայց քերդողին ի գրուատեալն
առ ի նմանէ վայրս, եւ մանաւանդ ի նախակարգեալն
ի գլուխ երգոյն՝ ի Վենետիկ, յորում եւ մեզ եհաս
պանդխտել հողւոյ կամօք եւ երկրորդ ստանալ հայ-

րենիս, ի նմին իսկ ի քաղաքի՝ յորում եւ մասն ինչ
երգոցս յօրինեալ է ի բանաստեղծէն, եւ գլխովին ի
կղզւոջ մենաստանի՝ որում յաճախ նա յայց ելանէր՝
մինչդեռ Պանդուխտն իւր թափառէր տակաւին յանե-
րեւոյթ հրատարակս մտաց իւրոց. այս ամենայն ոչ
փոքր յորդոր էր ի ձեռնարկութիւն թարգմանու-
թեանս, այլ ոչ համօրէն բաւական, եթէ ոչ հարկ
իմն ի վերայ դնէր մեզ մերս իսկ նժդեհութիւն ի հայ-
րենիս անգր քերդողին, ուր առաւել քան զյօժարու-
թիւն յամեալ, զտաղտուկ օտարութեանս այսպիսեալ
իմն կամեցայ ամփեւել կամ տանջել՝ ոչ դիւրաթափ
թարգմանութեամբ. սոյնպիսի իմն հնարս հնարեալ
եւ հեղինակին երբեմն՝ արկանէր զանձն ի փորձ եւ ի
տոյժ՝ ուսանել զմերս հայերէն դժուարագիւտ բար-
բառ, ի մերում իսկ դրան վանաց: Բայց զի շատ հե-
ռի է թարգմանողս որպէս ի ճարտարութենէ հեղինա-
կին նոյն եւ ի խորհրդոց եւ ի դիտմանց նորին, պարտս

անձին վարկանի ծանուցանել ընթերցանելեաց և դա-
տասիրաց, զի որքան եւ սիրող եւ պատուող իցէ կամ
էր ստեղծաբան եւ խորիմաց հանձարոյ քերդողին,
այնքան եւ ատեցող թերայոյս եւ սակաւահաւատ ու
գւոյն, զոր եւ ուրեք ուրեք նշանակէ՝ զեղջմամբ նո-
րայոցն ասից կամ ծանօթութեամբք եւ կամ լուռ-
թեամբ իսկ, զի ողջամտացն յայտ յանդիման կան
մեղմեխանքն:

Իսկ վասն ոճոյ թարգմանութեանս ոչ ունիմ
այլ ինչ սսել, բայց ի գիտողս երկաքանչիւր լեզուացն
թողուլ զատաստան, եւ յանձն առնուլ զպարսու-
թիւն՝ եթէ ուրեք ոչ իցեմ քաջ ի վերայ հասեալ բա-
նից քերդողն, որ չէ պարզախօս եւ զիւրափոխելի՝
որպէս զայլս՝ քերդողաց եւ զիւր իսկ համազգիս՝ հե-
տեւողս նախնեացն եւ կտակարանաց ոճոյ:

I T A L Y

Italia! too, Italia! looking on thee,
Full flashes on the soul the light of ages,
Since the fierce Carthaginian almost won thee,
To the last halo of the chiefs and sages
Who glorify thy consecrated pages;
Thou wert the throne and grave of empires; still,
The fount at which the panting mind assuages
Her thirst of knowledge, quaffing there her fill,
Flows from the eternal source of Rome's imperial hill.

— 10 —

Ի Տ Ա Լ Ի Ա

ԱՏ, իտալի իտալի, ճաճանչ դարուց անցելոց ¹
Ճառագայթէ ի հոգիս ուշով ի քեզն յառելոց,
Ի Պունիկեան Գոռոզէն ² որ խուն մ' եւ գրեղ նրւաճեր՝
Մինչ ի յետին լուսապսակ վարչաց քոյոց ու իմաստնոց,
Որք յաճախեն փառքս մեճ քոց դիւանաց սրբբանուէր .
Ի ու պետութեանց հանապազ եղեր եւ գաճ եւ դամբան .
Նա եւ այժմիկ ծարաւեալ ոգիք առ ումն գիտութեան
Ի վեհաշուքն Հռովմայ երթեալ դիմեն ի դիտակ՝
Յորմէ բըզիէ յարահոս անմահարարն վրտակ :

I

I stood in Venice, on the Bridge of Sighs ;
A palace and a prison on each hand :
I saw from out the wave her structures rise
As from the stroke of the enchanter's wand :
A thousand years their cloudy wings expand
Around me, and dying Glory smiles
O'er the far times, when many a subject land
Look'd to the winged Lion's marble piles,
Where Venice sate in state, throned on her hundred isles !

II

She looks a sea Cybele, fresh from ocean,
Rising with her tiara of proud towers
At airy distance, with majestic motion,
A ruler of the waters and their powers :
And such she was ;— her daughters had their dowers
From spoils of nations, and the exhaustless East
Pour'd in her lap all gems in sparkling showers.
In purple was she robed, and of her feast
Monarchs partook, and deem'd their dignity increased.

III

In Venice Tasso's echoes are no more,
And silent rows the songless gondolier ;
Her palaces are crumbling to the shore,
And music meets not always now the ear :
Those days are gone — but Beauty still is here.
States fall, arts fade — but Nature doth not die,
Nor yet forget how Venice once was dear,
The pleasant place of all festivity,
The revel of the earth, the masque of Italy !

Ա.

Ապոստոլական խոսքն ի կամուրջն հառաչանաց ի Ալքնէժ՝
Պալատ աստի ամբառնայր եւ տուն բանտի՝ հանդիպոյ .
Տեսի զշինուածքս նորին ընդ նիւս ալեաց բարձրուղէշ
Իբր յեղակարծ ի բարամանց դիւթականին հարուածոյ :
Մտախլապատք թափառին հազարք ամաց շուրջ զինեւ .
Փառք նուաղեալք ծաղր արձակեն զամանակօքն նախկին՝
Մինչդեռ գաւառք նըւաճեալք ի հեռուստ ակնարկէին
Ի թեւապանծ առիւծունս ի ծագըս սեանցն կըճեայց ,
Յորժամ Ալքնէժ ի հարիւրս իւր բազմէր գահըս կըղզեաց :

Բ

Որպէս Ալիբեւ¹ ճովային ի զով ալեացն Ովկեանու
Բարձեալ գըլուխ խոյրազգեաց բրգազարդիկ բարձրայծն
Ի հեռաստան օղաճեմ՝ վրսեմական տարազու՝
Ջուրց եւ ջրոց պետութեանց արկանելով սանձ ըզգծն .
Այսգոյն նազէր նա , եւ տայր պաշտատական դատերաց
Չաւար ազգաց եւ ազանց . եւ արեւելք անըսպառ .
Ճապաղէին առ ոտիւքն ազգ ազգ ականըս պայծառս .
Ինքն ըզգենոյր ծիրանխա ու առնէր կոչունս արքայից ,
Եւ էին փառք մեծամեծք լինել նըմին հացակից :

Գ

Այլ ոչ հընչին արդ ի Ալքնէժ երգոց Դասսոյ՝ արձագանգք .
Լըռիկ ու աներգ թխարկէ կոնտորաւարըն մանուկ .
Քակտին կործան յեզբ ափանց իւրոց չըքնաղքն ապարանք ,
Ոչ եւ ըստէպ գուսանաց բաղխի առ ունկըն շըշուկ .
Անցեալ գնացին այն աւուրք . գեղեցկութիւն մընայ դեռ .
Խամրին արուեստք , գըթեն գահք , Բընութիւն կեայ յաւի-
Եւ ոչ է մարթ մոռանալ՝ քանի սիրուն Ալքնէժն այն՝ [տեան .
Էր խրախարան համախուժք ամենազան տօնահեշտ ,
Ըզբօսարան աշխարհի , ու խտալիոյ միմք զաւեշտ :

IV

But unto us she hath a spell beyond
Her name in story, and her long array
Of mighty shadows, whose dim forms despond
Above the dogeless city's vanish'd sway;
Ours is a trophy which will not decay
With the Rialto; Shylock and the Moor,
And Pierre, can not be swept or worn away —
The keystones of the arch! though all were o'er,
For us repeopled were the solitary shore.

V

The beings of the mind are not of clay;
Essentially immortal, they create
And multiply in us a brighter ray
And more beloved existence: that which Fate
Prohibits to dull life, in this our state
Of mortal bondage, by these spirits supplied
First exiles, then replaces what we hate;
Watering the heart whose early flowers have died,
And with a fresher growth replenishing the void.

VI

Such is the refuge of our youth and age,
The first from Hope, the last from Vacancy;
And this worn feeling peoples many a page,
And, may be, that which grows beneath mine eye:
Yet there are things whose strong reality
Outshines our fairy-land; in shape and hues
More beautiful than our fantastic sky,
And the strange constellations which the Muse
O'er her wild universe is skilful to diffuse:

Դ

Այլ է մեր անդ յիշատակ քան ըզդիպաց պատմական
 Եւ քան զերկայն ըզդասակն ուրուականաց քաջածին
 Որք թաղծագէմք ի սրգի ակընկորեալք տըխուրք կան
 Ընդ ապաշուքըն քնքշանս դըքսակորոյս քաղաքին :
 Արձան յաղթից անվըթար քան Ռիալդոյ⁶ է մեր անդ,
 Շայլոդ, Մովրիկ, եւ Պետրիկ⁷, սոք 'անաղարտ անկորուստ
 Յամենածախ մընայցեն ժամանակէն մեզ պահուստ.
 Անկիւնակալք կամարաց, թէ եւ անկցի բնաւ տապաստ'
 Սոքօք' ափունքս ամայիք' մեզ մարդաբնակք իցեն աստ :

Ե

Քանզի Հաստուածք մըտաւորք ոչ ի կաւոյ զանգանին .
 Անմահականք ի բընուստ' ստեղծուն ու աճել տան ի մեզ
 Ըզուստափայլ ճառագայթս եւ էութիւնս սիրային .
 Ու այն զոր ժըխտէ բախտ կենացս ի ցաւագին ասպարէզ
 Մեռելութեանն օրինօք կաշկանդելով անհամբոյր ,
 Օժանդակեալ զօրութեամբ ազնւականս այս ոգեաց
 Մերժէ ի մէնջ նախ , ու ապա լնու զտեղի ատելեաց .
 Արբուցանէ զսիրտ խամրեալ ծորմամբ ճաղկանցն առաջնօց
 Եւ նորաբոյս դալարեաւ պըճնազարդէ զունայն ծոց :

Զ

Այս մանկութեան մերոյ , այս եւ ձերութեանս ապաւէն'
 Մինչ առաջինն ի յուսոյ, միւսն յընկերաց լըքանի .
 Այս սըրտահար ըզդացումն ելից ծածկեաց բիւր քարտէն ,
 Եոյն եւ զսա 'րդեօք որ ընդ իմ' իսկ աչօքս արդ լնանի :
 Այլ են ինչ իրք լուսաւորք ըստուգադոյն էութեամբ
 Յաղթկուք երկրիս ցընորից , ի ձեւ ու ի գոյն բարեքիկ'
 Քան մըտածին մերս երկինք յոյժ առաւել զեղեցիկ ,
 Եւ քան զանյաջ աստղակոյտըն' զօր ճարտարըն Մուսայ
 Գասաւորէ յամայի տիեզերաց պողոտայ :

VII

I saw or dream'd of such, — but let them go, —
They came like truth, and disappear'd like dreams;
And whatsoe'er they were — are now but so:
I could replace them if I would; still teems
My mind with many a form which aptly seems
Such as I sought for, and at moments found;
Let these too go — for waking Reason deems
Such over-weening phantasies unsound,
And other voices speak, and other sights surround.

VIII

I've taught me other tongues — and in strange eyes
Have made me not a stranger; to the mind
Which is itself, no changes bring surprise;
Nor is it harsh to make, nor hard to find
A country with — ay, or without mankind;
Yet was I born where men are proud to be,
Not without cause; and should I leave behind
The inviolate island of the sage and free,
And seek me out a home by a remoter sea.

IX

Perhaps I loved it well; and should I lay
My ashes in a soil which is not mine,
My spirit shall resume it — if we may
Unbodied choose a sanctuary. I twine
My hopes of being remember'd in my line
With my land's language: if too fond and far
These aspirations in their scope incline, —
If my fame should be, as my fortunes are,
Of hasty growth and blight, and dull Oblivion bar

Է

Տեսի աչօք կամ յանուրջս . . . այլ զի կայ իմ եւ նոցա .
Երեւեցան իբր ըստոյգ, անհետացան իբր երազ .
Էին որ զինչ եւ էին, արդ այսպիսիք են ահա .
Եւ կարեմ այլս ընդ նոսին փոխանակել հանապազ .
Ձի պատկերօք լի է գլուխ իմ տակաւին այնպիսեօք՝
Ձորոց հարեալ մերթ ըղձիւք եւ մերթ ըզբռամբ իսկ ածի . . .
Այլ մոռացուք եւ զսոսա . քանզի առ Բանն որ զարթչի՝
Անդէպ անճահ երեւին մըտացընորքն անդաճմունք .
Այլ ձայնք խօսին այժմ եւ այլք յածին զինեւ երեւմունք :

Ը

Արդ ընդելեալ իմ ի լուր այլախօսիկըն լեզուաց
Օտարական չեմ ես յայսմ հետէ առ աչս օտարին .
Միտք անյողգողք ոչ ապշին ի փոփոխել պատկերաց .
Ոչ դժուարին ինչ է գիւտ ոչ ըստեղծուած դժուարին
Բազմամարդիկ գըտանել կամ անմարդի հայրենիս .
Սակայն ծընեալ եմ յերկրի՝ ուր ծընանել փառք գըրի .
Եւ յիրաւունս իսկ . արդ իմ թողից լքից ըզկղզի
Ուր անկասկած իմաստունն եւ այր ազատ յօրանան ,
Եւ խընդրեցից տուն յաշխարհ հեռի ու ի ծով բացական :

Թ

Այլ գուցէ քաջ սիրելով սիրեցի ես զայն տեղիս
Եւ արդ յօտար աշխարհի կայցէ թողուլ զիմ նըշխար .
Սակայն առ նոյն վերըստին թող արացէ դարձ հոգիս ,
(Թէ հոգի զերծ ի հողոյն կարէ ընտրել իւր տաճար) :
Այլ ես ըզյոյս՝ անմոռաց կալոյ ի յուշ ազգակցաց՝
Խառնեալ զօղեմ ընդ բարբառ որով վարին հայրենիք .
Բայց թէ յանձուկ տարի վարեն զիս անդրագոյնս իղձք անտիք ,
Թէ զոյգ բաղդիս և համբաւս աճեալ փոյթ՝ փոյթ և խամրի ,
Թէ յաննըշու գերեցայց մոռացութեան խաւարի ,

X

My name from out the temple where the dead
Are honour'd by the nations — let it be —
And light the laurels on a loftier head!
And be the Spartan's epitaph on me —
« Sparta hath many a worthier son than he ».
Meantime I seek no sympathies, nor need;
The thorns which I have reap'd are of the tree
I planted, — they have torn me, — and I bleed:
I should have known what fruit would spring from such a seed.

XI

The spouseless Adriatic mourns her lord;
And, annual marriage now no more renew'd,
The Bucentaur lies rotting unrestored,
Neglected garment of her widowhood!
St. Mark yet sees his lion where he stood,
.....
Over the proud Place where an Emperor sued,
And monarchs gazed and envied in the hour
When Venice was a queen with an unequal'd dower.

XII

The Suabian sued, and now the Austrian reigns —
.....
Kingdoms are shrunk to provinces, and chains
Clank over sceptred cities; nations melt
From power's high pinnacle, when they have felt
The sunshine for a while, and downward go
Like lauwine loosen'd from the mountain's belt:
Oh for one hour of blind old Dandolo!
Th' octogenarian chief, Byzantium's conquering foe.

Ժ

Եւ թէ զանունս իմ հերքեն ի տաճարէն այն ի բաց
 Ուր պատուեն ազգք եւ ազինք ըզմեռելոց յիշատակ, ...
 Իցէ... եւ թող դափնի պսակ դիցի վեհից ճակատաց .
 Արձանագիր ըսպարտեան շատ լիցի յիմ տապանակ .
 Թէ՛ « Սպարտայ են են որդիք արժանաւորք քան ըզսա՞ » :
 Չեմ հետամուտ համակիր սիրոյ այլոց ու ոչ կարօտ .
 Իմ ձեռատունկ ծառոյս տուրք է ինձ փրչոցս այս նարօտ .
 Ի նոցանէն խոցօտեալ ահա կաթեմ ես զարիւնս .
 Ո՛չ յարկանել անդ ըզսերմն՝ էր սարտ յիշել եւ զարդիւնս :

ԺԱ

Այրիացեալն Ադրիա լալով արդ լայ զամուսին՝⁹ .
 Ոչ եւս ամաց յամս հանդէսք իւր կատարին հարսանեաց ,
 Եւ Եզնացիկ ճրճեկեր անկեալ դրնի յամային ,
 Իբրեւ անպէտ պաճուճանք այրիութեան երեսաց :
 Այլ դիտէ ցարդ Սուրբ Մարկոս զառիւծն ուր կայրն իսկ յա-
 [ուջ .
 Ի հրապարակ անդր՝ ուր գայր ինքնակալ յուխտ ողորոյ¹⁰ ,
 Ուր եւ արքայք պըշնուին ընդ Վենետիկ ի նախանձ ,
 Յորժամ բազմէրն գըշտոյ պըճնեալ ի սպոյզ մեծագանձ :

ԺԲ

Սուարեանն¹¹ երբեմն աղերսէր . արդ իշխէ տերն Արեգան
 Արքայութիւնք խոնարհեալք կացին ի մարզս աննըչան ,
 Քաղաքանի վարչակիր շողթայակապ ի կաշկանդ .
 Հալեալ ազանց ի կատարս անդ զօրութեանց վերնաճայր
 Այն ինչ ազգեալք յարեուն ճառագայթից փառապանձ ,
 Ու ահա գլորին իբրեւ ձեան հրօսակք ընդ կուշարս լերանց :
 Ո՛հ , ո՞ զմի տայր ժամ եւեթ ըզՏանտողոյ¹² զաչացուին
 Զութարնամեայ գոռ փարչի ե Յիւզանդեայ յաղթողին :

4505
 3245-5225
 69



XIII

Before St. Mark still glow his steeds of brass,
Their gilded collars glittering in the sun;
But is not Doria's menace come to pass?
Are they not *bridled*? — Venice,
.
Sinks, like a sea-weed, into whence she rose!
.

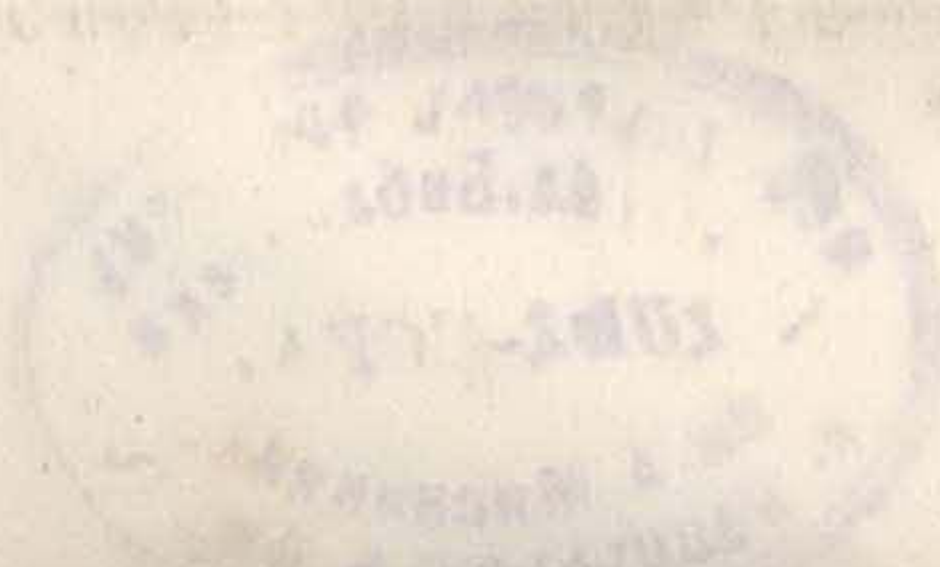
XIV

In youth she was all glory, — a new Tyre, —
Her very by-word sprung from victory,
The « Planter of the Lion », which through fire
And blood she bore o'er subject earth and sea;
Though making many slaves, herself still free,
And Europe's bulwark 'gainst the Ottomite;
Witness Troy's rival, Candia! Vouch it, ye
Immortal waves that saw Lepanto's fight!
For ye are names no time nor tyranny can blight.

XV

Statues of glass — all shiver'd — the long file
Of her dead Doges are declined to dust;
But where they dwelt, the vast and sumptuous pile
Bespeaks the pageant of their splendid trust;
.

Handwritten notes in blue ink, including the letters 'e', 'v', and 'm'.



ԺԳ

Ի պատրջգամբ Մարկոսեան ձիք իւր շողան պղղընձիք ¹³ /
 Արեգնափառ փայլակեալ յոսկեսարեան մանեկաց .
 ԱՅԼ ոչ Գորեայ սպառնալիք ի գլուխ ելին աւաղիկ ¹⁴ .
 Եւ ձիքն ահա սանձեցան : — Ահնեալիկ

 Անկառ զինչ խոտ ծովափին յորմէ 'նձիւղեալ եւ կանգնէր .

ԺԵ

Ի մանկութեան յօրացեալ փառազգեաց նոր ոմն էր Տիւր
 Զ 'առ առակէ զրոյց իսկ զիւր ետուն նրմա յաղթանակք ,
 Զ Առիւծատունկն այն անուն ¹⁵ . քանզի 'նդ արիւն եւ ընդ հուր
 Անցեալ կանգնէր առիւծունս յերկիր ու ի ծով փրտարակ .
 Գերի վարեալ ըզբազումս՝ ինքըն կելով միշտ ազատ :
 Եւ Օսմանիկ բըռնութեան դէմ կայր պատուար Եւրոպայ .
 Յերաշխ ինձ կաս դու Արեալէ՝ հակառակորդ Տրովադայ ,
 Անմահ ալիք դուք վեկայք նաւամարտին ի Ղեպանդ ,
 Աչ ժամանակ մաշէ ոչ բըռունք զանուանքդ անվըկանդ :

ԺԵ

Արպէս անդրիք բիւրեղեացք՝ դըքսից նորին բազմաշար
 Հարեալ պատկերքն ի փրշուր որպէս փոշի հոսեցան .
 ԱՅԼ բնակարան իսկ նոցուն պալատըն պերճ լայնատարր
 Մեծաքարոզ հըռչակէ զպաղպաջ փառացն աննրման .

XVI

When Athen's armies fell at Syracuse,
And fetter'd thousands bore the yoke of war,
Redemption rose up in the Attic Muse,
Her voice their only ransom from afar:
See! as they chant the tragic hymn, the ear
Of the o'ermaster'd victor stops, the reins
Fall from his hands — his idle scimitar
Starts from its belt — he rends his captive's chains,
And bids him thank the bard for freedom and his strains.

XVII

Thus, Venice, if no stronger claim were thine,
Were all thy proud historic deeds forgot,
Thy choral memory of the Bard divine,
Thy love of Tasso, should have cut the knot

XVIII

I loved her from my boyhood — she to me
Was as a fairy city of the heart,
Rising like water-columns from the sea,
Of joy the sojourn, and of wealth the mart;
And Otway, Radcliffe, Schiller, Shakspeare's art,
Had stamp'd her image in me, and even so,
Although I found her thus, we did not part,
Perchance even dearer in her day of woe,
Than when she was a boast, a marvel, and a show.

ԺԶ

Մինչդեռ բանական Աթենայ ի Սիրակուս վատթարէր ¹⁶
Եւ արք հրգօրք մատնէին ի ստրկութեան լուծ պահուստ ,
Ատտիկաստանըն Մուսա ըզփրկութիւն հրաշակէր
Եւ գերեթափ առնէին նրւագքն հնչեալք ի բացուստ .
Այն ինչ նորա դեռ զողջօցն յերկրէին եղանակ ,
Տեսէք , զհարդ յաղթողին կառք ընկապճեալք եւ կառեան
Սանձըն սահէր ի ձեռաց , զուր մերկանայր սուր զպատեան .
Տայր լուծանել ըզլըղթայն , եւ արձակեալ ըզգերին
Ազատութեանդ , ասէր , դիք շուք եւ երգօց քերթողին :

ԺԷ

Այսպէս եւ քեզ , Վենետիկ , եթէ չէին իսկ այլ փառք ,
Թէ զպանծալիդ արարոց վէպ մոռացօնք ունէին ,
Այլ վեհագին գուսանի մըշտանըւագքն ի քէն պարք
Սէր Դասսոյիդ՝ էր արժան խըզել ըզկապն հանգուցին

ԺԸ

Ի մանկականս ի տիոց ես սիրեցի զՎենետիկ
Եղեւ ինձ նա ի քաջաց քաղաք , սըրտի դաստակերտ ,
Իբր ի վերայ ջրեղինաց սեանց ի ծովէ ամբարձիկ ,
Բընակարան հրճուանաց , վաճառանոց ընչաւէտ :
Օղուէյ , Ռեազլիֆ եւ Շիլէր եւ Շեքըսբիր հանճարեղք ¹⁷
Տըպացուցեալ ունէին յիս ըզնորին կերպարան .
Ոչ անհաճոյ եւ յայժմուս ինձ կայ յանշուքըս պայման .
Հաճոյագոյն իսկ արդեօք արդ ի վըշտացն իւր աւուրս
Քան մինչ պանծայր հրաշագեղ ակնախըտիղ յընդհանուրս :

XIX

I can repeople with the past — and of
The present there is still for eye and thought,
And meditation chasten'd down, enough;
And more, it may be, than I hoped or sought;
And of the happiest moments which were wrought
Within the web of my existence, some
From thee, fair Venice! have their colours caught:
There are some feelings Time cannot benumb,
Nor Torture shake, or mine would now be cold and dumb.

XX

But from their nature will the tannen grow
Loftiest on loftiest and least shelter'd rocks,
Rooted in barrenness, where nought below
Of soil supports them 'gainst the Alpine shocks
Of eddyng storms; yet springs the trunk, and mocks
The howling tempest, till its height and frame
Are worthy of the mountains from whose blocks
Of bleak, gray granite into life it came,
And grew a giant tree; — the mind may grow the same.

XXI

Existence may be borne, and the deep root
Of life and sufferance make its firm abode
In bare and desolated bosoms: mute
The camel labours with the heaviest load,
And the wolf dies in silence, — not bestow'd
In vain should such example be; if they,
Things of ignoble or of savage mood,
Endure and shrink not, we of nobler clay
May temper it to bear, — it is but for a day.

ԺԹ.

Ոչ յանհնարիցն ինչ է ինձ ըզնա խըռնել անցելովք .
Շատ իսկ առիթս ընծայէ աչաց՝ ուշոյ՝ եւ որ կանա ,
Եւ ոչ սակաւքս գըտցեն խոճոճս անդ միտք մենաւորք
Նա եւ յուրմս իսկ գուցէ քան զիմ՝ ըզյոյս եւ զըղձանս :
Են են այո ի թըւոյ բարեբաստիկ բուպէից
Որք ի յառեչքս կենաց իմոց անկան չարանիւթ ,
Եւ որք ի քէն , Աննետիկ , առեալ բերեն զիւրեանց հիւթ ¹⁸ .
Են կիրք՝ զորս ոչ ժամանակք ջընջեն ոչ սաստ տանջանաց .
Ապ՝ եթէ ոչ իմքս համայն լինէին ցուրտք ու անըզգաց :

Ի

Որպէս սիրեն բարձրագոյնք սոճեաց կանգնիլ ի բարձունս
Քարաժեռից ու ապալերկ անպատըստար կոհակաց ,
Արմատ ձրգել յամուլ վայր , ուր ոչ նեցուկ առ հողմունս
Ոչ դուն հող դէմ լեռնակոյս եւ սլտուտան փոթորկաց .
Այլ եւ այնպէս աճեն բունք արհամարհեալ ըզմըրկօք ,
Մինչեւ հասակք եւ իրանք լիցին լերանցն այն արժան՝
Յորոց ի սեաւ կամ ի դորչ յորձաքարուտ ի կըռան
Հսկայաբար ջովացեալ եղեն մայրիք սիգասար :
Ոչ աննըման սոցին միտք ընդարձակին ճոխաբար :

ԻԱ.

Գոյ հնար տեւել էութեան . գոյ հնար կենաց եւ վշտաց
Ձրգել արմատըս խորինս ի սիրտ ամուլ եւ ունայն .
Ծանրաբեռնեալ զընայ ուղտ ըզձանապարհն անկառաչ .
Նա քանասար եւ անգամ՝ գայլ սատակի լըռելեայն .
Մի վայրապար արասցուք զօրինակօքս այս ապախտ ¹⁹ .
Եթէ անարգ արարածք եւ փանաքի այդոքիկ
Կըրեն զաղէտըս ցաւոց ժուժեն եւ ոչ հանեն ճիկ ,
Տարցուք եւ մէք մեր վըշտաց՝ հաստեալքս յընտիր ի կաւոյ .
Նա զի եւ կիրք վըտանգացըս՝ կիրք աւուր են միոյ :

XXII

All suffering doth destroy, or is destroy'd,
Even by the sufferer; and, in each event,
Ends: — Some, with hope replenish'd and rebuoy'd,
Return to whence they came — with like intent,
And weave their web again; some, bow'd and bent,
Wax gray and ghastly, withering ere their time,
And perish with the reed on which they leant;
Some seek devotion, toil, war, good or crime,
According as their souls were form'd to sink or climb.

XXIII

But ever and anon of griefs subdued
There comes a token like a scorpion's sting,
Scarce seen, but with fresh bitterness imbued
And slight withal may be the things which bring
Back on the heart the weight which it would fling
Aside for ever: it may be a sound —
A tone of music — summer's eve — or spring —
A flower — the wind — the ocean — which shall wound,
Striking the electric chain wherewith we are darkly bound;

XXIV

And how and why we know not, nor can trace
Home to its cloud this lightning of the mind,
But feel the shock renew'd, nor can efface
The blight and blackening which it leaves behind,
Which out of things familiar, undesign'd,
When least we deem of such, calls up to view
The spectres whom no exorcism can bind,
The cold — the changed — perchance the dead — anew,
The mourn'd, the loved, the lost — too many! — yet how few!

ԻԲ

Ամենայն կիրք կամ մաշէն կամ ի կրողացըն մաշին ,
Եւ թէպէտ այս թէպէտ այն՝ համայն առնուն կատարած .
Են որք ուստի մեկնեցանն՝ յուսով դառնան կաթողին ,
Եւ ըստ նախկին տարազու կրկեն զոստայն նոյնամած .
Եւ են որոց կորակոր խորշումերես գիսախայտ ,
Վաղ վաղ ճնգեալք անկանին եղեգնեայ ցարովն յեցարան .
Ոմանք կրօնից կան պատկառ եւ այլք զանձինս ի գործ տան ,
Կէսք պատերազմըն յուզեն եւ կէսք ըզբար համբուրեն
Իւրաքանչիւր ըստ հոգւոյ գնացիցն ի վեր կամ ստորին :

ԻԳ

Այլ ոչ է վիշտ նըւաճեալ որ ոչ թողցէ զիւր կրնի՝
Հանգոյն կարճի խայթուածոց՝ ըզհարուածոյն նըշանակ ,
Յար զայրանայ թէ եւ գոգ աչաց հազիւ տեսանի .
Եւ ի փոքուէ պատճառէ կուտին զիւրեաւ ծանրահակ
Առիթք ցաւոց զոր ճըգնէրն ի բաց թափել ի սրբուէն .
Ձայն լոկ կամ երգ դաշնակից , ցայգ ամարան կամ գարուն ,
Եւ մի ծաղիկ , դոյզն հողմիկ կամ Ովկիան շառաչուն՝
Են բաւականք ի խըզտել զըսպիս վերաց զոր առաք ,
Տընցել զչղթայն ելեկտրեայ որովք ուժգինս եմք վարակք :

ԻԴ

Ոչ զուստ գիտեմք ոչ զընգէր ըզմըտաւոր փայլական ,
Եւ ոչ սլանալ յաման ի վեր՝ յորում ծածկեալ նայն զօղի .
Սակայն ըզգալ ըզգամք քաջ իսկ հարուածոց նորոգման ,
Անզօրք ըզսեաւն եղծուլ հերկ՝ զոր արկն ի մեզ գողուղի .
Եւ ի զբաղման իսկ մերում՝ ընտանեկան պարապմունք
Յանըզգաստից մինչ բընաւ ուստեք չըկայր ինչ խէթ մեր ,
Ի տես ածեն ուրուականս՝ երգմնեցուցչաց աննըւէր ,
Այլափոխեալս եւ ցըրտինս , գուցէ զմեռեալս մեր սիրունս
Ըզկորուսեալս եւ լացեալս , զի բազումս թէ եւ նուազունս :

XXV

But my soul wanders ; I demand it back
To meditate amongst decay, and stand
A ruin amidst ruins ; there to track
Fall'n states and buried greatness, o'er a land
Which *was* tho' mightiest in its old command,
And *is* the loveliest, and must ever be
The master-mould of Nature's heavenly hand,
Wherein were cast the heroic and the free,
The beautiful, the brave — the lords of earth and sea,

XXVI

The commonwealth of kings, the men of Rome!
And even since, and now, fair Italy!
Thou art the garden of the world, the home
Of all Art yields, and Nature can decree ;
Even in thy desert, what is like to thee?
Thy very weeds are beautiful, thy waste
More rich than other climes' fertility ;
Thy wreck a glory, and thy ruin graced
With an immaculate charm which cannot be defaced.

XXVII

The moon is up, and yet it is not night —
Sunset divides the sky with her — a sea
Of glory streams along the Alpine height
Of blue Friuli's mountains ; Heaven is free
From clouds, but of all colours seems to be
Melted to one vast Iris of the West,
Where the Day joins the past Eternity ;
While, on the other hand, meek Dian's crest
Floats through the azure air — an island of the blest !

ԻԵ

Այլ ընդ վայր միտք իմ յածին . ժամ է դառնալ ինձ ի փուլս .
Յաւերակաց մէջ կանգնիլ իբր աւերակ կենդանի .
Յարուցանել պետութիւնըս կործանեալս եւ խարխուլս
Եւ մեծութիւնըս թաղեալս ի ծոց երկրին անուանի .
Որ մեծ եղեւ քան զհամայն յիշխանութեան անդ իւրում ,
Չբնադագոյն է եւ ցարդ եւ հանապազ եղիցի .
Վեհօրինակ գաղափար , կերտուած բնութեան երկնածոյի ,
Որ դիւցազունս անդանօր ու ազատասուն կառոյց արս ,
Արուորագոյնս , գեղաւորս , ծովու ու երկրիս իշխող տեարս :

ԻԶ

Ո՛վ արքայից հրապարակ՝ ընկերահաշտ արք Հռովմայ .
Ո՛վ դու յանցեալն եւ յայժմուս իտալիա նազելի ,
Ո՛վ վայելուչ դու պարտեզ տիեզերաց շուրջակայ ,
Հանդէս հանուրց արուեստից , գեղոյ բնութեան հայելի .
Յամայու թեան իսկ քում ո՞վ իցէ բնաւ քեզ հաւասար .
Գեղեցկագեղք են համայն վայրենագոյն իսկ քո տունկք .
Ծաղկին երէզքըդ խոպանք քան թէ դաւառք բարեբունք .
Դու եւ յանկման անդ քոյին վերերեւիս քաջափառ ,
Եւ յաւերակքըդ խանգար շողան շնորհք անբսպառ :

ԻԷ

Յառնէ լուսին , եւ դեռ ոչ է գիշերոյ երեւոյթ .
Այլ բաժանի 'նդ խոնարհեալ արեգական նա զերկին .
Ծով լուսափառ ծաւալի 'նդ Փրիուլեայ բլուրքս կապոյտ²⁰ .
Սուրբ են երկինք ի յամպոց . այլ ծիածան երփն յերփին
Համակ գունօք անկանի զարեւմըտիւք բովանդակ՝
Ուր շողկապի հետասոյզ տիւ ընդ անցեալն ամանակ .
Մինչդեռ ի յայնրմ՝ կուսէ զկարակնաձեւքն մահեակ
Ընդ մըկանունս եթերաց ալեաց վարէ Անահիտ
Չերանութեան պարզելով ըզկըզեակ քաջ ճըշգըրիտ :

XXVIII

A single star is at her side, and reigns
With her o'er half the lovely heaven; but still
Yon sunny sea heaves brightly, and remains
Roll'd o'er the peak of the far Rhaetian hill,
As Day and Night contending were, untill
Nature reclaim'd her order: — gently flows
The deep-dyed Brenta, where their hues instil
The odorous purple of a new-born rose,
Which streams upon her stream, and glass'd within it glows,

XXIX

Fill'd with the face of heaven, which, from afar,
Comes down upon the waters; all its hues,
From the rich sunset to the rising star,
Their magical variety diffuse:
And now they change; a paler shadow strews
Its mantle o'er the mountains; parting day
Dies like the dolphin, whom each pang imbues
With a new colour as it gasps away,
The last still loveliest, till — 'tis gone — and all is gray.

XXX

There is a tomb in Arqua; — rear'd in air,
Pillar'd in their sarcophagus, repose
The bones of Laura's lover: here repair
Many familiar with his well-sung woes,
The pilgrims of his genius. He arose
To raise a language, and his land reclaim
From the dull yoke of her barbaric foes:
Watering the tree which bears his lady's name
With his melodious tears, he gave himself to fame.

ԻԸ.

Մի միայն աստղը նազեալ հետոց նորին ուղեկից
Թագաւորէ ի վերայ կիսոյ երկնի սիրայնոյ .
Այլ առ տակաւ տակաւ լոյս ծովանըման ճաճանչից ²¹
Տարածանի զհեռավայր Հռետեան բարձամբ հանդիպոյ .
Տիւ եւ գիշեր անտանօր թըւին ի փորձ գօտէկօիւ ,
Մինչեւ բնութիւն տայ հրաման հանասազօր օրինին .
Խաղայ ալեօք հեզասահ Մեդոական գետ խորին ²²
Ծիրանածայր մըկանամբ դեռափըթիթ վարդից պէս
Հոսեցելոց ի հոսանս եւ ծընելոց տեսս ի տես ,

ԻԹ.

Զազգիազգին ըզգեցեալ եթերականն երեւոյթ
Որ ի հեռուստ խոնարհեալ յերեսըս ջուրց հարկանի ,
Յարեւմըտին ճոխ ցոլմանց մինչեւ յաստեղըն փայլոյթ
Անդ նըկարին ամենայն դիւթանըշմար գոյնք երկնի :
Այլ արդ փոխի տեսարան , եւ նըւաղկոտ հովանի
Պարասքօղէ զլեռնաստանն . տիւ վերջոտնեալ ի մայր իւր
Մեռանի զտիպ գըլլիենի , որ գոյնս առնու հիւռ ի հիւռ
Առ ամէն ցունց օրհասին , յորըս չըքնաղ՝ հուսկն է գոյն .
Մինչեւ անցեալ եւ նորուն՝ տիրեսցէ լոկ գորշըն մոյն :

Լ.

Տապան շիրմի է յԱրկուա մահարձանեալ սիւնաբարձ ²³
Ըզլաւրային հոմանուոյ ամբարելով զոսկրոտի .
Անդըր դիմեն ապաստան՝ որոց եղերք նըւագաց
Ճարտար երգոցն եւ հանձար բանաստեղծին է՝ ղձալի :
Յաջողեցաւ նա կանգնել զխալալականըն բարբառ ,
Եւ ի խրժիցն ոտխաց ծանրադանդաղըն լըծոյ
Ըզհայրենիս իւր թափել . եւ յարտասուաց կաթուածոյ
Ոռոգելով ըզդամինիդ ծառ սիրուհւոյն համանուն
Անմահական եւ անձին վերաստացաւ պերճ անուն :

XXXI

They keep his dust in Arqua, where he died;
The mountain-village where his latter days
Went down the vale of years; and 'tis their pride —
An honest pride — and let it be their praise,
To offer to the passing stranger's gaze
His mansion and his sepulchre; both plain
And venerably simple, such as raise
A feeling more accordant with his strain
Than if a pyramid form'd his monumental fane.

XXXII

And the soft quiet hamlet where he dwelt
Is one of that complexion which seems made
For those who their mortality have felt,
And sought a refuge from their hopes decay'd
In the deep umbrage of a green hill's shade,
Which shows a distant prospect far away
Of busy cities, now in vain display'd,
For they can lure no further; and the ray
Of a bright sun can make sufficient holiday.

XXXIII

Developing the mountains, leaves, and flowers,
And shining in the brawling brook, where-by,
Clear as its current, glide the sauntering hours
With a calm languor, which, though to the eye
Idlesse it seem, hath its morality.
If from society we learn to live,
'Tis solitude should teach us how to die;
If hath no flatterers; vanity can give
No hollow aid; alone — man with his God must strive:

ԼՍ.

Նշխարք նորուն խաղաղեալ կան ուր մեռան յԱրկուատոն ,
ի լեռնաձայրն յայն ի գեղջ , ուր ի վայրէջս կենաց
Անցոյց զաւուրսն վերջինս . արդ շինականք բարձրայօն ,
Եւ ոչ ընդ վայր բարձրայօն՝ կամ զուրկք յիրաւ սարձանաց ,
Փութան առնել մասնանիչ տարաշխարհիկ խուզարկուաց
Ըզնակութեան քերթողին վայր եւ շիրմին ըզտօպան .
Երկաքանչիւր սարգք եւ վեհք , երկաքանչիւր դէպ սլատկան
Յեղանակի եւ ոճոյ քերդողականն այն քնարի ,
Քան զհոյակապ մահարձան յուրանաձեւ տաճարի :

ԼԲ

Խաղաղաւէտ եւ ախորժ բընակութեանն հանգրբւան
Մի արդարեւ յայնցանէ՝ որ գանն ի ճահ այնոցիկ՝
Որոց առեալ քաջ ի միտ ըզմահացուս այս սլայման
Եւ վրէպ ելեալք ի յուսոյ ակընկալեաց խաբուսիկ ,
Զըստուերամած հովանիս բըլրոց խնդրեն ապաւէն ,
Ուստի տեսիլ բացակայ գայցէ ի տես ի հեռուստ
Քաղաքանոյ բազմազրաղ՝ զուր պըճնելոյ քաջ հարուստ .
Քանզի ոչ եւս զօշոտէ զաչըս՝ խրտիղ պաղպաջուն .
Ի խրախութիւն՝ շատ է անդ պայծառ ճաճանչ արեւուն ,

ԼԳ

Որ ըզլերինս յանդիման ածէ , ծաղկունս եւ սաղարթ ,
Եւ շողշողեալ հարկանի՝ քաղցրակարկաջըն վըտակ ,
Մինչ վայրապար ժամուց ծիրք՝ ալեաց հանգոյն ջինջ զըւարթ
Սահին հանդարտ նըւաղմամբ՝ աղղեալ իմաստ արդարակ ,
Թէպէտ եւ յոյլք թըւիցին հարեւանցի տեսողաց .
Ընկերութիւն թէ զկելոյն ուսուցանէ աղագ մեզ ,
Յառանձնութեան ուսանիմք՝ զերթն ի մահուն ասպարէզ .
Ոչ շողոքորթ՝ անդ , եւ ոչ ունայնութեան սին օճան .
Ընդ Աստուծոյ լոկոյ մարդ ճըգնի միայն ընդ միայն .

XXXIV

Or, it may be, with demons, who impair
The strength of better thoughts, and seek their prey
In melancholy bosoms, such as were
Of moody texture from their earliest day,
And loved to dwell in darkness and dismay,
Deeming themselves predestined to a doom
Which is not of the pangs that pass away;
Making the sun like blood, the earth a tomb,
The tomb a hell, and hell itself a murkier gloom.

XXXV

Ferrara! in thy wide and grass-grown streets,
Whose symmetry was not for solitude,
There seems as' twere a curse upon the seats
Of former sovereigns, and the antique brood
Of Este, which for many an age made good
Its strength within thy walls, and was of yore
Patron of tyrant, as the changing mood
Of petty power impell'd, of those who wore
The wreath which Dante's brow alone had worn before.

XXXVI

And Tasso is their glory and their shame,
Hark to his strain! and then survey his cell!
And see how dearly earn'd Torquato's fame,
And where Alfonso bade his poet dwell:
The miserable despot could not quell
The insulted mind he sought to quench, and blend
With the surrounding maniacs, in the hell
Where he had plunged it. Glory without end
Scatter'd the clouds away — and on that name attend

ԱԳ

Կամ թէ ինքնին իսկ ընդ դեռս, որոց բարձեալ ըզկորով
 Մըտածութեանց ազնրաց՝ ի մաղձայոյղ անդաճմունս
 Գերեալ վարեն ըզհոգիս, որք ընդ ցընորս յար դալով
 Ի մանկութեան հասակէն՝ ձրգեցին կեանս անսիրունս,
 Ախորժելով ի դանդիոն եւ յարհաւիրըս բնակել,
 Եւ կարծելով անձնամասն այնպիսուոյ իմըն բաղդի՝
 Որ ոչ հանգոյն անձկութեանց ժամանակաւ փարատի,
 Որք փոխեցին զարեգակն յարիւն, զերկիր ի դամբան,
 Զդամբան ի դժոխս, եւ զգըժոխս ի մըթագոյն եւս զընդան :

ԼԵ

Ո՛վ Փերարա, ի փողոցըս քո՝ նգարձակս ու ի խոպան ²⁴,
 Ոյց ուղղաձիգ չափ ազդէ զի չէր պարտ դու անապատ,
 Թըւին անէճք տարածեալք յիշխանանխտըն կայան
 Եստեան տոհմի հինաւուրց՝ պերճացելոյ երբեմն աստ,
 Որ յորանայր ամրացեալ ի պարըսպիդ՝ երկայն դար,
 Եւ մերթ պաշտպան եղեալ մերթ բըռնաւորաց հաւասար,
 Ըստ սալբելոյ յեղափոխ կըրից ի սիրտըս տըկար,
 Զեռն արկանէր ի նոսա՝ որք կըրեցինն ըզպըսակ,
 Զայն՝ զոր Տանդեսց ճակատ ցայն վայր էր կըրեալ միայնակ :

ԼԶ

Եւ Դասոց փառք է տոհմին այնմ իշխանաց եւ պարսաւ,
 Լուր միանգամ զերդ նորուն ու ի խուղն հայեաց ի՛ տըխեղձ ²⁵,
 Եւ տես քանի՛ ճանրադին Տորկուատեայ լեալ է համբաւ,
 Եւ յոր սահմանս Ալփոնսոս զիւրըն վարեաց բանաստեղծ
 Զըւառական բըռնաւոր, ոչ կարէր սանձ արկանել
 Մըտացն ազատ՝ զոր ատեայր ու առնել ջանայր հեղձուցիկ,
 Նըջապատեալ մոլեկան գընդաւ գիւաց-ըզգեցիկ
 Իջուցանէր ի սանդարս, այլ հասին փառք անվախճան
 Հալածեցին հերքեցին զոր ըզնովաւ մէզ դիզան :

XXXVII

The tears and praises of all time ; while thine
Would rot in its oblivion — in the sink
Of worthless dust, which from thy boasted line
Is shaken into nothing ; but the link
Thou formest in his fortunes bids us think
Of thy poor malice, naming thee with scorn —
Alfonso ! how thy ducal pageants shrink
From thee ! if in another station born,
Scarce fit to be the slave of him thou madest to mourn :

XXXVIII

Thou ! form'd to eat, and be despised, and die,
Even as the beasts that perish, save that thou
Hadst a more splendid trough and wider sty :
He ! with a glory round his furrow'd brow,
Which emanated then, and dazzles now,
In face of all his foes, the Crusean quire,
And Boileau, whose rash envy could allow
No strain which shamed his country's creaking lyre,
That whetstone of the teeth — monotony in wire !

XXXIX

Peace to Torquato's injured shade ! 'twas his
In life and death to be the mark where Wrong
Aim'd with her poison'd arrows, but to miss.
Oh, victor unsurpass'd in modern song !
Each year brings forth its millions ; but how long
The tide of generations shall roll on,
And not the whole combined and countless throng
Compose a mind like thine ? though all in one
Condensed their scatter'd rays, they would not form a sun.

ԼԵ

Չանուն նորա հռչակեն դարբ յարտասուս եւ ի ճառ ,
Մինչ քո անուն , Աւփոնսոս , ի մոռացօնքս մատնէր
Եկեալ ընդ աղբ պիղծ փոշոյ՝ զոր զարմ քոյին սընափառ
Յունայնութիւնքս ցընդէ , թէ ոչ երկաթն աննըւէր
Յոր պարանեալ պընդեցեր զերանութիւն քերդողին՝
Տայր մեզ ըղճեդ շարութիւնդ յիշել եւ զմեծ նախաափնս :
Ո՛ր իբր ի քէն դըքսական պաճոյճք անկեալ երեւինս .
Եթէ յայլում վիճակի քեզ ծընանել հասեալ էր՝
Մեծ էր բարբուկ լինել այնքմ՝ զոր վըշտօք զըզուեցեր .

ԼԸ

Այ դու հաստեալ լոկ յուտել , ի կեալ անարգ եւ ի զուր
Ու ի սատակիլ անբանից զոյգ , այսու լոկ գերազանց .
Զի քո ախոռ ճոխափայլ եւ ընդարձակ քո մըսուր :
Նա զխորշոմեալ ճակատուն ածեալ պըսակ լուսապանձ
Որ ծագէրն յայնժամ եւ այժմիկ ակնախըտիղ շողշողէ ,
Ընդդէմ հանուրցն սոսխաց կայ , եւ կրուակեան կաճառու ²⁶
Եւ զրանախանձ Պուալոյ , որ զկըծեալ ոչ յանձն առնու
Թէ ձաղիցէ զհայրենի կերկեր քընարն՝ երգ օտար ,
Զատամնառուն զայն յեսան եւ զհոմաձայնն տողից շար :

ԼԹ

Նախատակոճ Տորկուատեայ խաղաղութիւն արդ ուրուեաց .
Զոր եւ կենօք եւ մահու թիրախ կարգեալ քէն ժըխոր
Իեղեալ փըքնօք նետաձիգ եղեւ յաճախ՝ եւ վըխպեաց :
Ո՛վ դու հանուրց յաղթական երգահանից դարուց նոր .
Բիւրք բիւրուց գան ամ յամէ , այլ ո՞րքան ծով մարդկութեան
Վերընթացի եւ զիջցի , եւ ի խըռան անդ ազգաց
Համօրէն ոչ գտցեն միտք մի հաւասարք քոց մըտաց .
Գուժարելով ճառագայթք թէ գուժարին ամէն ցիր
Ոչ բաւիցեն արեգակըն մի գործել լուսաձիր :

XL

Great as thou art, yet parallel'd by those,
Thy countrymen, before thee born to shine,
The Bards of Hell and Chivalry: first rose
The Tuscan father's comedy divine;
Then, not unequal to the Florentine,
The southern Scott, the minstrel who call'd forth
A new creation with his magic line,
And, like the Ariosto of the North,
Sang ladye-love and war, romance and knightly worth.

XLI

The lightning rent from Ariosto's bust
The iron crown of laurel's mimic'd leaves;
Nor was the ominous element unjust,
For the true laurel-wreath which Glory weaves
Is of the tree no bolt of thunder cleaves,
And the false semblance but disgraced his brow;
Yet still, if fondly Superstition grieves,
Know, that the lightning sanctifies below
Whate'er it strikes; — yon head is doubly sacred now.

XLII

Italia! oh Italia! thou who hast
The fatal gift of beauty, which became
A funeral dower of present woes and past,
On thy sweet brow is sorrow plough'd by shame,
And annals graved in characters of flame.
Oh, God! that thou wert in thy nakedness
Less lovely or more powerful, and couldst claim
Thy right, and awe the robbers back, who press
To shed thy blood, and drink the tears of thy distress;

Խ

Այլ թէպէտ մեծ իցես դու, սակայն են քեզ զուգական
Երիցագոյնք ճընընդեամբ՝ հայրենակիցք անուանիք,
Իբժոխերգուն այն պըւէտ, եւ ասպետաց դովասան ²⁷ .
Նախ Տուսկեան հօր ձօնեցաւ Աստուածային խաղալիկ,
Եւ ասա ոչ ինչ պակաս քան զՄաղկունին երեւէր
Հարաւայինն այն Ըսկոտ, զարմանալին պարերգակ,
Որ արարածս իմըն նորս հանէր տաղիւքըն գիւթակ,
Եւ համազոյգ հիւսիսեակն Արիստոյ նըւագեաց
Ըզսէր կանանց եւ ըզմարտ, ցուցս եւ արարս ասպետաց :

ԽԱ

Կայծակնահար կաստեցաւ յԱրիստեայ կիսանդրոյն ²⁸
Տերեւակեղծ դափնիդեայ երկաթակուռնն պըսակ .
Այլ մի մեղանս գիցէ որ տարերն այնմիկ շարաթոյն .
Քանզի զոր փառք հիւսեն՝ այն եւեթ է ստոյգ դափնի թագ՝
Բուսեալ ի ծառ անասան եւ ի շանթից անվընաս .
Ըզկեղծադէմ սեթեւեթն հերքեաց ընկէց այն ճակատ :
Այլ նանրախոհ եթէ 'նդ այն ցաւիցեն միտք խանդակաթ՝
Գիտուն լիցին զի սըրբէ շանթ զոր հարու յերկրի աստ .
Գըլուխ դորին աւաղիկ է կըրկնակի բարերաստ :

ԽԲ

Ո՛հ իտալի իտալի, որում տըւան չարաչար ²⁹
Գեղեցկութեանըն շընորհք եւ բօթաբերըն պըուոյգ
Վըշտացդ հանուրց անցելոց եւ ներկայիցըս պատճառ .
Ամօթ եւ ցաւք արօրեն ըզճակատուդ դաշտ առոյգ .
Եւ տարեգիրք քո դրոշմեալք բոցեղինօք են տառիւք .
Իցիւ թէ նուազ սիրունակ էին քո դէմք հոլանի,
Կամ թ'առաւել գոյր քեզ ոյթ խնդրել ըզվեթ հայրենի,
Իարձուցանել ահարեկ ըզյարձակեալ հէնն ի քեզ
Ըզմարաւիս քում արեանդ եւ արտասուացդ աղէկէզ .

XLIII

Then might'st thou more appal ; or, less desired,
Be homely and be peaceful, undeplord
For thy destructive charms ; then, still untired,
Would not be seen the armed torrents pour'd
Down the deep Alps ; nor would the hostile horde
Of many-nation'd spoilers from the Po
Quaff blood and water ; nor the stranger's sword
Be thy sad weapon of defence, and so,
Victor or vanquish'd, thou the slave of friend or foe.

XLIV

Wandering in youth, I traced the path of him,
The Roman friend of Rome's least-mortal mind,
The friend of Tully : as my bark did skim
The bright blue waters with a fanning wind,
Came Megara before me, and behind
Ægina lay, Piræus on the right,
And Corinth on the left ; I lay reclined
Along the prow, and saw all these unite
In ruin, even as he had seen the desolate sight ;

XLV

For Time hath not rebuilt them, but uprear'd
Barbaric dwellings on their shatter'd site,
Which only make more mourn'd and more endear'd
The few last rays of their far-scatter'd light,
And the crush'd relics of their vanish'd might.
The Roman saw these tombs in his own age,
These sepulchres of cities, which excite
Sad wonder, and his yet surviving page
The moral lesson bears, drawn from such pilgrimage.

ԽԳ

Յայնժամ յաւէտ ահարկու կամ թէ՛նըւազ տարիելի
 Նստեալ հեզիկ ի քում տան վայելէիր յանդորրու ,
 Եւ ոչ լայիր ըզարեացդ առիթ ըզգեղ նազելի .
 Ոչ եւս էր յայնժամ դիտել ընդ վախս Ալպեայց վայրիջու .
 Հեզեղազայր հրոս զինուց եւ խառն ի խուռն ազանց գրոհս ,
 Ասպատակել եւ լափել յերիդանու ջուրս զարիւն .
 Եւ ոչ պաշտպան ցաւագին կայր քեզ սուսեր այլազգւոյն ,
 Որով թէպէտ եւ յաղթող թէպէտ յաղթեալ յօտարաց՝
 Այսպէս ըտարուկ լինէիր բարեսիրաց կամ շարաց :

ԽԴ

Ի մանկութեանս յաճաչու զհետս երթայի մըտերմին
 Մերձագունի անմահից հռովմէական հանճարոյն ⁵⁰ ,
 Տուլեայ ասեմ մըտերմի . եւ ի հերձուլ իմ նաւին
 Իաչըն հողմով ըզպայծառ ծովուն կապոյտ դաշտ սիրուն .
 Ինձ Մելարա յառաջոյ ու ի թիկանց կայր Եզինէ .
 ԸզՊիրէոյն ունէի յաջմէ , ձախմէ զԿորընթոս ,
 Եւ ընկողմեալ ի նաւուն ի խելս աչօք վայրազբօս
 Համանգամայն դիտէի զնոցուն սըփիւռ աւերակ ,
 Որպէս եւ նայն դիտէր յայնժամ ամայի նոյնգունակ :

ԽԵ

Քանզի չեւ եւս ըզնոսին վերակառոյց ժամանակ .
 Այլ տաղաւարք բարբարիկք ի դերբուկս անդ կանգնեցան
 Ողբալիս եւս յարդարեալ եւ սըխրալիս հանգունակ
 Ըզնըւազեալ ճառագայթ լուսոյ նոցին ցիրեւցան
 Եւ ըզնըլխար ջախջախեալ հարըստութեանցն անցելոց :
 Տեսանէր յայնժամ ուրեմն հռովմայեցին դերեզմանս
 Իամբանարան քաղաքաց որ տըխրագին տան զարմանս .
 Եւ արդ պատճէն խրատական ջըրոց նորին մընայուն
 Վարդապետէ զոր ուսաւն ի տարաշխարհն անդ ի՛ չուն :

XLVI

That page is now before me, and on mine
His country's ruin added to the mass
Of perish'd states he mourn'd in their decline,
And I in desolation: all that *was*
Of then destruction *is*; and now, alas!
Rome — Rome imperial, bows her to the storm,
In the same dust and blackness, and we pass
The skeleton of her Titanic form,
Wrecks of another world, whose ashes still are warm.

XLVII

Yet, Italy! through every other land
Thy wrongs should ring, and shall, from side to side;
Mother of Arts! as once of arms; thy hand
Was then our guardian, and is still our guide;
Parent of our Religion! whom the wide
Nations have knelt to for the keys of heaven!
Europe, repentant of her parricide,
Shall yet redeem thee, and, all backward driven,
Roll the barbarian tide, and sue to be forgiven.

XLVIII

But Arno wins us to the fair white walls,
Where the Etrurian Athens claims and keeps
A softer feeling for her fairy halls.
Girt by her theatre of hills, she reaps
Her corn, and wine, and oil, and Plenty leaps
To laughing life, with her redundant horn.
Along the banks where smiling Arno sweeps
Was modern Luxury of Commerce born,
And buried Learning rose, redeem'd to a new morn.

ԽԶ

Մատենան նորա կայ 'աւջի իմ', եւ յիմում մատենիս
 Յաւելուն արդ աւերակք երկրի նորա յայնոսիկ՝
 Զոր անշըքեալս ողբայր նա, եւ ես ողբամ ամայիս .
 Առ հասարակ որպէս էր՝ կայ խանգարեալ աւաղիկ .
 Եւ Հռովմ՝ ինքն իսկ այժմիկ, հրամանահանն ինքըն Հռովմ,
 Աւաղ ի նոյն ի մըբրկէ տապաստ դընի ոտընհար
 Ընդ նոյն մաճեալ ընդ փոշի, ընդ նոյն մըռայլ եւ մըթար .
 Եւ անցանեմք ընդ անկեալ տիտանակերսն ընդ կըմախ .
 Նըշխարք այլոյ աշխարհի, որոց դեռ ջերմ է գալախ :

ԽԷ

Այլ տըխաստանք քոյին ո՛վ իտալիա, անվըկանդ
 Առ հասարակ ընդ երկիր բացէ ի բաց հընչեցին ,
 Ո՛վ արուեստից դու գայեակ, որպէս զինուց երբեմն անդ .
 Յայնժամ պաշտպան մեզ եւ այժմ՝ առաջնորդ աջ է քոյին .
 Իու եւ կրօնից մերոց մայր, յորմէ՝ ազինք աշխարհաց
 Ծունըր կրկնեալ առաջի՝ ժըտին զերկնից բանալիս :
 Ի զեղջ եկեալ Եւրոպայ՝ ընդ մայրատեացն իւր ոճիրս
 Յաղատութիւն հանցէ զքեզ, ընկրկելով յետս անդրէն
 Զալիս խուժիցն ամէհեաց, գացէ ներումն առ ի քէն :

ԽԸ

Արդ ի սպիտակս անդր Առնոս հրաւիրէ զմեզ պերճ յորմունս ,
 Ետրուրական ուր Աթէնք հռչակ հարեալ ծաւալեն ⁵¹
 Գեղադիտակ դահլըճօքն՝ անոյշ ի սիրտ ըզգացմունս .
 Թատերաձեւ շուրջ պատեալ բլըօք, յորոց ամբարէն
 Առատապէս ըզցորեան իւր, ըզգինեակ եւ ըզձէթ .
 Սոնք յղփութիւն անդ կայթէ ամաթեղջիւր ի՛ բըռին :
 Յափունս անդ ուր խաղք Առնոյ ծիծաղագեղ գեգերին՝
 Ծընան այժմու վաճառուց եւ ճոխութեանց հեթեթանք ,
 Ու ի՛ նոր կենաց լոյս բացան մակացութեանց գերեզմանք :

XLIX

There, too, the Goddess loves in stone, and fills
The air around with beauty; we inhale
The ambrosial aspect, which, beheld, instils
Part of its immortality: the veil
Of heaven is half undrawn; within the pale
We stand, and in that form and face behold
What mind can make, when Nature's self would fail;
And to the fond idolaters of old
Envy the innate flash which such a soul could mould:

L

We gaze and turn away, and know not where,
Dazzled and drunk with beauty, till the heart
Reels with its fulness; there — for ever there —
Chain'd to the chariot of triumphal Art,
We stand as captives, and would not depart.
Away! — there need no words, nor terms precise,
The paltry jargon of the marble mart,
Where Pedantry gulls Folly — we have eyes:
Blood — pulse — and breast, confirm the Dardan Shepherd's prize.

LI

Appear'dst thou not to Paris in this guise
Or to more deeply blest Anchises? or,
In all thy perfect goddess-ship, when lies
Before thee thy own vanquish'd Lord of War?
And gazing in thy face as toward a star,
Laid on thy lap, his eyes to thee upturn'd
Feeding on thy sweet cheek! while thy lips are
With lava kisses melting while they burn,
Shower'd on his eyelids, brow, and mouth, as from an urn!

ԽԹ

Է անդանօր գիցանոյշ խանդաղակաթ ի վիմի ³²
 Գեղեցկութեամբ խնկելով շուրջ զիւրեւ զօդս հասարակ ,
 Եւ տարփելոցն յանթառամ դիմացն ի տես արփենի
 Անմահական յինքենէն ծորեալ բաշխէ օշարակ :
 Կիսաբացիկ ընկրկի երկնաձեղունն առագաստ ,
 Կացեալ յակճիռս ի միջին՝ դիտեմք ի կերպն եւ գիմակ
 Ըզգիւտ մարդոյս հանճարոյ՝ ուր չէր բնութիւն ինքն ատակ .
 Եւ ընդ նախնի գիցալաշտից խանդամբ վըսեմն ընդ եռանդ
 Որ զայսգունակ ձուլեցին հոգեպատկեր հաստուածս անդ :

Մ

Հայիմք յառիմք եւ գառնամք , ոչ գիտելով յո՞վ շրջել ,
 Յարբեցութիւն ըմբռնեալք եւ ի խըտիղըս գեղոյ ,
 Մինչեւ սրտի պարտասեալ եւ դեզեւեալ գանդաչել .
 Լըծեալք ընդ կառս յաղթական արուեստագէտն հանճարոյ
 Իբրեւ ըստրուկք ինքնադատք կամք անդ , եւ կալ ցանկամք յար .
 Օ՞ն անդր ի բաց սեթեւեթք եւ հիւսք բանից կըռելոց ,
 Հէգ ասացունածք ի վաճառս հընչեալք կըճից կոփելոց .
 Որովք պատրեն իմաստակք զամբոխ ախմար . են մեր աչք ,
 Արիւն , զարկ , կուրծք , հաւաստեն ըզգարդանեան հովուին
 [վարկ ³³ :

ԾԱ

Ո՛չ յայս գոյն ձեւ տարազու յայտնեցար դու առ Պարիս ,
 Եւ կամ առ նա ինքն յաւէտ բարերջանիկն Անքիսէս ,
 Կամ մինչ համակ փերւերտեալ յաստուածագեղդ ի սարիս
 Նըւաճեցեր առ ոտամբդ ըզմարտից տէրն իսկ զԱրէս .
 Որոյ յառեալ իբր յաստեղ լուսադիտակ ի քո դէմս ,
 Ի գուճս իջեալ անկանէր , ակն առ ի քէն անքըթիթ
 Ճարակելով սիրատարփ յանուշակ դաշտ ծընօտիդ ,
 Մինչ ի շքթանցդ ատրաշէկ աղբերացեալ հրակայլակ
 Հօսէր համբոյր ի ճակատ , յօնս ու ի բերան բովանդակ :

LII

Glowing, and circumfused in speechless love,
Their full divinity inadequate
That feeling to express, or to improve,
The gods become as mortals, and man's fate
Has moments like their brightest; but the weight
Of earth recoils upon us; — let it go!
We can recal such visions, and create,
From what has been, or might be, things which grow
Into thy statue's form, and look like gods below.

LIII

I leave to learned fingers, and wise hands,
The artist and his ape, to teach and tell
How well his connoisseurship understands
The graceful bend, and the voluptuous swell:
Let these describe the undescribable:
I would not their vile breath should crisp the stream
Wherein that image shall for ever dwell;
The unruffled mirror of the loveliest dream
That ever left the sky on the deep soul to beam.

LIV

In Santa Croce's holy precincts lie
Ashes which make it holier, dust which is
Even in itself an immortality,
Though there were nothing save the past, and this,
The particle of those sublimities
Which have relapsed to chaos: — here repose
Angelo's, Alfieri's bones, and his,
The starry Galileo, with his woes;
Here Machiavelli's earth return'd to whence it rose.

ԾԲ

Յանձնատուշոր ջերեալք հուր, ձուլեալք ի սեր անբարբառ
 Ոչ բաւէին համօրէն աստուածեղէն գիւտք հնարից
 Բացայայտել կամ ժուժել ազգման կրրիցն ոգեսպառ,
 Մահկանացուաց հաւասարք լինէին պարք անմահից .
 Եւ բաղդ մարդկան բարձրանայր յաստուածափայլ աստիճան :
 Այլ ծանրութիւն հողեղէն ճնշէ զմեզ . — օ՛ն, տացուք գուլ .
 կարեմք տեսիլս տեսանել, եւ կերպարանս ըստեղծուլ՝
 Հաւաքելով յեղեղոց կամ ի լինել կարելեաց
 Նըմանս անդրոյդ եւ ըզդից պատկերս յերկրի կըրելեաց :

ԾԳ

Մատանց թողում ճարտարաց եւ ձեռագէտ իմաստնոց՝
 Արհեստողին եւ կապկին ⁵⁴, վարդապետել պերճաբան՝
 Եթէ զիարդ թըւիցի կարծեցելոցն այնց գիտնոց՝
 Գեղապատշաճ կորութիւնն կամ թանձրութիւն հեշտական .
 Թող կրթեսցին ի ճառել զանճառելոյն հանգամանս .
 Բայց մի չքթել յաւակնին պըղծաշունչք զայն հեղեղատ՝
 Յորում կացցեն նորայն տիւրք կերպարանաց անընդհատ,
 Զանայլայլակն հայելի հաճոյագոյնն անըրջոց՝
 Ճաճանչելոց ի յերկնից ի խորագոյն խորչ հոգւոց :

ԾԴ

Ի սըրբազանն ագարակ Սըրբոյ խաչին պարագիւր ⁵⁵
 Հանգչին աճիւնք՝ որք ըզվայրն իսկ յարդարեն սըրբագոյն .
 Անմահութեամբ իմըն լի է խաղաղեալն այն մոխիր .
 Թէպէտ չիցէ այլ ինչ անդ բայց յիշատակ անցելոյն,
 Եւ խուն նըշխարք վեհազանց ի վեհ թոհիցն անկելոց .
 Մեքանձեղոյ աստանօր ու Աւիիերեայ ոսկրօտի ⁵⁶,
 Եւ աստեղաց հետահան Գալիլէոյ աստ դընի ⁵⁷,
 Եւ տառապանք իւր ընդ իւր. դառնայ ի հող աստ կըրկին
 Մագդեալեւեայ հողն, ի վայր՝ յորմէ առաւըն նախկին ⁵⁸ :

LV

These are four minds, which, like the elements,
Might furnish forth creation: — Italy!
Time, which hath wrong'd thee with ten thousand rents
Of thine imperial garment, shall deny,
And hath denied, to every other sky,
Spirits which soar from ruin: — thy decay
Is still impregnate with divinity,
Which gilds it with revivifying ray;
Such as the great of yore, Canova is to-day.

LVI

But where repose the all Etruscan three —
Dante, and Petrarch, and, scarce less than they,
The Bard of Prose, creative spirit! he
Of the Hundred Tales of love — where did they lay
Their bones, distinguish'd from our common clay
In death as life? Are they resolved to dust,
And have their country's marbles nought to say?
Could not her quarries furnish forth one bust?
Did they not to her breast their filial earth intrust?

LVII

Ungrateful Florence! Dante sleeps afar,
Like Scipio, buried by the upbraiding shore;
Thy factions, in their worse than civil war,
Proscribed the hard whose name for evermore
Their children's children would in vain adore
With the remorse of ages; and the crown
Which Petrarch's laureate brow supremely wore,
Upon a far and foreign soil had grown,
His life, his fame, his grave, though rifled — not thine own:

ԾԵ

Սորա հանձարք չորեքին քառից տարերց հանգունակ
Յարուցանել համօրէն ազգ նոր՝ իցեն բաւական :
Իտալիա՛, թէպէտ բիւր ած քեզ աղէտս ամանակ
Չարքայակերպըդ գըձձեալ զարդու փառաց պատմուճան ,
Սակայն զլացաւ եւ զլացցի շնորհել այլոց աշխարհաց
Հանձարս՝ առողս խոյանաց յաւերակաց իսկ միջոյ .
Անմահութեամբ տոչորեալ է տակաւին եւ եղծ քոյ ,
Յորմէ փայլք քեզ հատանին վերակենցաղք վառ ի վառ .
Այսպիսի ոք կանուխ նախնեաց վեհից զուգափառ ³⁹ :

ԾԶ

Այլ ո՛ւր արդեօք հանգիցեն Ետրուրացիքն երեքեան ,
Տանդէ, Պետրարք, ու ոչ նըւազ ինչ կամ կըրտեր ի նոսին
Ըստեղծագործն այն հանձար ու արձակ բանին երգահան ,
Այն որ զըրոյցըս հարիւր վիպասանեաց սիրային ⁴⁰ .
Ո՛ւր արդ ոսկերքն այն հանգչին վեհք քան ըզկաւս հասարակ ,
Մեծք ի մահու իբր ի կեանս . միթէ դարձան ի փոշի
Եւ չունիցի զնոցանէ կիճ հայրենեաց բան յուշի :
Հի՛մ ոչ հատին քարահատք նորուն արձան կիսանդրի .
Որդիական հող նոցին չաւանդեցաւ մօրն երկրի :

ԾԷ

Ապաշընորհ Ծաղկաւան . Տանդէ նընջէ հեռ՝ ի քէն
Սկիպիոնի նըմանեալ ի ծանակիչ քեզ ափունս .
Հերձուածք եւ վէճք որ ի քեզ՝ քան քաղաքի մարտից քէն
Արտասահման արարին ըզքերդող, զայն՝ զոյր անուն
Որդիք քոյին եւ թոռունք զուր պաշտեսցեն հանապազ՝
Խայթեալ խղճիւ հնացելով . նա եւ պըսակն ինքնին արդ
Չոր Պետրարքեայ ուր ուրեմն էառ ճակատ դափնէզարդ
Յերկիր բուսեալ է օտար, եւ կեանք նորին եւ համբաւ
Եւ գերեզմանն իսկ դրժեալ՝ ի քո հող ոչ ձօնեցաւ :

LVIII

Boccaccio to his parent earth bequeath'd
His dust, — and lies it not her Great among,
With many a sweet and solemn requiem breathed
O'er him who form'd the Tuscan's siren tongue?
That music in itself, whose sounds are song,
The poetry of speech? No; — even his tomb
Uptorn, must bear the hyæna bigot's wrong,
No more amidst the meaner dead find room,
Nor claim a passing sigh, because it told for *whom!*

LIX

And Santa Croce wants their mighty dust;
Yet for this want more noted, as of yore
The Cæsar's pageant, shorn of Brutus' bust,
Did but of Rome's best Son remind her more:
Happier Ravenna! On thy hoary shore,
Fortress of falling empire! honour'd sleeps
The immortal exile; — Arqua, too, her store
Of tuneful relics proudly claims and keeps,
While Florence vainly begs her banish'd dead and weeps.

LX

What is her pyramid of precious stones?
Of porphyry, jasper, agate, and all hues
Of gem and marble, to encrust the bones
Of merchant-dukes? the momentary dews
Which, sparkling to the twilight stars, infuse
Freshness in the green turf that wraps the dead,
Whose names are mausoleums of the Muse,
Are gently prest with far more reverent tread
Than ever paced the slab which paves the princely head.

ԾԸ.

Պողաչչիոյ աւանդեաց ըզհողն յերկիր հայրենեան .
Ոչ աւասիկ յաւագաց միջի կացցէ յանդորրու ,
Եւ քաղցր եւ վեհ շնչիցեն մաղթանք հոգւոց հանգստեան
Յայն՝ որ ըստեղծն ըզտուսկեան յուշկապարիկըն լեզու ,
Գուսանութիւն զայն ինքնին , որոյ եւ ձայնք՝ երգք իսկ են ,
Եւ քերդութիւն է բարբառն ⁴¹ : — Ս,Ղ եւ զնորին իսկ դամբան
Հար տապալեաց ի զայրուց նախանձամուղըն բորեան .
Զիք արդ նըմա տեղի ու ոչ ի սինը քոր գերեզմանս ,
Զի մի ուրուք ծանուցեալ հանցէ եւ գոյզն հառաչանս :

ԾԹ.

Եւ Սուրբըն-Խաչ ի վեհիցն արդ մոխրոց զուրկ է նոցին .
Եւ յաղագս այսր իսկ զըրկման քաջ եւս լինի նըշաւակ .
Իբր յերախանս կեսարուց՝ բարձեալ Բրուտեայ կիսանդրին
Ածէր քաջիկ եւս ի յուշ ըզՀոովմայ՝ նտիրն այն զաւակ :
Քեզ երանի Հաւենա , զի տարադիրն այն անմահ
Նընջէ յեզերդ հին՝ յակառն պետութեան զաղփաղփուն ⁴² .
Ս,Ղ երանի եւ Արկուայ , որ ամբարեալ պանծայ բուն
Նըւագաւորըս նըշխարս՝ պահեալ սիրով ի գիրկս իւր .
Մինչ Ծաղկաւան զարտալաճ մեռեալսն հայցէ յողբ ի զուր ⁴³ :

Կ

Առ իմ՝ բրգունքդ այդոքիկ ի պատուական ի քարանց ,
Պորփիւր , յասպիս եւ ահատ , ընտիրք կըճեայց եւ գոհար ,
Անփուտ պահել զոսկրօտի վաճառական դըքսազանց .
Ոչ աւանիկ դիւրալոյճ կայլակ ցօղոյ ամպավար
Յերեկորնեայ աստեղց վառք ախորժ սիւսն զովութիւնս
Մանուածաւալ ի մարմանդ որ զմեռելոց պատէ զհող՝
Ոյց լոկ անուանքն առ Մուսայս են մահարձանք եւ կոթող :
Ոչ աւանիկ խորագոյն անդ յարգութեամբ ճեմք լինին
Քան ի շիրխմբս յըղկեալս որ ծածկէ զգլուխ գոռոզին :

LXI

There be more things to greet the heart and eyes
In Arno's dome of Art's most princely shrine,
Where Sculpture with her rainbow sister vies ;
There be more marvels yet — but not for mine ;
For I have been accustom'd to entwine
My thoughts with Nature rather in the fields,
Than Art in galleries : though a work divine
Calls for my spirit's homage, yet it yields
Less than it feels, because the weapon which it wields

LXII

Is of another temper, and I roam
By Thrasimene's lake, in the defiles
Fatal to Roman rashness, more at home ;
For there the Carthaginian's warlike wiles
Come back before me, as his skill beguiles
The host between the mountains and the shore,
Where Courage falls in her despairing files,
And torrents, swoll'n to rivers with their gore,
Reek through the sultry plain, with legions scatter'd o'er

LXIII

Like to a forest fell'd by mountain winds ;
And such the storm of battle on this day,
And such the frenzy, whose convulsion blinds
To all save carnage, that, beneath the fray,
An earthquake reel'd unheededly away !
None felt stern Nature rocking at his feet,
And yawning forth a grave for those who lay
Upon their bucklers for a winding sheet ;
Such is the absorbing hate when warring nations meet !

ԿԱ

Են են բազում ինչ աչաց նոյն եւ սըրտից ըսքանչանք
 Յափունս Առնոյ՝ յարուեստից ի պերճազարդ թանգարան ,
 Ուր անդրիաստեղծ մըրցի գիւտ ընդ քեռն իւրում բազմերանդ⁴⁴ .
 Իցեն անդ շատ հրաշալիք , այլ վասն իմ ոչ հրաշագան .
 Ձի պարարել ըզհանճար սովորութիւն արարի
 Տեսլեամբ բնութեան ի դաշտի քան յարուեստից տեսլաժայր .
 Թէպէտ եւ միտք իմ պատուեն ըզհրաշակերտըս ճարտար ,
 Այլ առաւել տեղի տան քան թէ լինին խորագգաց .
 Ձի այլամուխ իմն են զէնքն որով հարու նդ ըզգացուած :

ԿԲ

Եւ մըտադիւրըս յածիմ յափունս լըճին Տրասիմեն⁴⁵ ,
 Յանձուկ ի կիրճս անդ՝ Հռովմայ գոռողութեանն յուրնխէթ .
 Ձի անտանօր ընդ առաջ իմ ի հանդէս ելանեն
 Կարքեդոնիեան վարողին խաբեմարտիկ սեթեւեթք .
 Ո՞րպէս հընարս հընարեալ ձըգէր զոստին ի կափուլ ,
 Ածեալ փակեալ ընդ լերանց մէջ եւ ընդ ավրն լըճին .
 Անդ անկանէր Արութիւն ի յուսահատ վաշտ ռազմին ,
 Ի դաշտ ջեռեալ խաղային գետահետեալ ճապաղիք
 Ի ցիր կոտորս կաճառուց արձակեալ ծուխ հեղձուցիկ ,

ԿԳ

Ի խուռն անկեալս որպէս մայրք մըրըրկաթափք ի լերանց .
 Եւ այնպէս բուռն էր կըռիւ պատերազմին յայնմ աւուր ,
 Այնպէս սաստիկ մոլութիւն կափուցանէր զաչս իւրեանց
 Չըտեսանել ինչ խապառ բայց ըզնախճիր մահակուր ,
 Ձի ժաժ լինէր ի տեղւոջն եւ ոչ ումեք լինէր ազդ .
 Չըզգայր զահեղն ընդ ոտիւք բնութեան սարսուռ եւ տատան՝
 Մինչ անկելոցն ի մարտին ինքնին բանայր ըզտապան ,
 Որք անպատանք ի վահանս իւրեանց կային դիտապատ :
 Իիմամարտից ազգաց այսպէս բուռն է քէն անըզգաստ :

LXIV

The Earth to them was as a rolling bark
Which bore them to Eternity ; they saw
The Ocean round, but had no time to mark
The motions of their vessel ; Nature's law,
In them suspended, reck'd not of the awe
Which reigns when mountains tremble, and the birds
Plunge in the clouds for refuge and withdraw
From their down-toppling nests ; and bellowing herds
Stumble o'er heaving plains, and man's dread hath no words.

LXV

Far other scene is Thrasimene now ;
Her lake a sheet of silver, and her plain
Rent by no ravage save the gentle plough ;
Her aged trees rise thick as once the slain
Lay where their roots are ; but a brook hath ta'en —
A little rill of scanty stream and bed —
A name of blood from that day's sanguine rain ;
And Sanguinetto tells ye where the dead
Made the earth wet, and turn'd the unwilling waters red.

LXVI

But thou, Clitumnus ! in thy sweetest wave
Of the most living crystal that was e'er
The haunt of river nymph, to gaze and lave
Her limbs where nothing hid them, thou dost rear
Thy grassy banks whereon the milke-white steer
Grazes ; the purest god of gentle waters !
And most serene of aspect, and most clear ;
Surely that stream was unprofaned by slaughters —
A mirror and a bath for Beauty's youngest daughters !

ԿԴ

Որոց թըւէր երկիրս այս որպէս նաւակ մի սահուն ,
 Ի յաւիտեանս անդր առեալ առ բերելով ըզնոսին .
 Տեսանէին շուրջ զիւրեամբ զհամատարած ծիր ծովուն
 Եւ չէր նոցա պատեհ միտ դընել շարժման նաւակին .
 Կասեալ կային ի նոսա գամ մի օրէնք բընութեան ,
 Եւ չազդէին զարհաւիրս լերինաթունդ երերման՝
 Մինչ բունաւեր հաւուց բամբ յամպըս խընդրեն պահարան ,
 Բառաջ բառնան հօտ նախիր յարօտավայրըս թափառք
 Եւ զարհուրեալ մահացուաց կարկին շրթունք անբարբառք :

ԿԵ

Այլ քանի այժմ այլափոխ է Տրասիմենն այն նախկին .
 Յարժաթ փոխեալ լիճն յերիզ , եւ ի դաշտի անդ զիւրեւ .
 Չածէ ոք այլ աւերած՝ բայց հեզիկ մաճն արօրին .
 Ծառք հինաւուրցք խիտ առ խիտ բառնան կատար բարձր յարեւ ,
 Որպէս երբեմն առ արմամբք նոցին խըռնեալ դիակունք .
 Բայց առուակիկ մի փոքրիկ սակաւաջուր անձկահուն
 Ի ճապաղեաց այնր աւուր՝ զարեան առեալ է անուն .
 Եւ արդ պատմէ Արենակ ¹⁶ թէ զո՞ր թացին անդ երկիր ,
 Կամ իբր անկեալքն՝ ըզխոժոռ ալիսն հարին ի կարմիր :

ԿԶ

Այլ դու ինքնին կլիտումնէ ¹⁷ ի խաղ ալեացդ անուշակ
 Յականակիտ քան զամէն բիւրեղ պայծառ կենդանի ,
 Յաւերժհարսին դետայնոյ ժամադիր վայր առանձնեակ
 Յորում յառեալ եւ լուանայ , յանառագաստ հովանի ,
 Դու պարարես մարգս յուռթիս զըւարակաց կաթնափայլ .
 Ո՛վ մաքրագոյնդ աստուածոց հեզանազիկ մըկանանց ,
 Պայծառագոյն երեսօք եւ ջընջագոյնդ հոմազանց .
 Ոչ պըղծեցին ըստոյդ զայդ վըտակ խաղմից ճապաղէք ,
 Ըզհայեւեակն այն մատաղ դըստերց գեղոյ եւ բաղնիք .

LXVII

And on thy happy shore a Temple still,
Of small and delicate proportion, keeps,
Upon a mild declivity of hill,
Its memory of thee; beneath it sweeps
Thy current's calmness; oft from out it leaps
Thy finny darter with the glittering scales,
Who dwells and revels in thy glassy deeps;
While, chance, some scatter'd water-lily sails
Down where the shallower wave still tells its bubbling tales.

LXVIII

Pass not unblest the Genius of the place!
If through the air a zephyr more serene
Win to the brow, 'tis his; and if ye trace
Along his margin a more eloquent green,
If on the heart the freshness of the scene
Sprinkle its coolness, and from the dry dust
Of weary life a moment lave it clean
With Nature's baptism, — 'tis to him ye must
Pay orisons for this suspension of disgust.

LXIX

The roar of waters! — from the headlong height
Velino cleaves the wave-worn precipice;
The fall of waters! rapid as the light
The flashing mass foams shaking the abyss;
The hell of waters! Where they howl and hiss,
And boil in endless torture; while the sweat
Of their great agony, wrung out from this
Their Phlegethon, curls round the rocks of jet
That gird the gulf around, in pitiless horror set,

ԿԷ

Յերանաւէտ քո ափունըս տակաւին կայ տաճար՝
 Տարածութեամբ փոքրատար , գեղապատշաճ գլխովին
 Բըլբի փոքու կառուցեալ ի զառ ի կողն ի խոնարհ .
 Կըրէ ցայսօր ժամանակ ըզլիշատակ քո նախկին .
 Փարի զոտամբն հանդարտիկ ալեակ քոյին հեզասահ
 Զորով վազէ ստէպ փայլթեփ զրահազգեստիկըն լուղակ
 Որ բընակէն եւ զողին անդ ի խորին բիւրեղակ .
 Եւ մերթ կորզեալ հարսնամատն ըսփիւռ նաւէ 'նդ մըկանունս
 Ուր յեղյեղուկք զըուցեն վէտք ըզվէպս իւրեանց պղպըջունս :

ԿԸ

Անցորդ , առանց օրհնելոյ զվայրացս Ոգի՝ մի երթար .
 Զի թէ ղեփիւռ մաքրենի շնչէ յօգոցն ի քո դէմս՝
 Գիտեա՛ զի շունչ է նորին . եւ թէ յեզերս անդ պայծառ
 Ի պերճախօս իմըն մարգ ճեմս առնուցուս ծաղկածեմս ,
 Թէ զովագինդ այդ տեսիլ ազդէ ի սիրտ հով հեշտին ,
 Եւ ի փոշոյ մածելոյ ծանրատաղտուկ կենացն ինչ
 Մըկըրտութեամբ Բընութեան լուացեալ գործէ սուրբ և ջինջ ,
 Ապա քեզ պարտ եւ արժան է ունել շնորհքս նըմին ,
 Զի դադարեալ լըռեցոյց առ վայր մի զկիրս աղիտին :

ԿԹ

Ո՛վ շառաչիւնք ջուրց ուղիսից ի կատարաց բարձրաբերձ
 Վիմակըտուր ընդ պարեխս ալեաց՝ վիժի Վելինոյ ⁴⁸ .
 Ո՛վ քարավէժ սահանացն , երագ զինչ լոյս օդահերձ
 Վակժոյժ կոհակք փըրփըրին յէջս անդընդին երերնոյ .
 Ո՛վ գըժոխք ջուրց հոսանաց , ուր յար մունչիւնք եւ հունչիւնք
 Եռան զեռան հանապազ յորձանապտոյտ ի տանջանս .
 Խեթկեալ յահեղ օրհասէ ապաժոյժ քիրտն ի հոսանս
 Նոր Փլեգեթոն ⁴⁹ ընդոստնու՝ հիւ գայ զժայռիւքն ի ցընցուղ
 Զեզերքք վըհին կանգնելովք , յանկարեկիր իմն երկիւղ ,

LXX

And mounts in spray the skies, and thence again
Returns in an unceasing shower, which round,
With its unemptied cloud of gentle rain,
Is an eternal April to the ground,
Making it all one emerald: — how profound
The gulf! and how the giant element
From rock to rock leaps with delirious bound,
Crushing the cliffs, which, downward worn and rent
With his fierce footsteps, yield in chasms a fearful vent

LXXI

To the broad column which rolls on, and shows
More like the fountain of an infant sea
Torn from the womb of mountains by the throes
Of a new world, than only thus to be
Parent of rivers, which flow gushingly,
With many windings, through the vale: — Look back!
Lo! where it comes like an eternity,
As if to sweep down all things in its track,
Charming the eye with dread, — a matchless cataract,

LXXII

Horribly beautiful! but on the verge,
From side to side, beneath the glittering morn,
An Iris sits, amidst the infernal surge,
Like Hope upon a death-bed, and, unworn
Its steady dyes, while all around is torn
By the distracted waters, bears serene
Its brilliant hues with all their beams unshorn:
Resembling, 'mid the torture of the scene,
Love watching Madness with unalterable mien.

Հ

Երկնապողոզ ցայտ'ի վեր , տարափաձեւ ցինդ ի վայր
Ճախարակեալ անդադար եւ տարածեալ շրջափիռ
Մանրակայլակ ամպահոս անձրեւածին ցօղ յամայր
Յաւերժական ապրիէլ գործէ 'նդ ստորեւն իւր երկիր ,
Առ հասարակ փոխելով տեղւոյն ի տիպ զըմբխտի :
Քանի խորին է վիհն այն եւ զիարդ տարրըն հըսկայ
Խելառ մոլար ոստոստմամբ ժայռից ի ժայռ ընթանայ
Թաւալգըր կարկառօք՝ որք ընդ սանդուղսն խոժոռ
Խարդաւանեալ թօթափին բացեալ խոռոչս ահաւոր ,

ՀԱ

Օժանդակել զ'ի բարձանցըն սահեալ սիւն լայնալիճ ,
Որ առաւել բերէ զկերպ աղբեր ծովու նորածին
Ըզլեռնակոյտն արգանդի լուծեալ երկունս բարձրաճիչ
Յարարչութիւն աշխարհի նորոյ ձօնեալ անդըստին ,
Քան ծընողի գետակաց կարկաջաձայն հոսելոց
Դարձ ի դարձի ճեմելով մանուածաւալ ի հովտին .
Հայեաց ընդ կրունկըն , հանգոյն յաւերժութեան իմն ինքնին
Համաքարչեալ վարելով զոր գըտանէն յիւրն հոսանս ,
Սըխրանք աչաց եւ սարսափ , հոսի անզոյգս այս Սահանս .

ՀԲ

Գեղեցկութիւն ահաւոր . իսկ ի վըհիցըն բերան
Ծիածաւալ ծայր ի ծայր առաւօտին պաղպաջուն
Ըզսանդարօք կոհակաց կախեալ կան թեւք հիւսութեան
Որպէս թէ Յոյս ի վերոյ մահու մահճաց առկայուն .
Եւ մինչ համայն ըզնովաւ ջրակոծեալ եւ ջընջի
Նա երանգօքն անեղծիւք վայլ ըզփայլի հարկանի ,
Հանդէս հանուրցն առնելով ճառագայթից տողանի .
Նըմանեալ իմըն Սիրոյ որ ի դըժնեայ տագնապս անդ
Առ ցնորելովք հըսկիցէ՝ միշտ երեսօք անվրկանդ :

LXXIII

Once more upon the woody Apennine,
The infant Alps, which — had I not before
Gazed on their mightier parents, where the pine
Sits on more shaggy summits, and where roar
The thundering lauwine — might be worshipp'd more ;
But I have seen the soaring Jungfrau rear
Her never-trodden snow, and seen the hoar
Glaciers of bleak Mont Blanc both far and near,
And in Chimari heard the thunder-hills of fear,

LXXIV

Th'Acroceraunian mountains of old name ;
And on Parnassus seen the eagles fly
Like spirits of the spot, as'twere for fame,
For still they soar'd unutterably high :
I've look'd on Ida with a Trojan's eye ;
Athos, Olympus, Ætna, Atlas, made
These hills seem things of lesser dignity,
All, save the lone Soracte's heights display'd
Not now in snow, which asks the lyric Roman's aid

LXXV

For our remembrance, and from out the plain
Heaves like a long-swept wave about to break,
And on the curl hangs pausing: not in vain
May he, who will, his recollections rake
And quote in classic raptures, and awake
The hills with Latian echoes ; I abhorr'd
Too much, to conquer for the poet's sake,
The drill'd dull lesson, forced down word by word
In my repugnant youth, with pleasure to record

ՀԳ

Օ՛ն անդր հապա յԱպենին անտառախիտ միւտանգամ⁵⁰
ՅԱլպեայ լերանցըն զաւակ, զոր պատուէի մեծապէս
Թէ չէր կանխաւ հրաշացեալ իմ ընդ ծընողն յաղթանդամ,
Ուր եղեւինքն ընծիւղեն ի շեպ կոհակս ասպալերս,
Ուր 'րոտընդոստ գարգափմամբ թաւալ բերին ուսինք ձեանց.
Այլ իմ տեսեալ է զանկոխն ըզկուսան լեառն երկնադէզ⁵¹
Սառամանեօքն յաւերժիւք, եւ ըզսառոյց լուսակէզ
Տըրտասարսուռ Սըպիտակ լերինն՝ մօտուստ եւ հեռի,
Եւ արհաւրաց հանդիպեալ կայծակնացայտ Աիմեռի⁵² :

ՀԴ

Ըզհինաւուրցսըն տեսի Շանթակատար ես լերինս⁵³
Ու ի՛ գագաթան Պառնասայ զարծուին սլացիկ ի խոյանս՝
Որպէս ըզքաջ այնց վայրաց, իբր համբաւիւրն իսկ առ հինս,
Զի ցարդ առնուն նորա թռիչս յանհասականն ի՛ սահմանս :
Եւ տրովացի հայեցիւք կացի յակճիռս ընդ իդաս .
Աթոս, Ետնէ, Ոլիւմպոս ու Ստրաս՝ անշուք եւ նըկունս
Կացուցանեն ըզլերանցս ինձ այսոցիկ ըզբարձունս .
Քաւ ի միոյն՝ Սորակտեան բարձրաւանդէն միայնակ⁵⁴,
Ոչ ձիւնափառ՝ իբր յիշէր հռովմայեցին քնարերգակ⁵⁵ :

ՀԵ

Արտակիտեալ ի դաշտէն բերէ յինքեան կերպարանս
Մըկանաձիգ կոհակի մերձ եղելոյ ի խորտակ
Եւ վիմատառ կառելոյ յօձաձեւիկն ի ձըզանս .
Կամեցողաց ոչ անդէպ յուզել զմըտացն յիշատակ
Ըզքաջագիր սոփերացն յեղյեղել տառ սխրալի,
Զարթուցանել ի բըլուրս լատինացի արձագանգ .
Այլ ատեցի ես առ վարժ քերդողական եւ հրահանգ
Ըզգաս ուսմանըն տաղտուկ, առնուլ ի յուշ բան առ բան,
Մինչ դեռ մանուկն իսկ էի, յուսով երբեմն այնց յիշման,

LXXVI

Aught that recalls the daily drug which turn'd
My sickening memory ; and, though Time hath taught
My mind to meditate what then it learn'd,
Yet such the fix'd inveteracy wrought
By the impatience of my early thought,
That, with the freshness wearing out before
My mind could relish what it might have sought,
If free to choose, I cannot now restore
Its health ; but what it then detested, still abhor.

LXXVII

Then farewell, Horace ; whom I hated so,
Not for thy faults, but mine ; it is a curse
To understand, not feel thy lyric flow,
To comprehend, but never love thy verse,
Although no deeper Moralist rehearse
Our little life, nor Bard prescribe his art,
Nor livelier Satirist the conscience pierce,
Awakening without wounding the touch'd heart,
Yet fare thee well — upon Soracte's ridge we part.

LXXVIII

Oh Rome ! my country ! city of the soul !
The orphans of the heart must turn to thee,
Lone mother of dead empires ! and control
In their shut breasts their petty misery.
What are our woes and sufferance ? Come and see
The cypress, hear the owl, and plod your way
O'er steps of broken thrones and temples, Ye !
Whose agonies are evils of a day —
A world is at our feet as fragile as our clay.

ՀԶ

Ըզգառնըն դեղ օր աւուր արւեալ առ ուշն իմ հիւանդ .
Եւ թէպէտ յետ այնորիկ կըրթեաց ըզմիտս ամանակ՝
Խորհրդաճեւ յայնտսիկ զորքս ուսաւն երբեմն անդ .
Սակայն նախկին հընացեալ ունակութիւնն այն վայրագ ,
Սյնպէս ունի սեւեռեալ զանժոյժ խորհուրդս իմ վաղուց ,
Զի էանց զոյգ ընդ կորով դալարութեան հանճարոյս
Տենչ ճաշակման զայնս՝ յորս չէր անմարթ խնդրելն ինչ հաճոյս՝
Թէ էր ազատ յընտրութիւն . այլ բուժելոյ չիք իմ կար .
Եւ զոր յայնժամն ատեցի , ատեամ եւ արդ հաւասար :

ՀԷ

Ապա ողջամբ ինձ մընաս Որատիէ զոր ատեմ ,
Ոչ թէ յաղաղքս քոյոցդ ինչ՝ այլ իմոյ վընասու .
Զհոսանս քնարիդ հասկանալ եւ չըզգալ՝ կիրք են դըժխեմ՝
Ի միտ առնուլ զոճ տաղիդ եւ չըլինել սիրարկու .
Թէպէտ եւ չիք իբր ըզքեզ խրատիչ կենացս համառօտ ,
Եւ ոչ քերթող այնպէս քաջ վարդապետեաց զիւրն արուեստ ,
Ոչ երգիծող փարելի զխիղճ եհար այնպէս համեստ
Առանց վիրի հըպելով սթափել ըզսիրտ զոր եհար .
Այլ կայ ողջամբ . հրաժարիմք ի՛ Սորակտեանս աստ ի սար :

ՀԸ

Ո՛վ Հռովմ՝ ո՛վ իմս հայրենիք , ո՛վ հողետենչ ինձ քաղաք ,
Սիրտք որբացեալք առ քեզ լոկ ակնարկեսցեն ի յակճիռս ,
Առ քեզ ո՛վ դու մեռելոց պետութեանց մայր միայնակ ,
Եւ արգելցեն ի յոգւոջ ըզդուզնաքեայ զիւրեանց կիրս :
Քանզի զինչ իսկ իցեն ամենայն ցաւք մեր եւ վիշտք :
Եկայք , տեսէք ըզնոճիս , ըզմուս բըւոց լըւարուք .
Խարխափեցէք ի գահուց եւ տաճարացս ի դերբուկ՝
Իուք՝ որոց ցաւք օրհասի՝ չարիք միոյ են աւուր . —
Հանգոյն կաւոյս մեր դիւրեղձ՝ աշխարհ մ՝ ողջոյն կայ՝ աւթուր :

LXXIX

The Niobe of nations! there she stands,
Childless and crownless, in her voiceless woe;
An empty urn within her wither'd hands,
Whose holy dust was scatter'd long ago;
The Scipios' tomb contains no ashes now;
The very sepulchres lie tenantless
Of their heroic dwellers: dost thou flow,
Old Tiber! through a marble wilderness?
Rise, with thy yellow waves, and mantle her distress.

LXXX

The Goth, the Christian, Time, War, Flood, and Fire,
Have dealt upon the seven-hill'd city's pride;
She saw her glories star by star expire,
And up the steep barbarian monarchs ride,
Where the car climb'd the capitol; far and wide
Temple and tower went down, nor left a site:—
Chaos of ruins! who shall trace the void,
O'er the dim fragments cast a lunar light,
And say, « here was, or is », where all is doubly night?

LXXXI

The double night of ages, and of her,
Night's daughter, Ignorance, hath wrapt and wrap
All round us; we but feel our way to err:
The ocean hath his chart, the stars their map,
And Knowledge spreads them on her ample lap;
But Rome is as the desert, where we steer
Stumbling o'er recollections; now we clap
Our hands, and cry « Eureka »! it is clear—
When but some false mirage of ruin rises near.

ՀԹ

Ազգաց ու ազանց Նիորէ ⁵⁶, աւաղիկ կայ նա 'նտանօր,
 Անգաւակեալ եւ անթագ, ցաւալըլուկ ու անբարբառ,
 Բարձեալ բազկօքըն կարկամ ունայնացեալ մի սափոր՝
 Որոյ աճիւն սրբբազան՝ վաղ իսկ եղեւ դիրուտար .
 Թափուր է արդ ի մոխրոյ Սկիպիոյի գերեզման .
 Եւ քընարանք դամբանաց բարձի թողի անվարձ կան
 Ի բնակեւոցն ի նոսին ի դիւցազանց նախնական : —
 Եւ գու Տիբեր ծերունի, Հոսե՛ս ի կիճս աստ ամայս .
 Արի ալեօքըդ պըղտոր եւ վերարկուեա՛ զնեղեալս այս :

Չ

Գոթ, քրիստոնեայ, ժամանակ, պատերազմունք ջուր եւ հուր
 Բաժանեցան ի զարդուց Եօթնաբըլուր քաղաքին .
 Եւ տեսանէր նա 'սող ըզհետ աստեղ նուազիլ ըզփառս իւր,
 Եւ երիվարք խուժադուժ թագաւորաց դիմէին
 Ուր յաղթականք կառածիգք ի Կապետոլ երթային ⁵⁷,
 Տապաստ դընին ցիր եւ ցան համբուն տաճարք ու աշտարակ,
 Աւերակաց իմըն բոհք . ո՞ բաւիցէ յայն դատարկ
 Նըշմարեւ Հետս ի նըշխարս, սփռել աղօտ ինչ լուսնակ
 Եւ ասել, « Աստ էր, կամ է » . մինչդեռ գիշեր է կրկնակ .

ՉԱ

Կըրկին գիշերքըն՝ Գարուց եւ գիշերոյ իսկ դըստեր՝
 Տըգիտուժեան՝ սըփուեցին եւ սըփուեն շուրջ ըզմեօք թեւս .
 Առ գեգերեւ լոկ ընդ թիւր մեզ ճանապարհք յայտնին մեր .
 Ովկիանու իսկ ցուցակ է, ու աստեղաց գոյ քարտէս,
 Զորըս պարզէ Գիտուժիւն ի լայնածիր պարունակ .
 Այլ անապատ իմն է Հոռվմ, յորում շըրջիմք թափառիկ
 Ի յիշատակս անցեւոց, եւ ձայն ածեալ ծափհարիկ
 Ազաղակեմք, « Եւրեգա, ահաւաղիկ լուսացաւ » ⁵⁸,
 Մինչ առ երի աւերակք կան յերեւոյթ լուսադաւ :

LXXXII

Alas! the lofty city! and alas!
The trebly hundred triumphs! and the day
When Brutus made the dagger's edge surpass
The conqueror's sword in bearing fame away!
Alas, for Tully's voice, and Virgil's lay,
And Livy's pictured page! — but these shall be
Her resurrection; all beside — decay.
Alas, for Earth, for never shall we see
That brightness in her eye she bore when Rome was free!

LXXXIII

Oh thou, whose chariot roll'd on Fortune's wheel,
Triumphant Sylla! Thou, who didst subdue
Thy country's foes ere thou wouldst pause to feel
The wrath of thy own wrongs, or reap the due
Of hoarded vengeance till thine eagles flew
O'er prostrate Asia; — thou, who with thy frown
Annihilated senates — Roman, too,
With all thy vices, for thou didst lay down
With an atoning smile a more than earthly crown —

LXXXIV

The dictatorial wreath, — couldst thou divine
To what would one day dwindle that which made
Thee more than mortal? and that so supine
By aught than Romans Rome should thus be laid?
She who was named Eternal, and array'd
Her warriors but to conquer — she who veil'd
Earth with her haughty shadow, and display'd,
Untill the o'er-canopied horizon fail'd,
Her rushing wings — Oh! she who was Almighty hail'd!

28

Աւանդ ասեմ՝ ըզքաղաքն այն բարձրամուր եւ եղուկ .
Աւանդ երիցն հարիւրոց յաղթանակաց նորին պանծ .
Աւանդ աւուրն՝ յոր Բրուտոս՝ հրոչականուն մեծաշուք
Քան ըզսուսեր երկրակալ զսակուրն արար գերազանց :
Աւանդ Տուլեայ բեմբասաց ու ողբանըւադ Վիրգիլեայ ,
Նըկարաբանն եւ Լիւեայ ⁵⁹ : — Բայց յարիցէ նա սոքօք . —
Իսկ որ օտար ինչ քան զայս՝ լի է համայն աւերօք :
Աւանդ երկրի , ոչ եւս աչք իւր փայլեն , այնպէս պայծառս
Արպէս մինչ Հռոմի վայելէր յազատութեան իւրում փառս :

29

Ա՛վ բաղդանիւ կառավար յաղթանակող դու Սիւլաս ,
Որ ընկապճեալ նուաճեցեր ըզհայրենեաց թըշնամիս ,
Եւ դուլ առ վայր մի շառեր առ ի գիտել քաջահաս
Ըզգործելոց առ ի քէն իսկ ըզչարեաց արհաւիրս ,
Եւ շեղջաշեղջ վրիժանացդ ի հունձ առնել իրաւունս ,
Մինչեւ արծուիք քո սլացան յԱսիա քեզ ծընրադիր .
Որ ցըրուեցեր զծերակոյտըն ճակատաւդ ի կրնճիռ .
Հռոմմայեցիդ , թէ եւ ոչ անյանց . զի հաշտ ինչ ծաղուք
Եդեր ի վայր ի գըլխոյդ ըզպըսակ գեր երկրաշուք ,

30

Զիշխանապետըն պըսակ . — կարծիւր արդեօք քեզ յայնժամ
Թէ յոր հասցէ անարգանս առ յասպա այն՝ որով դուն
Գեր իմն եղեր մահացուաց . թէ ոտնհար եւ կարկամ
Լիցի երբէք Հռոմի՝ ի նոյն Հռոմմայեցւոյ իսկ համբուն .
Այն որ քաղաքըն կոչէր յաւերժական , որ զինէր
Ու ի յաղթանակ արձակէր եւեթ ըզգօրսըն մարտիկ .
Որ բարձրանազ հովանեաւն հովանանայր յերկիր ձիդ ,
Որ սաւառնէր ընդ ոլորտ տիեզերաց թեւս սփիւռ ,
Եւ որ ի վեհ յանուն , վա՛շ , Ամենակալ յորջորջիւր :

LXXXV

Sylla was first of victors ; but our own
The sagest of usurpers, Cromwell ; he
Too swept off senates while he hew'd the throne
Down to a block — immortal rebel ! See
What crimes it costs to be a moment free
And famous through all ages ! but beneath
His fate the mortal lurks of destiny ;
His day of double victory and death
Beheld him win two realms, and, happier, yield his breath.

LXXXVI

The third of the same moon whose former course
Had all but crown'd him, on the selfsame day
Deposed him gently from his throne of force,
And laid him with the earth's preceding clay.
And show'd not Fortune thus how fame and sway,
And all we deem delightful, and consume
Our souls to compass through each arduous way,
Are in her eyes less happy than the tomb ?
Were they but so in man's, how different were his doom !

LXXXVII

And thou, dread statue ! yet existent in
The austerest form of naked majesty,
Thou who beheldest, 'mid the assassins' din,
At thy bathed base the bloody Cæsar lie,
Folding his robe in dying dignity,
An offering to thine altar from the queen
Of gods and men, great Nemesis ! did he die,
And thou, too, perish, Pompey ? have ye been
Victors of countless kings, or puppets of a scene ?

26

Սիւլլա եղեւ ի յաղթողս վեհագոյն ընդհանուր .
Ի բռնաւորս զգօնագոյն եկաց Գրոմուէլ յերկրիս մեր ,
Անմահանունն ապրատամբ , ըզծերակոյտ թաքթաքուր
Մերժեալ եւ սա՛ գոգ ի կոճղ ուրեմն ըզգահըն տաշէր :
Տեսէք քանի եղերունս ի մարդկանէ պահանջն
Ազատութիւն առժամեայ ու անուն ի դարս անմոռաց .
Այլ ի բաղդի նորուն կայ թագուցեալ իրատ մահացուաց ,
Զի յօր կրկին յաղթութեանցն եւ մահուն՝ զոյգ պետութիւն
Ետես ստացեալ , եւ ըզշունչ իւր արձակէր զոհագոյն :

29

Յաւուր լուսնոյն յերրորդում՝ որոյ շրջանն առաջին
Եղեւ նրմա թագաբեր , արդ ի նրմին իսկ աւուր
Իջոց հեզիկ ի գահուց յոր ամբարձաւ նայն ուժգին ⁶⁰ ,
Եւ ընդ նախկի հանգուցեալս հանգոյց յերկիր ըզկաւ իւր :
Ո՛չ եցոյց մեզ Բաղդ այսու՝ թէ պետութիւնք եւ համբաւ
Եւ ամենայն որ թըւինըն ցանկալիք՝ զորոյ զհետ
Զըկտիմք՝ զամէն հընարեալ յամէն կրթեալ գըժուար հետ ,
Յաչըս նորա ոչ իցեն բարեբաստիկ քան զդամբան
Թէ զայս դիտէր եւ մարդ՝ իբր այլազգ առնէր դատաստան :

25

Ո՛վ դու արձան ահաւոր , որ կառուցեալ ցարդ կանգուն ⁶¹
Կաս յանպաճոյճ կերպարանս վեհինաշուք մերկութեան ,
Որ դիտեցեր յառողեալ ոտսըդ յարեան թաթաղուն
Տապաստ անկեալ ըզկեսար ի սրիկայիցն երախան
Օրհասական նազանօք հանդրիճելով ըզլօգիկ ,
Իբրեւ ըսպանդ սեղանոյդ ի գըլխոյէն արգադիր՝
Ի Նեմեսեայ ի մեծէն՝ զոր դիք պատուեն եւ երկիր .
Մեռաւ եւ նա , կորեար դու Պոմպէ . իցէք յաղթականք
Թագաւորաց դուք անթիւ , թէ թատերաց դէմք ցուցանք :

LXXXVIII

And thou, the thunder-stricken nurse of Rome
She-wolf! whose brazen-imaged dugs impart
The milk of conquest yet within the dome
Where, as a monument of antique art,
Thou standest: — Mother of the mighty heart,
Which the great founder suck'd from thy wild teat,
Scorch'd by the Roman Jove's etherial dart,
And thy limbs black with lightning — dost thou yet
Guard thine immortal cubs, nor thy fond charge forget?

LXXXIX

Thou dost; — but all thy foster-babes are dead —
The men of iron; and the world hath rear'd
Cities from out their sepulchres: men bled
In imitation of the things they fear'd,
And fought and conquer'd, and the same course steer'd,
At apish distance; but as yet none have,
Nor could, the same supremacy have near'd,
Save one vain man, who is not in the grave,
But, vanquish'd by himself, to his own slaves a slave —

XC

The fool of false dominion — and a kind
Of bastard Cæsar, following him of old
With steps unequal; for the Roman's mind
Was modell'd in a less terrestrial mould,
With passions fiercer, yet a judgment cold,
And an immortal instinct which redeem'd
The frailties of a heart so soft, yet bold,
Alcides with the distaff now he seem'd
At Cleopatra's feet, — and now himself he beam'd.

ԶԸ

Եւ դու դայեակ շանթաճար մատակագայլ մայր Հռովմայ ⁶²
Յորոյ ի ստեանց պղղընձեաց թըւին թորել ծորք կաթին ,
Կաթն յաղթարեր . ի սրահի քում անդ կանգնեալ գըմբեթեայ
Ուր եւ պատուիսըն նըշխար ճարտարութեան հընային ,
Արձանացեալ կաս անդէն , ո՛վ մայր սըրտի հըզօրի ,
Զոր ի ստեանց քոց վայրենեաց մեծն այն ծըծեաց հիմնարկու .
Ի հռովմականն Որմըզդի անմահ վըքնաց խամբեալ դու ,
Ու ի հարեւոց փայլականցըն թըխացեալ արդ համակ .
Զանմահ կորիւնքդ յիշե՛ս ցարդ եւ զմայրագութ քո վաստակ .

ԶԹ

Եւ կարի 'սկ քաջ . — այլ մեռեալ են աճա քո դիեցիկք ,
Արքն երկաթեայք . եւ աշխարհ ի դամբանաց իսկ նոցին
Քաղաքանի յարոյց նոր . յարիւն եկին անդ մարդիկ
Ի նմանութիւն կըրթեալ այնց՝ յորոց երբեմն աճէին .
Մարտեան , ստացան , զասպարէզ ըզնոյն հատին կապկաբար :
Այլ ցարդ ոչ ոք ոչ ուրեք երեւեցաւ հաւասար
Եւ ոչ լիցի մերձագոյն ոք ի վեհիցն այն ի պար .
Իայց մի եւեթ այր սնոտի , որ դեռ չեմուտ ի տապան ,
Այլ սա յանձնէն իսկ յաղթեալ , գերի գերեացն է իւրեան ⁶⁵ .

Ղ

Սուտ պետութեան թեկնածու , աղճկորդի ոք նոր Աեսար ,
Հեռի մընայր յընթացիցն ի հետեւելն անդ հընոյն՝
Քանզի մըտաց նախնոյն այն հռովմայեցւոյ կաղապար
Նըւազ ունէր մասն երկրի . թեպէտ կըրիւք բռնագոյն
Այլ ի դատել անդ իւրում հանդարտագինըս վարեր .
Անմահ ի նմա բընազդումըն թըւէր կալ ի չըքմեղս .
Ըզգոռ սըրտին եւ թուլոյ քաւելով կիրըս մեղմեխս .
Մերթ իլիկաւն Ալկիդէս թըւէր յոտին Ալուպատրեայ
Եւ մերթ ինքնին ածելով գըլխոյն պըսակ ճաճանչեայ :

XCI

And came — and saw — and conquer'd! But the man
Who would have tamed his eagles down to flee,
Like a train'd falcon, in the Gallic van,
Which he, in sooth, long led to victory,
With a deaf heart which never seem'd to be
A listener to itself, was strangely framed;
With but one weakest weakness — vanity,
Coquettish in ambition — still he aim'd —
At what? can he avouch — or answer what he claim'd?

XCII

And would be all or nothing — nor could wait
For the sure grave to level him; few years
Had fix'd him with the Cæsars in his fate,
On whom we tread: For *this* the conqueror rears
The arch of triumph! and for *this* the tears
And blood of earth flow on as they have flow'd,
An universal deluge, which appears
Without an ark for wretched man's abode,
And ebbs but the reflow! — Renew thy rainbow, God!

XCIII

What from this barren being do we reap?
Our senses narrow, and our reason frail,
Life short, and truth a gem which loves the deep,
And all things weigh'd in custom's falsest scale;
Opinion an omnipotence, — whose veil
Mantles the earth with darkness, untill right
And wrong are accidents, and men grow pale
Lest their own judgments should become too bright,
And their free thoughts be crimes, and earth have too much light.

ՂԱ

Դիմէր, դիտէր եւ յաղթէր⁶⁴: Իսկ սա հնարեալ միշտ հընարս
Արծուիս մարդեւ ի թըռիչս երկրապատիկ խոյանաց
Բազէաբար իջանել գաղղիական ընդ կաճառս .
Թէպէտ վարեաց արդարեւ ըզնոսին յորս յաղթանաց ,
Այլ վիճակեալ ապառումն եւ սալացեալ խուլ սրբտի ,
Որ եւ ինքեան անգամ ոչ մատուցանէ ունկն ի լուր .
Զախտ ախտացեալ վատագոյն՝ զունայնութիւն հետազուր ,
Երկրակալէ փառասէր . եւ իղձ լինի տակաւին . —
Եւ իմ արդեօք . — ասիցէ՞, կամ դիտիցէ՞ իսկ ինքնին :

ՂԲ

Կամէր լինել կամ ամէն կամ ոչինչ . ոչ իսկ ժուժայք
Անտարակոյս դամբանաւըն լինել հարթ հաւասար ,
Եւ յետ սակաւ ինչ ամաց զոյգ կեսարու եղեալ վայր
Լինել ի մէնջ ոտընկոխ : — Բա՛բէ . այս ըզկամար
Ամբառնայցէ յաղթական . առ այս արեան ճապաղիք
Եւ արտասուք ընթացեալ ողողեցեն զընդհանուր ,
Որպէս հեղեղն ի հընումն առ հասարակ յորդաջուր .
Այլ տագնապեալ մարդկութեան ոչ երեւի աստ տապան .
Յորձանք գյորձանըս մըղեն : — Տէր , ցոյց ըզքո ծիածան :

ՂԳ

Զինչ ի յամուլ պայմանէ աստի հընձել կարասցուք .
Ըզգայութիւնք մեր նեղք , կեանք համառօտք , միտք զաղիաղ-
ձըշմարտութի՛ պատուական գոհար՝ այլ կայ ստորիջուք . [փուն .
Եւ ամենայն ինչ կըշռի սովորութեան սուտ չափուն .
Ամենակալ զօրութեան նըմանեալ իմըն կարծիք
Ըստուերաձիգ վերարկուաւ պարասքօղէ զերկիր արդ ,
Տորչափ թըլին պատահարք չարն եւ բարի . պակնու մարդ
Թէ մի արդեօք դատաստանք իւր թըլիցին պայծառք յոյժ
Ու ազատ խորհուրդք գըրեցցին ի մեղս , ու երկիր տեսցէ զոյս :

XCIV

And thus they plod in sluggish misery,
Rotting from sire to son, and age to age,
Proud of their trampled nature, and so die,
Bequeathing their hereditary rage
To the new race of inborn slaves, who wage
War for their chains, and rather than be free,
Bleed gladiator-like, and still engage
Within the same arena where they see
Their fellows fall before, like leaves of the same tree.

XCV

I speak not of men's creeds — they rest between
Man and his Maker — but of things allow'd,
Averr'd, and known, — and daily, hourly seen —
The yoke that is upon us doubly bow'd,
And the intent of tyranny avow'd,
The edict of Earth's rulers, who are grown
The apes of him who humbled once the proud,
And shook them from their slumbers on the throne;
Too glorious, were this all his mighty arm had done.

XCVI

Can tyrants but by tyrants conquer'd be,
And Freedom find no champion and no child
Such as Columbia saw arise when she
Sprung forth a Pallas, arm'd and undefiled?
Or must such minds be nourish'd in the wild,
Deep in the unpruned forest, 'midst the roar
Of cataracts, where nursing Nature smiled
On infant Washington? Has Earth no more
Such seeds within her breast, or Europe no such shore?

ՂԴ

Այսպէս մարդիկ խարխափեն ծանրադանդաղ ի վրտանգ
Յընգեալ ծիւրեալ հարց յորդիս , դարուց ի դար անմոռաց ,
Եւ մեռանին պարծելով ընդ բընութիւն առօտնանկ ,
Աւանդելով ըզգըրգլեակս զառ ի նախնեացն ըստացուած
Առ ազգ իւրեանց յետագայ՝ ազգ ընտոծին սըտըրկաց .
Փըշրել փորձէ նա զըղթայսն , եւ ոչ միայն ոչ ազատ՝
Այլ հանապազ ի մըրցանս մատնեալ հանգոյն դօտեմարտ ,
Յասպարիզի անդր ի նոյն՝ ուր իւրքն անկեալ կան ընկերք
Կանխեալք քան զինքն՝ համարուն իբրեւ ծառոյ սին տերեւք :

ՂԵ

Ոչ զհաւատոյ ինչ ճառեմ , որ ընդ Հաստիչն եւ ընդ մարդ
Այլ ըզյայտից ծանօթից եւ վկայելոց աստանօր ,
Եւ զայնց՝ որ զօր ամենայն , յամենայն ժամ ստուգին արդ .
Զպարանոցացըս կըքիչ ըզլուծն ասեմ կրկնակոր ,
Զերեւեալն յայտ յանդիման բըռնաւորաց ըզդիտմունս ,
Զպատգամս վարչաց աշխարհի՝ բերողս վարուց կապկակիր ,
Այնմ որ երբեմն ըզնոցայն գոռոզութիւն հար յերկիր ,
Եւ բուն հարեալ ըզգահուց՝ ոստուցանէր ըզթմբրեալս .
Օչ թէ բազկացն հըզօրաց՝ չէր արարեալ բայց լոկ զայս :

ՂԶ

Հիմ նուաճիցին լոկ բըռունք ի բըռնաւոր նըմանեաց . —
Եւ հիմ չիցեն նահատակք ազատութեան եւ որդիք ,
Հանգոյնք նոցին՝ զոր ետես Կողումբիա՝ մինչ վազեաց
Իբրեւ Պալլաս սպառազէն եւ յարատոյ անմերձիկ .
Կամ թէ հանճարք այդպիսիք յանապատի՞ լոկ բուծցին ,
Յանտառս՝ յոր ոչ հաս տապար , ու ի շառաչ ջուրց վիժանաց
Ուր բընութիւն ժըպտելով ըզՎաշինկդոն դայեկեաց .
Ընդէր չիցեն այդպիսիք եւ այժմ յերկրիս ծոց՝ սերմանք .
Կամ Եւրոպեայ էր չիցեն ավուռք ավանցն այն նըմանք ⁶⁵ :

XCVII

But France got drunk with blood to vomit crime,
And fatal have her Saturnalia been
To Freedom's cause, in every age and clime;
Because the deadly days which we have seen,
And vile Ambition, that built up between
Man and his hopes an adamantine wall,
And the base pageant last upon the scene,
Are grown the pretext for the eternal thrall
Which nips life's tree, and dooms man's worst — his second fall.

XCVIII

Yet, Freedom! yet thy banner, torn, but flying,
Streams like the thunder-storm *against* the wind;
Thy trumpet voice, though broken now and dying,
The loudest still the tempest leaves behind;
Thy tree hath lost its blossoms, and the rind,
Chopp'd by the axe, looks rough and little worth,
But the sap lasts, and still the seed we find
Sown deep, even in the bosom of the North;
So shall a better spring less bitter fruit bring forth.

XCIX

There is a stern round tower of other days,
Firm as a fortress, with its fence of stone,
Such as an army's baffled strength delays,
Standing with half its battlements alone,
And with two thousand years of ivy grown,
The garland of eternity, where wave
The green leaves over all by time o' erthrown; —
What was this tower of strength? within its cave
What treasure lay so lock'd, so hid? — A woman's grave.

ՂԵ

Արեամբ արբեալ Փռանդաստան չողաւ փրսխեաց շարաւ չար .
Տօնիցն հանդէսք սատուռնեան՝ ազատութեան ածին տոյժ ,
Եւ հասուցեն հանապաղ ամէնուրեք յամէն դար .
Քանզի աւուրք որք հասինն մեզ աւուրք շարագոյժ ,
Ամբարհաւաճ սէր գահու որ կառուցեալ կուռ պատուար
Ընդ մէջ մարդկան եւ յուսոյն աղամանտիկ խէթ էարկ ,
Եւ որ յետ այնր ի թատերս հանդիսացաւ խաղ անարգ ,
Բաղայք յաւերժ սորրկութիւն՝ կենաց ծառոյն վէր ազդոյ ,
Ըսպառնալով զյետին չար՝ կրկին անկումն մարդոյ :

ՂԸ

Բայց թ' եւ գձձեալ՝ սաւառնի Սղատութիւն դրօշ քո դեռ .
Իբրեւ շառափ շանթորոտ բախեալ ընդդէմ փոթորկին .
Թողիւնք ձայնիդ թմբկահար թէպէտ բեկբեկք եւ կերկեր
Այլ քաջալուրք քան ըղբնաւ արտահնչեալս ի մրրկին .
Թէպէտ քրչտեալ յընծիւղից եւ տեռազերծ քոյին ծառ .
Տապարատաշ կոշկոճեալ թէպէտ գրծուճ եւ խոտանս ,
Այլ հիւթ խաղայ դեռ ի քեզ . եւ գըտանեմք մէք սերմանս
Ի հեռաւորս անգամ ծոցս հիւսիսականս ի խորին ,
Տացէ գարուն լուագոյն՝ պըտուղս նըւազ մեզ գառինս :

ՂԹ

Արձան աւուրց անցելոց՝ կայ շտարակ կոկ բոլորչի ⁶⁶ ,
Ամուր զինչ բերդ , եւ պատուարք քարակարկառք ըզնովաւ՝
Յընդդիմանալ բաւականք զօրագումար մեծ ղակչի .
Կրելով ըզկէսըս բըրգանց ծայրազարդիկ կատարաւ .
Երկհազարամ բաղեղանց փարին բազուկք ըզնովիմբ՝
Յաւերժութեանն այն պըսակք , շարժինն սաղարթք իւր դաւարք
Չամենեքումք որ անկան յամանակէն ոտընհարք : —
Չինչ էր ամուրս աշտարակ . եւ ի նըկուղն ի խորուջ
Չոր գանձ ծածկէ զդոյշ ու այսպէս զանխուլ : — Տապա՛ն մի —
[կընոջ :

C

But who was she, the lady of the dead,
Tomb'd in a palace? Was she chaste and fair?
Worthy a king's — or more — a Roman's bed?
What race of chiefs and heroes did she bear?
What daughter of her beauties was the heir?
How lived — how loved — how died she? Was she not
So honour'd — and conspicuously there,
Where meaner relics must not dare to rot,
Placed to commemorate a more than mortal lot?

CI

Was she as those who love their lords, or they
Who love the lords of others? such have been
Even in the olden time, Rome's annals say.
Was she a matron of Cornelia's mien,
Or the light air of Egypt's graceful queen,
Profuse of joy — or 'gainst it did she war,
Inveterate in virtue? Did she lean
To the soft side of the heart, or wisely bar
Love from amongst her griefs? — for such the affections are.

CII

Perchance she died in youth: it may be, bow'd
With woes far heavier than the ponderous tomb
That weigh'd upon her gentle dust, a cloud
Might gather o'er her beauty, and a gloom
In her dark eye, prophetic of the doom
Heaven gives its favourites — early death; yet shed
A sunset charm around her, and illumed
With hectic light, the Hesperus of the dead,
Of her consuming cheek the autumnal leaf-like red.

Ճ

Եւ ո՞վ արդեօք եղեւ նա . ո՞վ էր մահուանդ այդ տիկին
Գերեզմանեալ ի պալատ . էր գեղեցիկ եւ համեստ ,
Թագաւորաց արժան . լաւ եւս՝ առ Հոռոմ՝ անկողին .
Յո՞ր դիւցազանց եւ վեհից արդեօք ձրգէր զիւրըն ճետ .
Գեղեցկութեան նորին ո՞ր արդեօք աղջիկ կաց ժառանգ :
Զխա՞րդ եկեաց , զի սիրեաց , զխա՞րդ արդեօք եւ մեռաւ .
Մի վասն այն՝ այդքան շքով եւ փառօք այդքը եղաւ ,
(Ուր ոչ իշխեն քայքայիլ նըշխարք մարդկան սինլքքոր)
Զի յիշեսցի նորայն բաստ դեր մահացուի շնորհաւոր .

ՃԱ

Նըմա՞ն արդեօք այնոցիկ որ զիւրեանց տեարըս սիրեն ,
Թէ այնոցիկ՝ որ զայլոց . զի եւ առ հինս անդ էին
Այսպիսիք ոք , որպէս վէպքն հռոմէականք մեզ ճառեն .
Եղեւ արդեօք նա զօրէն կուռնելիայ զգօն տիկին ,
Եթէ լրկաի եւ շամբուչ զինչ Եգիպտեան պերճ գըժխոյ .
Սիրո՞ղ արդեօք գըրգանաց , եթէ նոցին դիմամարտ՝
Կիրթ լաւութեամբք . թոյլ մասամբ սըրտին անկեալ ի թա-
թէ զգօնութեամբ մերժելով ի տառապանս իւր ըզսէր . [կարդ ,
Զի այսպիսի հեթեթանք իմն են ըղձից ինքնաբեր :

ՃԲ

Գուցէ մեռա՞ւ դեռահաս . գուցէ՝ նկըճեալ վըշտակիր
Յաւօք ծանու՞մք՝ քան որ շուրջ մեծագըմբէթըն դամբան
Պարառոցեալ եւ ճընչէ զաճիւն նորին գեղաճիր .
Գուցէ ամպրոպք պատեցին ըզգեղ այտիցն աղնուական .
Եւ մութ կալաւ զաչսըն սեաւս՝ զըղձապատումս արկածիցն՝
Զոր տան երկինք սիրելեաց , ըզմեռանել տարաժամ :
Այլ վայելուչ իմն երանգ իբր յարեւուն մըտից ժամ
Ըզվերջալոյսն արծարձէր մահուն՝ զնովաւ սփռեալ ցիր ,
Մընգեալ ճնօտիցն ածելով զաչնասաղարթ գոյն կարմիր :

CIII

Perchance she died in age — surviving all,
Charms, kindred, children — with the silver gray
On her long tresses, which might yet recall,
It may be, still a something of the day
When they were braided, and her proud array
And lovely form were envied, praised, and eyed
By Rome — but whither would Conjecture stray?
Thus much alone we know — Metella died,
The wealthiest Roman's wife: Behold his love or pride!

CIV

I know not why — but standing thus by thee
It seems as if I had thine inmate known,
Thou tomb! and other days come back on me
With recollected music, though the tone
Is changed and solemn, like the cloudy groan
Of dying thunder on the distant wind;
Yet could I seat me by this ivied stone
Till I had bodied forth the heated mind
Forms from the floating wreck which Ruin leaves behind;

CV

And from the planks, far shatter'd o'er the rocks,
Built me a little bark of hope, once more
To battle with the ocean and the shocks
Of the loud breakers, and the ceaseless roar
Which rushes on the solitary shore
Where all lies founder'd that was ever dear:
But could I gather from the wave-worn store
Enough for my rude boat, where should I steer?
There woos no home, nor hope, nor life, save what is here.

ՃԳ.

Գուցէ մեռաւ լի աւուրբք երկարակեաց լինելով
Քան թէ գեղոյն տըխատանք, քան ազգականք եւ որդիք,
Եւ ալեւոր վարսքն երկայն թերեւս ամին ինչ զուշով
Զաւուրսն անցեալս մինչ էին նոքա հիւսկէն հոպոպիք.
Յորժամ զարդուք մենթանաց եւ գեղեցիկն երեսօք
Նախանձ արկեալ սըխրացեալ երանիւր յաչրս Հոովմայ : —
Այլ մինչեւ ցերբ ձըգիցի՝ այսգոյն կարծեաց բաղբաղայ . —
Այս ինչ քաջիկ յայտ է մեզ, զի Մետելայն այն մեռաւ,
Ճոխագունին Հոռոմոց կին : — Ահա սերն կամ համբաւ .

ՃԴ.

Ըզվան էրն ոչ ինչ գիտեմ, այլ մինչդեռ կամ ես առ քեւ
Թըւիմ զի քեզն բնակեալ ճանաչել, ով գերեզման,
Եւ աւուրբ վաղ իսկ ուրեմն անցեալք սահեալք շուրջ զինեւ
Նըւագաւոր իմն ազգամաբ յիշատակաց դարձեալ գան .
Թէպէտ եւ ձայնք նըւագացն այլախոխեալք եւ ճանունք
Հանգոյն շանթից նուաղելոց յամպրոպս ի հողմն հեռաւոր .
Այլ քաղցր է ինձ նըստիլ յայս բաղեղնապատրս կոշկոռ
Մինչեւ ճընայց ի մըտաց ջեռուցելոց կերպարանս .
Ի թափառիկ շըրջափիւռ աւերակացս ի սահմանս .

ՃԵ.

Եւ ի տախտից սըփռելոց ի քառաժեռս ցիր եւ ցան
Կառուցանել ինձ յուսոյ նաւակիկ, դու դիմագրաւ
Դարձեալ յալիս ամնակոծս եւ դարձեալ յինքն ովկէան,
Եւ ի շառաչ մըշտամառնչ կոհականոյս այս անբաւ
Որք ի յափունս մենաւորս անդուլ կոծին եւ հըծծին,
Անդ ուր համայն ցանկալիքն իմ խորասոյզ կան յընդերս :
Այլ թէ բեկորս իսկ բարձից եւ ծովածիկ շատ մըթերս,
Եւ կառուցից ինձ նաւակ խոշոր, իսկ ո՛ւր վարեմ զայն . —
Զիք տուն, չիք յոյս եւ ոչ կեանք, քա՛ւ սր աստէնըս միայն 67 :

CVI

Then let the winds howl on! their harmony
Shall henceforth be my music, and the night
The sound shall temper with the owlets' cry,
As I now hear them, in the fading light
Dim o'er the bird of darkness' native site,
Answering each other on the Palatine,
With their large eyes, all glistening gray and bright,
And sailing pinions. — Upon such a shrine
What are our petty griefs? — let me not number mine.

CVII

Cypress and ivy, weed and wallflower grown
Matted and mass'd together, hillocks heap'd
On what were chambers, arch crush'd, column strown
In fragments, choked up vaults, and frescos steep'd
In subterranean damp, where the owl peep'd,
Deeming it midnight: — Temples, baths, or halls?
Pronounce who can; for all that Learning reap'd
From her research hath been, that these are walls —
Behold the Imperial Mount! 'tis thus the mighty falls.

CVIII

There is the moral of all human tales;
'Tis but the same rehearsal of the past,
First Freedom and then Glory — when that fails,
Wealth, vice, corruption, — barbarism at last.
And History, with all her volumes vast,
Hath but *one* page, — 'tis better written here,
Where gorgeous Tyranny hath thus amass'd
All treasures, all delights, that eye or ear,
Heart, soul could seek, tongue ask — Away with words! draw near,

ՃԶ

Թող մռնչեացեն արդ հողմունք . այսուհետեւ ձայն նոցուն
 Լիցի 'նձ նըւագ դաշնաւոր . եւ դասապետ ինք գիշեր
 Յերիւրեսցէ զհունչ նոցա 'նդ բըւիճակացրս ճըչին
 Չոր եւ լըսեմս իսկ այժմիկ , ի լոյս աղօտ եւ յերեր ,
 Յաղջամբողջ ին տարածել ի բոյնս հաւուց խաւարի ,
 Պալատինեայ ի բարձանց ձայնս ածելով առ իրեար ⁶⁸ ,
 Լայնաչեայք , գորշք եւ փայլունք , բարախելով թեւահար :
 Առ այսպիսեօք շիրմօք զինչ մերքս իցեն վիշտք արհամարհ :
 Թողից օն անդր արդ ի բաց զիմոց ցաւոցրս համար :

ՃԷ

Բաղեղն եւ նոճ եւ մեխակ , աճէ եւ խտուն վայրի
 Համախառնեալ համաձայր . դիզան դընին անդ փլատակք
 Ուր էր երբեմն սենեակ , բեկորք ջախջախ կամարի ,
 Մանրակոտոր անդ սիւնակք , ձեղունք ցըրուեալք ընդ յատակ ,
 Որմնանըկար դեղերանգք ի ներքնատունս տամկացեալք ,
 Ուր բու դարեալ դադարէ կարծեալ գիշեր հասարակ .
 Եւ ո՞ գիտէ , սրահք իցեն թէ բաղանիք թէ տաճարք .
 Խոյզ եւ խընդիր գիտութեան ծանեաւ լոկ զայս զի որմք են :
 Հայեաց ի լեառնն ինքնակալ ⁶⁹ : — Այսպէս հըզօրք իսկ գըթեն :

ՃԸ

Այդ համօրէն մարդկայնոցրս պատմութեանց յիշատակ ,
 Յար անդուլ վէպք անցելոց . Ազատութիւն առաջին ,
 Յետ նորա փառք . ի վրիպել նոցին՝ ոսկւոյ տենչ անյագ ,
 Ախտք եւ եղծումն բարուց , եւ խըժանալ հուսկ վերջին :
 Եւ պատմութեան ամենայն ստուարակարկատ մատենից
 Չիք բայց միայն մի պատճէն , եւ է գըրեալ աստ քաջիկ ,
 Աստ ուր գոռոզ բըռնութիւն էաճ կուտեաց գանձ սաստիկ
 Եւ փափկութիւնս զանազան , մարմաջ աչաց եւ ի լուր ,
 Սըրտի լեզուի եւ մըտաց յաղթկուս . — այլ հիմ բանք ի զուր .

CIX

Admire, exult — despise — laugh, weep, — for here
There is such matter for all feeling: — Man!
Thou pendulum betwixt a smile and tear,
Ages and realms are crowded in this span,
This mountain, whose obliterated plan
The pyramid of empires pinnacled,
Of Glory's gewgaws shining in the van
Till the sun's rays with added flame were fill'd!
Where are its golden roofs! where those who dared to build?

CX

Tully was not so eloquent as thou,
Thou nameless column with the buried base!
What are the laurels of the Cæsar's brow?
Crown me with ivy from his dwelling-place.
Whose arch or pillar meets me in the face
Titus or Trajan's? No — 'tis that of Time:
Triumph, arch, pillar, all he doth displace
Scoffing; and apostolic statues climb
To crush the imperial urn, whose ashes slept sublime,

CXI

Buried in air, the deep blue sky of Rome,
And looking to the stars: they had contain'd
A spirit which with these would find a home,
The last of those who o'er the whole earth reign'd,
The Roman globe, for after none sustain'd,
But yielded back his conquests: — he was more
Than a mere Alexander, and, unstain'd.
With household blood and wine, serenely wore
His sovereign virtues — still we Trajan's name adore.

ՃԹ

Մերձ մատիր, տես, եւ ցընծա, խոտեա՛, ի ծաղը հատ ու ի լաց.
Քանզի են են իսկ աստէն հանուրց կըրիցդ այդ պատճառք.
Ո՛վ մարդ կախեալ ճօճանակդ ընդ մէջ ծաղու ու արտասուաց.
Ի քիչ տեղւոյս՝ պետու[թ]իւնք եւ ազգք դընին ոտընհարք.
Ի լերինս յայսմ՝ որոյ արդ եւ տեղագիծ իսկ ջընջի,
Յուրանակերպ ամբառնայր իշխանապանծ աշտարակ
Շողշողելով ի փառաց պաճուճազարդ փայլատակ.
Մինչեւ ճաճանչք արեւու բոցադիզեալ եռային.
Ո՛ւր արդ ոսկիքն են ձեղունք, եւ ո՛ւր որք զայն կանգնեցին :

ՃԺ

Ոչ այնքան քաջ պերճախօս Աիկերոնին էր լեզու՝
Որքան դու սիւն անանուն եւ կիսա[թ]աղ խարըսխաւ :
Ո՛ւր են գափնիք որ զճակատ պըսակեցին Աեսարու. —
Տուք ինձ պըսակ բաղեղան որ ի նորին տան բուսաւ :
Ո՛յր է կամարս այս կամ մոյ[թ] որ արդ աչացս հարկանի,
Տրայիանու [թ]է Տիտեայ. — ժամանակին միայնակ.
Ունչս ածելով վարէ նա զկամար, ըզմոյ[թ], զյաղ[թ]անակ.
Առաքելոյն կանգուն կայ նդրի ուր կայսերն էր սափոր⁷⁰,
Եւ նընջէին աճիւնք վէհք յօդըս [թ]աղեալք կանգնաւոր,

ՃԺԱ

Ի խորագոյն կապուտակն ի մէջ երկնիցըն Հռովմայ,
Ակնարկելով ընդ աստեղս. ու էր շունչ երբեմն ի նոսին՝
Ում ոչ գըրէր անհաճոյ գալ բընակել ի սոսա,
Մի յայնց ոգւոց որք լըրիւն իւրով երկրի տիրեցին,
Հռոմէականն աշխարհի, զոր չըկալաւ որ յետոյ.
Նա եւ զգրաւեալն իսկ կորոյս : Քան զԱղէքսանդր ինձ նա մեծ,
Սուրբ յարենէ ընտանւոյ եւ ի գինւոյ զեղծամեղծ,
Որ զարբենի լաւու[թ]իւնս հանդիսացոյց անպարսաւ.
Եւ մինչեւ ցօրս այս պատուի Տրայիանու ջինջ համբաւ :

CXII

Where is the rock of Triumph, the high place
Where Rome embraced her heroes? where the steep
Tarpeian? fittest goal of Treason's race,
The promontory whence the Traitor's Leap
Cured all ambition. Did the conquerors heap
Their spoils here? Yes; and in yon field below,
A thousand years of silenced factions sleep —
The Forum, where the immortal accents glow,
And still the eloquent air breathes — burns with Cicero!

CXIII

The field of freedom, faction, fame, and blood:
Here a proud people's passions were exhaled,
From the first hour of empire in the bud
To that when further worlds to conquer fail'd;
But long before had Freedom's face been-veil'd,
And Anarchy assumed her attributes;
Till every lawless soldier who assail'd
Trode on the trembling senate's slavish mutes,
Or raised the venal voice of baser prostitutes.

CXIV

Then turn we to her latest tribune's name,
From her ten thousand tyrants turn to thee,
Redeemer of dark centuries of shame —
The friend of Petrarch — hope of Italy —
Rienzi! last of Romans! While the tree
Of freedom's wither'd trunk puts forth a leaf,
Even for thy tomb a garland let it be —
The forum's champion, and the people's chief —
Her new-born Numa thou — with reign, alas! too brief.

ՃԺԲ

Յաղթանակաց քարաժայռն ո՛ւր արդ, ո՛ւր բարձր այն գահակ,
Ուր դիւցազինցն արկանէր գիրկ չըռովմ. ո՛ւր Տարպեան վախք⁷¹,
Ընկերչակաց մատնութեան կռաւինատեղ դըժընդակ,
Գահ՝ ուր զամէն հըպարտ բարբս՝ մատնըչին բուժէր վազք:
Մի անդ արդեօք կուտեցին աշխարհակալք զառ զապուր. —
Այո այդրէն. — եւ խոնարհ ի դաշտի անդր ի բացեայն
Հազար ամաց գըժտութիւնք նընջեն ի քուն լըռելեայն.
Անմահականըն ճառից անդ հընչեցիկ վայր Փորոյն⁷²
Ուր պերճախօս ցարդ շընչին օդք ընդ հրավառ կիկերոյն.

ՃԺԳ

Ազատութեան դաշտ, հերձից եւ համբաւուց եւ արեանց.
Ժողովըրդեան մեծոգւոյ կըրից կարգեալ անդ հանդէս,
Ի վայրկենէն առաջնոյ յոր պետութիւն ծայր ընձուեաց
Մինչ յայն՝ յոր նոր աշխարհաց նուաճման շրմնաց ասպարէս:
Այլ վաղ ուրեմն անդ սքօղեալ ազատութեան էին դէմք,
Եւ անիշխան բըռնութեան շորթեալ ըզբաստըս նորին.
Մինչեւ խիզախն ի խռանէ օրինազանց զինուորին
Ըզճերակոյտըն կոխէր առ ոտն ըզհամր ու ահաբեկ,
Կամ լըրբաձայն վաճառէր կաշառու զթագն առ անձն հէզ:

ՃԺԴ

Այլ արդ դարձցուք առ յետին Հռովմայ կացեալըն տրիբուն.
Թողեալ ըզբիւր բըռնաւորսըն դարձ առ քեզ արասցուք,
Ո՛վ դու դարուց խաւարաց՝ ամօթաբարձ փրկութիւն.
Իու բարեկամ Պետրարքեայ, խտալական յուսոյն շուք.
Ո՛վ Րիէնցի ո՛վ յետին հռովմէական դու զաւակ⁷³:
Թէ կոճոպեալ տայցէ կոճղ ազատութեան մի սաղարթ՝
Գերեզմանիդ միայնոյ հիւսեցի նա սլսակ ի զարդ.
Ո՛վ ատենից նահատակ, ժողովըրդեան առաջնորդ
Հռովմայ Նումաս նորածին. վա՛հ պետութեանդ համառօտ:

CXV

Egeria! sweet creation of some heart
Which found no mortal resting-place so fair
As thine ideal breast; whate'er thou art
Or wert, — a young Aurora of the air,
The nympholepsy of some fond despair;
Or, it might be, a beauty of the earth,
Who found a more than common votary there
Too much adoring; whatsoe'er thy birth,
Thou wert a beautiful thought, and softly bodied forth.

CXVI

The mosses of thy fountain still are sprinkled
With thine Elysian water-drops; the face
Of thy cave-guarded spring, with years unwrinkled,
Reflects the meek-eyed genius of the place,
Whose green, wild margin now no more erase
Art's works; nor must the delicate waters sleep,
Prison'd in marble, bubbling from the base
Of the cleft statue, with a gentle leap
The rill runs o'er, and round, fern, flowers, and ivy, creep.

CXVII

Fantastically tangled; the green hills
Are clothed with early blossoms, through the grass
The quick-eyed lizard rustles, and the bills
Of summer-birds sing welcome as ye pass;
Flowers fresh in hue, and many in their class,
Implore the pausing step, and with their dyes
Dance in the soft breeze in a fairy mass;
The sweetness of the violet's deep blue eyes,
Kiss'd by the breath of heaven, seems colour'd by its skies.

ՃԺԵ

Եզերիա՛, անուշակդ ինձ դաստակերտ ի սրտէ՛ 74
Որ ի մահացուս ոչ եզիտ վայր ապաստան գեղեցիկ
Քան ըզքո ծոց մըտաստեղծ. որ ինչ քո լեալ էր կամ է,
Թէ արշալոյս ծաղկահաս յայերս օդոց ընթացիկ,
Թէ հարսն յաւերժ հընարեալ ի հոմանոյ յուսահատ,
Կամ թէ արդեօք երկրաւոր գեղեցկութիւն իսկ համակ
Որ գերազանց քեզ վըտեր քան զտարփածուս հասարակ
Պաշտօնատարս աստանօր. որ զինչ եւ էր քոյին զարմ,
Խորհուրդ էիր դու չքնաղ ի կերպարան նըրբակազմ:

ՃԺԶ

Աղբերապատ քո մամուռքն յար ոռոգեալ ցայտեն ցարդ
Յելիսեան ջուրցըդ ցընցուղ. դէմք քոց ալեաց քարաշիթ
Ում ոչ զօրէ ժամանակ ածել կնճիռն հընազարդ՝
Հատանեն ցոլ զերեսաց հեզակն ոգւոյ սահմանիդ:
Զորոյ զեզերըս կանաչ՝ ոչ եղծանէ արդ արուեստ.
Եւ ոչ խաղաղ նընջէ ջուր պարափակեալ ի կըճի
Մինչ ի ստորուստ արձանից հերձոտելոց պըղպըջի
Հեզիկ վազիւք վարեալ վէտս ի վեր եւ շուրջ եւ հեռի,
Ի ծիր ծաղկանց, բաղեղանց՝ որ ցնորածել բոլորի.

ՃԺԷ

Կանխածաղիկ բողբոջեն դաւարազգեաց պարք բըլեր
Զեռեալ աըզզայ ի մարմանդն աչակաքաւըն մողէս.
Ամարաբեր հաւուց վանգք երգեն յանցման քում՝ Ողջ լեր.
Ծաղկունք վառեալք գոյն ի գոյն եւ բազմախուռն ի հանդէս
Աւ վայր մ՝ յինքեանս դադարել ժըտին ըզքոյ դարշապար.
Եւ երփն յերփին թինդ առնուն զեփիւռաշարժք գեղապար.
Աչք կապուտակ մըթնաշաղ մանուշակին քաղցրաբար
Յերկնահընչակ սողոխէն առեալ սիրոյ համբուրիկ
Զեթերականս ըզգենուլ թըւին զերանգըս գողտրիկ:

CXVIII

Here didst thou dwell, in this enchanted cover,
Egeria! thy all heavenly bosom beating
For the far footsteps of thy mortal lover;
The purple Midnight veiled that mystic meeting
With her most starry canopy, and seating
Thyself by thine adorer, what befel?
This cave was surely shaped out for the greeting
Of an enamoured Goddess, and the cell
Haunted by holy Love — the earliest oracle!

CXIX

And didst thou not, thy breast to his replying,
Blend a celestial with a human heart;
And Love, which dies as it was born, in sighing,
Share with immortal transports? could thine art
Make them indeed immortal, and impart
The purity of heaven to earthly joys,
Expel the venom and not blunt the dart —
The dull satiety which all destroys —
And root from out the soul the deadly weed which cloy?

CXX

Alas! our young affections run to waste,
Or water but the desert; whence arise
But weeds of dark luxuriance, tares of haste,
Bank at the core, though tempting to the eyes,
Flowers whose wild odours breathe but agonies,
And trees whose gums are poison; such the plants
Which spring beneath her steps as Passion flies
O'er the world's wilderness, and vainly pants
For some celestial fruit forbidden to our wants.

ՃԺԸ

Եգերիա՛, յայս չքնաղ հովանոցակ կայիր դու,
Եւ երկնաստեղն երկնափայլ ծոց քո ծըփեալ բարախէր
Ընդ հեռաւոր հեաս ոտից քում տարփածուի մահացու .
Բազմաստեղօքըն բու լիւք ծիրանածայր մէջ գիշեր
Հովանանայր քողարկու խորհրդաւորդ հանդիպման .
Եւ մինչ նըստեալ աստ կայիր առ հովանոյդ, զի էր քեզ .
Անշուշտ քարայրս այս ըստ կամս աստուածուհոյ սիրակէզ
Ճարտարպետեալ ձեւացաւ, եւ ի սենեակն այն ներքին
Օթեւանէր Սերըն սուրբ՝ պատգամախօսն առաջին :

ՃԺԹ

Եւ արդարեւ տարածեալ առ ծոց նորին ըզքոյ ծոց
Ընդ անմահիդ կապեցեր ըզմահացու նորայն սիրտ .
Եւ ընդ սիրոյ՝ որ ծնանի եւ մեռանի հեծակոծ,
Հաղորդեցեր զոր ի քեզ անմահ տարփիցըդ խըլիրտ .
Եւ բաւեցեր յարդարել անմահականըս զայն կիրս,
Եւ երկրաւորս հըրճուանաց տալ երկնունակ մաքրութիւն,
Անբութ ըզնետըն պահել եւ ըզնորայն թափել թոյն,
Ըզյափրութիւնըն պըղերգ՝ որ եղծանէն ըզքընաւ,
Եւ զհեղձուցիչն ի հոգւոյ զգաղձըն խըլել կենսադաւ :

ՃԻ

Եղուկ մեզ, կիրք կաթոգինք ի մանկականըս հասակ
Կամ զուր վատնին կամ հոսեն արբուցանել զանապատ՝
Յորմէ միայն արձակին յոգնահամբար սեաւ բուսակք,
Որոմն անժամ՝ վէրք սըրտի՝ թէ եւ աչաց որոգայթ .
Ծաղկունք՝ ի բոյր վայրենի օրհասական հարեալ հոտ,
Ծառք խիժաբերք թունակաթք . այսպիսիք տունկք աւագիկ
Ընդ մոլութեան բողբոջեն գարշապարօք չարակնիք՝
Մինչ թափառեալ երթայ նա՝ նդ անջըրդի վայրս աշխարհի՝
Խնդրել պըտուղս ինչ երկնից՝ զլացեալս առ դիւր մեր կարի :

CXXI

Oh Love! no habitant of earth thou art —
An unseen seraph, we believe in thee,
A faith whose martyrs are the broken heart,
But never yet hath seen, nor e'er shall see
The naked eye, thy form, as it should be;
The mind hath made thee, as it peopled heaven,
Even with its own desiring phantasy,
And to a thought such shape and image given,
As haunts the unquench'd soul — parch'd — wearied — wrung —
[and riven.

CXXII

Of its own beauty is the mind diseased,
And fevers into false creation: — where,
Where are the forms the sculptor's soul hath seized?
In him alone. Can Nature show so fair?
Where are the charms and virtues which we dare
Conceive in boyhood and pursue as men,
The unreach'd Paradise of our despair,
Which o'er-informs the pencil and the pen,
And overpowers the page where it would bloom again?

CXXIII

Who loves, raves — 'tis youth's frenzy — but the cure
Is bitterer still; as charm by charm unwinds
Which robed our idols, and we see too sure
Nor worth nor beauty dwells from out the mind's
Ideal shape of such; yet still it binds
The fatal spell, and still it draws us on,
Reaping the whirlwind from the oft-sown winds;
The stubborn heart, its alchemy begun,
Seems ever near the prize — wealthiest when most undone.

ՃԻԱ.

Ո՛հ Սէր, չէս չես դու բնակիչ երկրիս այսորիկ .
Աներեւոյթ Սերովբէ, որում՝ ձօնեմք մեք հաւատս,
Հաւատք՝ որոյ վըկայք՝ սիրտք են խորտակեալք վշտակիրք .
Այլ ոչ մերկօք աչօք ցարդ եղեւ ի քեզ ոք նըկատ,
Եւ ոչ տեսցէ ոք երբեք ըզկերպարանդ՝ որպէս էն .
Ըզքեզ մարդկան հնարեաց միտք, այն որ զերկինս իսկ ելից
Թեւադրելովք ցընորիւք երեւակերպն իւր ըղծից .
Եւ ետ միոյ խորհրդոյ մտացըն զայս ձեւ եւ զայս դէմս,
Քաղել զոգիս տապակիրս, ցաւածս, հիւճեալս եւ դըժխեմս :

ՃԻԲ

Ջեռեալ մլտաց յիւրակերտն ըղձակաթի տարփ վեղոյ,
Եւ յինքնաստեղծսըն տուայտի հեթեթանաց սընտախս .
Ո՛ւր են պատկերք՝ զոր հանճար անդրէգործին ած ի գոյ . —
Ի նըմայ լոկ : — Ե՞րբ եցոյց բնութիւն չըքնաղս այդպիսիս .
Ո՛ւր են շընորհքն այն, կամ ո՛ւր այն լաւութիւնք՝ զոր իշխեմք
Խորհրդածել յարբուն տիս եւ զհետ ձըգտիմք յայրութեան .
Յուսահատիչ ըղձանաց դըրախտ անհուպ անժաման,
Որ չարաչար չըպարէ զգրիչ եւ վըրծին ճարտարի
Եւ քընքչէ զքարտ՝ յոր փայլել ծաղկափըթիթ հընարի :

ՃԻԳ

Մոլի հարեալն ըզսիրով . սէր՝ զառանցանք մանկութեան,
Այլ դառնագոյն եւս է դեղն . մինչ ըզսիրուն պաշտելին
Թողուն պաճոյճք հետ զհետէ . և մինչ քաջ իսկ յայտ է այն
Թէ չիք արգոյ կամ չըքնաղ բայց տիպք նոցա մլտածին,
Դեռ տակաւին վարակէ զոգի՝ պըճնեալն երեւոյթ
Եւ տուն արկեալ կաշկանդեալ առեալ տանի բացածիդ
Ի հողմնացան սերմանեաց իւրոց հնձել ըզմըրիկ :
Սիրտ յամառեալ անձնամատն յոսկէստեղծիկ հեթեթանս՝
Հասու կարծէ զինքն եւ ձօխ՝ հուպ կորստեան ի դարանս :

CXXIV

We wither from our youth, we gasp away —
Sick — sick ; unfound the boon — unslaked the thirst,
Though to the last, in verge of our decay,
Some phantom lures, such as we sought at first —
But all too late, — so are we doubly curst.
Love, fame, ambition, avarice — 'tis the same,
Each idle — and all ill — and none the worst —
For all are meteors with a different name,
And Death the sable smoke where vanishes the flame.

CXXV

Few — none — find what they love or could have loved,
Though accident, blind contact, and the strong
Necessity of loving, have removed
Antipathies — but to recur, ere long,
Envenom 'd with irrevocable wrong ;
And Circumstance, that unspritual god
And miscreator, makes and helps along
Our coming evils with a crutch-like rod,
Whose touch turns Hope to dust, — the dust we all have trod.

CXXVII

Yet let us ponder boldly — 'tis a base
Abandonment of reason to resign
Our right of thought — our last and only place
Of refuge ; this, at least, shall still be mine :
Though from our birth the faculty divine
Is chain 'd and tortured — cabin 'd, cribb 'd, confined,
And bred in darkness, lest the truth should shine
Too brightly on the unprepared mind,
The beam pours in, for time and skill will couch the blind.

ՃԻԴ

Ի մանկութեան անդ թօշնիմք ի տիս, հատեալք ի հառաչ,
Անհասք առ իղձ՝ թալանամք, եւ անյագուրդք առ ծարաւ,
Եւ անագան թէ ուրեմն յեզր անդ կենացըս դանդաչ
Ուրուական իմն ամոքէ իբր ըղձայաքըն կանխաւ .
Այլ անագան եւ անժամ. որով եղուկ մեզ կրկին :
Մի ինչ են սէր եւ սիգանք, ագահութիւն, եւ համբաւ,
Չար են համայնք եւ թափուրք, այլ յետնաչար ոչ բընաւ,
Զի երեւոյթք տեսլակերպք են լոկ, անուամբք զանազան,
Եւ ըսպառփն փայլք բոցոյ նոցին ի մռայլ ծուխ մահուան :

ՃԻԵ

Խու՛ն կամ ոչ ոք զոր կարէր սիրել՝ եգիտ կամ սիրեաց,
Եւ եթէ գէպք, կոյր հըպու՛մն, եւ սիրելոյ հարկ ուժգին
Տարամերժեաց իսկ երբեք ըզհակակիր կիրս ոգեաց,
Այլ ուր ուրեմըն դարձցին եւ այնք դեղեալք կսկծագին .
Եւ պատահումըն բաղդի՝ Գիք անոգի ու անճարակ
Շրջախուզեալ բոլորէ զմեօք ըզչարեացըս խուժան
Իբրու ծայրիւ ճանկճանկոտ գաւազանի խուզական,
Եւ ի հըպել մականին՝ յոյսք մեր դառնան ի փոշի,
Ի փոշի՝ զոր կոխեաց ամենայն մարդ մըսեղի :

ՃԻԷ

Այլ խոկասցուք սրտապինդք, զի չիք ինչ այնպէս վատթար
Որպէս ըզբանըն թողուլ եւ զխորհեւոյ զիրաւունս,
Ըզյետին զայն եւ միակ ապաստանի մեր դադար,
Ի սոյն եւ ես ապաւէն ժուժեալ կացից գէթ համբուն .
Թէ եւ ի ծնէ իսկ մերմէ աստուածեղէնն ի մեզ կար
Կալեալ կապեալ վըշտաբեկ արտասահման տարագիր՝
Իբնի արկեալ ի մըթան, զի ստուգութիւն լուսակիր
Մի՛ զօշոտէ զանպատրաստ միտս, այլ ծագէ ճառագայթ .
Զի ժամանակ եւ արուեստ բուժեն զաչաց կուրին խայթ :

CXXVIII

Arches on arches! as it were that Rome,
Collecting the chief trophies of her line,
Would build up all her triumphs in one dome,
Her Coliseum stands; the moonbeams shine
As 'twere its natural torches, for divine
Should be the light which streams here, to illumine
This long-explored but still exhaustless mine
Of contemplation; and the azure gloom
Of an Italian night, where the deep skies assume

CXXIX

Hues which have words, and speak to ye of heaven,
Floats o'er this vast and wondrous monument,
And shadows forth its glory. There is given
Unto the things of earth, which Time hath bent,
A spirit's feeling, and where he hath leant
His hand, but broke his scythe, there is a power
And magic in the ruin'd battlement,
For which the palace of the present hour
Must yield its pomp, and wait till ages are its dower.

CXXX

Oh Time! the beautifier of the dead,
Adorner of the ruin, comforter
And only healer when the heart hath bled —
Time! the corrector where our judgments err,
The test of truth, love, — sole philosopher,
For all beside are sophists, from thy thrift
Which never loses though it doth defer —
Time, the avenger! unto thee I lift
My hands, and eyes, and heart, and crave of thee a gift:

ՃԻԸ

Ո՛վ դուք կամարք կամարաց . թըւ ՚իմն այնպէս թէ Հռոմայ
Ըզբնաւ զամէն զիրարեալ զորդւոցն յաղթից ըզնրչան
Յաղթանակօք հանուրքք մի լոկ կանգնել տուն գրմբեթեայ՝
Ըզկողիսէն իւր ամբարձ . ուր որպէս ջահք բրնական 75
Լուսնոյ ճաճանչք նըշողեն . զի աստուածեան իսկ լուսոյ
Լուսաւորել է արժան զհրաշիցն այն բովս անըսպառ .
Թէ եւ աշխատ եղեն միտք հետազօտք անդ ընդ երկար .
Եւ կապուտակըն փայլիւն իտալական գիշերի՝
(Յորում երանգս այնպիսիս ըզգենուն դէմք եթերի ,

ՃԻԹ

Որոց են բանք եւ խօսին ընդ քեզ յերկնիցըն բարձանց) ,
Ծաւալ առեալ յընդարձակս այս եւ չըքնաղ ի շինած
Հովանանայ տարածուն ի շուք նորին փառապանձ :
Ըզգացումն իմն ոգեղէն է յերկրաւորս աւերածս
Զոր տապալեալ ամանակ՝ արկանէ ձեռն ըզնորօք ,
Այլ եւ փշրէ զմանգաղն անդ . է զօրութիւն ինչ ծածուկ
Եւ մոգական իմն հանդէս մահարձանացն ի դերբուկ
Որոց տեղի տան այժմուս հոյակապեալ ապարանք
Ըսպասելով զապագայն յօժիտ առնուլ դարուց ժանգ :

ՃԼ

Ո՛հ դու դիմաց մեռելոց գեղաւորիչ ժամանակ ,
Աւերակաց զարդարիչ , մէն մխիթար մըտադիւր
Եւ դեղ կամակ դու սըրտի արիւնակաթ տխրորակ .
Ո՛հ ժամանակ ո՛վ ուղղիչ դատաստանաց խեղաթիւր
Ճըշմարտութեան եւ Սիրոյ փորձիչ , միակ իմաստսէր ,
Զի բաց ի քէն՝ իմաստակք են այլք . արդար վրէժխնդիր ,
Թէ եւ յամես ի դատ , զանց երբէք չառնես ի նանիր .
Առ քեզ ո՛վ ժամանակ , ձեռս , աչս եւ սիրտ վերամբարձ ,
Պարգեւ մի մէն միայնակ ի քէն խնդրեմ ինձ ի վարձ .

CXXXI

Amidst this wreck, where thou hast made a shrine
And temple more divinely desolate,
Among thy mightier offerings here are mine,
Ruins of years — though few, yet full of fate: —
If thou hast ever seen me too elate,
Hear me not; but if calmly I have borne
Good, and reserved my pride against the hate
Which shall not whelm me, let me not have worn
This iron in my soul in vain — shall *they* not mourn?

CXXXII

And thou, who never yet of human wrong
Left the unbalanced scale, great Nemesis!
Here, where the ancient paid thee homage long —
Thou, who didst call the Furies from the abyss,
And round Orestes bade them howl and hiss
For that unnatural retribution — just,
Had it but been from hands less near — in this
Thy former realm, I call thee from the dust!
Dost thou not hear my heart? — Awake! thou shalt, and must.

CXXXIII

It is not that I may not have incurr'd
For my ancestral faults or mine the wound
I bleed withal, and, had it been conferr'd
With a just weapon, it had flow'd unbound;
But now my blood shall not sink in the ground;
To thee I do devote it — *thou* shalt take
The vengeance, which shall yet be sought and found,
Which if I have not taken for the sake —
But let that pass — I sleep, but thou shalt yet awake.

ՃԼԱ

Յաւերակացս ի միջի՝ ուր քեզ տաճար եւ խորան
Կառուցեալ իմըն կանգնես աստուածապէս ամայի ,
Բարձեալ բերեմ եւ ես զիմ նըւէր նուիրացդ ի խըռան ,
Չաւերս ամաց , ոչ բազումս այլ դիպուածովք յոքնայի .
Եթէ տեսեր զիս երբէք ամպարհաւաճ՝ մի լըսեր .
Իսկ թէ տարայ լըուելեայն յոջողութեան եւ հանդարտ ,
Չգոռողութիւնս իմ պահեալ ատերութեան դիմամարտ՝
Յորմէ բնաւ ոչ ընկճեցայց , մի՛ նդ վայր ուրեմն ընդ ոգիս
Անցցէ երկաթս այս : — Չիցե՛ն եւ նոցա զեղջ եւ լալիս :

ՃԼԲ

Եւ դու որ ոչըն թողեր երբէք մարդկանքս չարեաց
Չարդարութեանըն վրիպել նըժար ո՞վ մեճ Նեմեսիս ⁷⁶ ,
Աստ ուր նախնիք ընդերկար հարին պաշտօն քեզ փառաց ,
Դու որ ձայնեալ յանդընդոց ի դուրս հաներ կատաղիս
Պատեալ զանձամբ Որետտեայ չըչել սուլել արհաւիրս ⁷⁷
Ի վրէժ քինուն այնորիկ անբընական հատուցման ,
Որ ոչ գըրիւր մեղս՝ թէ չէր մերձաւոր ձեռքըն դրուժան .
Ըզքեզ կարդամ ի փոշոյ յարքենիդ քում հին դադարդ
Ո՛չ լըսիցես իմ սըրտիս . . . Չարթիր , զի մարթ քեզ եւ պարտ :

ՃԼԳ

Ոչ զի այնպէս համարիմ թ՛ էր ինձ ազատ գուհ հընար
Յազգու վիրէս՝ զոր առ մեղս հարց կամ իմոցս իսկ կըրեմ ,
Չոր թէ հարեալ եւ եդեալ իսկ էր ի յիս ձեռն արդար
Արձակ եւ յայնժամ թերեւս տայի հոսել դառնադէմ .
Այլ ոչ է պարտ արդ յերկիր հեղուլ արեանս ճապաղեաց
Քեզ նըւիրեմ ըզնոսին , դու խնդրեացես զիմըս վրէժ
Ձի եւ խնդրել տակաւին եւ գըտանել գոյ յաւեժ .
Վըրէժ՝ զոր ոչ խնդրեցի , զի . . . այլ թողցուք զայդ համբուն .
Թէպէտ մըտից ես ի նինջ՝ այլ դու կացցես միշտ արթուն :

CXXXIV

And if my voice break forth, 'tis not that now
I shrink from what is suffer'd: let him speak
Who hath beheld decline upon my brow,
Or seen my mind's convulsion leave it weak;
But in this page a record will I seek.
Not in the air shall these my words disperse,
Though I be ashes; a far hour shall wreak
The deep prophetic fulness of this verse,
And pile on human heads the mountain of my curse!

CXXXV

That curse shall be Forgiveness. — Have I not —
Hear me, my mother Earth! behold it, Heaven! —
Have I not had to wrestle with my lot!
Have I not suffer'd things to be forgiven?
Have I not had my brain sear'd, my heart riven,
Hopes sapp'd, name blighted, Life's life lied away?
And only not to desperation driven,
Because not altogether of such clay
As rots into the souls of those whom I survey.

CXXXVI

From mighty wrongs to petty perfidy
Have I not seen what human things could do?
From the loud roar of foaming calumny
To the small whisper of the as paltry few,
And subtler venom of the reptile crew,
The Janus glance of whose significant eye,
Learning to lie with silence, would seem true,
And without utterance, save the shrug or sigh,
Deal round to happy fools its speechless obloquy.

ՃԼԴ

Եւ եթէ ձայն ամբարձեալ՝ գոչեմս այժմիկ գուժաւոր
Ոչ զի չարեացքս կրելոց զաՏի հարեալ եւ սոսկամ ,
(Թող ասացէ , ո՞ երբեք ետես զիմ դէմս գետնակոր
կամ ո՞ երբեք ի սարսուռ հարեալ զողիս եւ կարկամ) ,
Այլ զի զբարտէնս այս կամիմ յետ իմ թողուլ յիշատակ ,
Զի ոչ տարցին հողմք ըզբանս , թէ 'ւ դարձայց ես ի մոխիր .
Այլ գայցէ ժամ հեռաւոր , եւ ըզնուագաց գուշակիր
Հանցէ ի գլուխնս զիմոց խորախորհուրդ տեսութիւն
Եւ կուտեսցէ զմարդկութեամբ զանէծս իմ զայս լեռնագոյն .

ՃԼԵ

Եւ անէծքն այն մոռացօնք յինէն գրեացին : — Միթէ ո՞չ , —
Լուր ինձ ո՞հ մայր իմ , Երկիր , եւ դուք Երկինք ունկընդիրք ,
Միթէ չիցէ ընդ բաղդի կըռուեալ իմ սիրտ ի թընդոջ .
Միթէ չիցէ՞ն եւ իմ լեալ մոռացութեան արժան կիրք .
Զիցէ՞ն եւ զիմ ջեռուցեալ խելս եւ ըզսիրտ սլատառեալ ,
Զհամբաւ խամբեալ , զՅոյս խորեալ , վատնեալ զկենաց իմոց
Եւ թէ չանկայ եւ յետ այսր յանցուսութե՛ տըւայտանս , [կեանս .
Զի ոչ ի՞նչն ի նըման կաւոյ զանգեալ եմ իսպառ .
Յոր լուծանին ոգիք այնց՝ որ ինձըս կանս ստընհար :

ՃԼԶ

Ի մեծամեծ եղերանց ցընենգութիւն գըծձատես
Զիցէ՞ տեսեալ իմ ցոր վայր իցեն մարդուկք ձեռընհաս .
Ի պոռոտող շառաչմանց զըրպարտութեան փրփրապէս
Մինչ ի զանխուլ անդր հըծծիւն փանաքէից բաղբաղայս ,
Ըզնրբանիւթ դեղ թունոյ սողկագընացըն ջուրաց ,
Զակնարկութիւնս յանոսեան , որոյ ազդու նիշ եւ հիւս 78
Զըսաուգութեան կեղծէ ցոյց , մինչ կայն լըռիկ դաւադիր ,
Ու առանց բանի բարբառման , այլ ուս յերեր ու ի թառանչ
Սփռել ճըզնի 'պարզամիտս' անձայն կըծու թիւր բարբանջ :

CXXXVII

But I have lived, and have not lived in vain :
My mind may lose its force, my blood its fire,
And my frame perish even in conquering pain ;
But there is that within me which shall tire
Torture and Time, and breathe when I expire ;
Something unearthly, which they deem not of,
Like the remember'd tone of a mute lyre,
Shall on their soften'd spirits sink, and move
In hearts all rocky now the late remorse of love.

CXXXVIII

The seal is set. — Now welcome, thou dread power !
Nameless, yet thus omnipotent, which here
Walk'st in the shadow of the midnight hour
With a deep awe, yet all distinct from fear ;
Thy haunts are ever where the dead walls rear
Their ivy mantles, and the solemn scene
Derives from thee a sense so deep and clear
That we become a part of what has been,
And grow unto the spot, all-seeing but unseen.

CXXXIX

And here the buzz of eager nations ran,
In murmur'd pity, or loud-roar'd applause,
As man was slaughter'd by his fellow man.
And wherefore slaughter'd ? wherefore, but because
Such were the bloody Circus' genial laws,
And the imperial pleasure. — Wherefore not ?
What matters where we fall to fill the maws
Of worms — on battle-plains or listed spot ?
Both are but theatres where the chief actors rot.

ՃԼԵ

Այլ իմ կեցեալ է, եւ ոչ կեանքս կեցեալ վայրապար .
Թ' եւ կորուսցեն միտք ըզկար իւրեանց, կամ զհուր իւր արիւն,
Թէ վատնեցի եւ մարմին կրուեալ ընդ կիրս վըշտահար .
Այլ է ինչ յիս քան ըզցաւս եւ զժամանակ մընայուն .
Եւ շընչիցէ նա եւ յետ իմ լինելոյ շընչասպառ .
Աներկրաւոր իմն է նա՝ զորմէ նոցա ոչ է փոյթ ,
Իբր յիշատակ նըւագաց քնարի լուելոյ եւ անքոյթ ,
Որոյ ազգեալ ի կակղեալ ոգիս՝ որ ժայռք են այժմիկ ,
Խըլըրտեսցէ զգորովոյ ապաժաման խայթ յուշիկ :

ՃԼԸ

Հարաւ կընիքն : — Արդ եկ այժմ ինձ զօրութիւն ահաւոր ,
Որոյ անուն չիք , այլ գոգ առ ամենայն բաւական ,
Որ ի գիշեր հասարակ ճեմիս ի ստուերս աստանօր
Խոր իմն ածեալ արհաւիրս , այլ ոչ երկիւղ իսկական .
Ընտրես ըզվայրս յապաւէն , ուր որմք մեռեալք ամբառնան
Բաղեղնապատ ի պատուարս . եւ տեսարանս վեհունակ
Անու ի քէն ըզգացուած իմն այնպէս խոր եւ յըստակ՝
Մինչեւ լինել եւ մեզ մասն իրաց ելոց ու անցելոց
Եւ աճել անդ , բընաւին տեսողք ու անտեսք առ յայլոց :

ՃԼԹ

Աստ խուռնամբոխ բըզզալով ժողովք ազգաց զեռային
Մերթ ի մըմունջ աղերս , մերթ ի ծափածայն շառաչուկ ,
Յորժամ ի սպանդ վարէր մարդ ի հարուածոյ ընկերին : —
Եւ յաղագս էր մեռանէր : — Քանզի օրէնք բարեշուք
Հրամայէին զայս , օրէնք արիւնըռուշտ կըրկիսին ,
Եւ կամք հաճոյք իշխողին : Եւ առ իմէ՞ ոչ այոպէս .
Ձի զինչ այլ ինչ բոտոտից թողցուք որդանց մեցամէս՝
Թէպէտ անկցուք ի կրկէս թէպէտ անկցուք ի մարտի .
Ոչ զոյգ թատերք են՝ ուր քաջ դերասանն իսկ փըտի :

CXL

I see before me the Gladiator lie :
He leans upon his hand — his manly brow
Consents to death, but conquers agony,
And his droop'd head sinks gradually low —
And through his side the last drops, ebbing slow
From the red gash, fall heavy, one by one,
Like the first of a thunder-shower ; and now
The arena swims around him — he is gone,
Ere ceased the inhuman shout which hail'd the wretch who won.

CXLI

He heard it, but he heeded not — his eyes
Where with his heart, and that was far away :
He reck'd not of the life he lost nor prize,
But where his rude hut by the Danube lay,
There were his young barbarians all at play,
There was their Dacian mother — he, their sire,
Butcher'd to make a Roman holiday —
All this rush'd with his blood — Shall he expire
And unavenged? — Arise ! ye Goths, and glut your ire !

CXLII

But here, where Murder breathed her bloody steam ;
And here, where buzzing nations choked the ways,
And roar'd or murmur'd like a mountain stream
Dashing or winding as its torrent strays ;
Here, where the Roman millions' blame or praise
Was death or life, the playthings of a crowd,
My voice sounds much — and fall the stars' faint rays
On the arena void — seats crush'd — walls bow'd —
And galleries, where my steps seem echoes strangely loud.

ՃԽ

Ահա դիտեմ զառաջեալ Սուսերամարտի յորսայս ⁷⁹
Արմընկնայեց ընկողմնեալ. եւ գոռակերպի ճակատ
Ըզմեռանեւ յանձն առնու, այլ նըւաճէ եւ զօրհաս.
Առ փոքր փոքր ի խոնարհ բերի գըլուխն ուժահաստ.
Եւ կարմրորակ ի կողէն յետին ըսպեացըն կայլակք
Արտածորեալ յամբ հոսմամբ մի մի կաթեն ի գետին
Որպէս թօնուտ մըրըրկաց տեղատարափ շիթք նախկին.
Խըռնի զնովաւ ասպարէզն համայն. եւ նա մեռանի,
Մինչ յաղթութեան նորա դեռ՝ հնչմամբ հռչակ հարկանի:

ՃԽԱ

Լըսել լըւաւ զայն, այլ ոչ եւրս լինէր ունկընդիր.
Աչք իւր յառեալ ի սըրտին, եւ սիրտն ի բաց հեռանայր,
Ոչ ընդ կենացըն կորուստ եւ ոչ ընդ փառս՝ կարէկիր.
Այլ ուր գըծուձ տաղաւարն առ Գանորաւ ամբառնայր,
Ուր բարբարիկ մանկըտեակքըն կայթէին ի խաղի.
Ուր մայր նոցին ազգաւ Գակ. իսկ ինքըն հայր եւ տանտեր
Առ ի Հռովմայ տօնից հեշտ՝ աստէն զրաւեալ խողխողէր:
Ընդ ծորս արեանն զայս խորհէր:— Իսկ արդ մեռցի՞ եւ անվրէժ:—
Արիք գեղգուրք Գոթաց, Կիրք ձեր արբեսցին զայրավէժ:

ՃԽԲ

Այլ աստանօր ուր շընչէր Ըսպանութիւն զարեան ծուխ,
Աստ ուր ազինք զիրարեալք լընուին խուռն ըզփողոցս,
Եւ աղաղակ խուժանին իբր ի լերանց ընդոստ ուխ
Մերթ մընչէր մերթ մըռընչէր ըստ հեղեղին դարձուածոց.
Աստ ուր Հռովմայ բիւրաւորքն՝ ի ձայն խրախոյս կամ հերքիչ
Ըզկեանս կամ մահ շնորհէին՝ լեալս ամբոխին խաղալիկ,
Աստ իմս հընչէ բարբառ լոկ, եւ աստեղաց լոյս նուաղիկ
Սըփռի յունայնս ասպարէզ, ուր գահք մանրեալք, որմք կոր-
կամարակապք՝ ուր ոտիցս հետք հանեն խօլ արձագանգ: [ձանք,

CXLIII

A ruin — yet what ruin ! from its mass
Walls, palaces, half-cities, have been rear'd ;
Yet oft the enormous skeleton ye pass,
And marvel where the spoil could have appear'd.
Hath it indeed been plunder'd, or but clear'd ?
Alas ! developed, opens the decay,
When the colossal fabric's form is near'd :
It will not bear the brightness of the day,
Which streams too much on all years, man, have reft away.

CXLIV

But when the rising moon begins to climb
Its topmast arch, and gently pauses there ;
When the stars twinkle through the loops of time,
And the low night-breeze waves along the air
The garland forest, which the gray walls wear,
Like laurels on the bald first Cæsar's head ;
When the light shines serene but doth not glare,
Then in this magic circle raise the dead :
Heroes have trod this spot — 'tis on their dust ye tread.

CXLV

« While stands the Coliseum, Rome shall stand ;
» When falls the Coliseum, Rome shall fall ;
» And when Rome falls — the World. » From our own land
Thus spake the pilgrims o'er this mighty wall
In Saxon times, which we are wont to call
Ancient ; and these three mortal things are still
On their foundations, and unalter'd all ;
Rome and her Ruin past Redemption's skill,
The World, the same wide den — of thieves, or what ye will.

ՃԽԳ

Աւերակ մի միայն , եւ որպիսի . ոյր նըշխար
Պարիսպ պալատս եւ ողջոյն քաղաքակէսս իսկ ամբարձ .
Այլ տակաւին շուրջ անցեալ քո զկըմախիւքըն վիթխար՝
Ափշեալ յառիս թէ ուստի՞ այնքան աւար առաւ բաց ,
Քանդեցաւ նա 'րդեօք ըստոյդ , թ' ի բաց բարձան փուլք նորին :
Այլ աւանդ , մինչ յանարի ամբարտակին մերձիս կոյտ՝
Խանգարութեան յանդիման լինի ողորմն երեւոյթ .
Ոչ եւս իշխէ հանդուրժել պայծառութեան տըւընջեան
Ծանր է լոյս այնքմ՝ զոր ամբ եղծին եւ ձեռն մարդկան :

ՃԽԴ

Այլ մինչ լուսին վերացեալ ընդ բարձրագոյնըն կամար
Հեզիկ ի վեր սողալով կանգնի յուշիկ հանդարտիկ ,
Մինչ աստեղք ցոլս ընդ խրամատ ժամանակին ցայտեն վառ ,
Եւ ալեձեւ մինչ շարժէ գիշերային մեղմ հողմիկ
Ըզըրջապատ անտառին որ զպարբսպօք գորշախայտ ,
Նըման դափնեաց որ ի կունտ ճակատ նախկի կեսարուն ,
Մինչդեռ պայծառ ծագէ նշոյլ՝ այլ չըտայ լոյս պատարուն .
Յայնժամ ի ծիրս յայս մոգիչ յառնեն մեռեալք եւ կանգնին .
Եւ ըզփոշի զոր կոխեան աստ՝ դիւցազունք կոխեցին :

ՃԽԵ

« Կանգուն կացցէ Հռովմ՝ ցորչափ կոլիսէոն կայ կանգուն ,
» Կոլիսէոն երբ կործան անկանի՝ Հռովմ իսկ անկցի ,
» Եւ յանկանելըն Հռովմայ՝ անկցի աշխարհ իսկ համբուն » :
Այսպէս երբեմն ասէր զյաղթ որմոցս՝ պանդուխտ համազգի
Ի սաքսոնեան ժամանակս՝ որք հինք կոչին առ ի մէնջ .
Եւ տակաւին երեքին մահկանացու իրքս այս կան
Կանգունք յիւրեանցըն հիմունս եւ անաղարտք ու անսասան ,
Հռովմ եւ Աւերք իւր՝ անցեալք ըստ նորոգման իսկ հընար ,
Գողոց եւ այլ դըժնէից լայն քարայր՝ նոյնս այս Աշխարհ :

CXLVI

Simple, erect, severe, austere, sublime —
Shrine of all saints and temple of all gods,
From Jove to Jesus — spared and blest by time ;
Looking tranquillity, while falls or nods
Arch, empire, each thing round thee, and man plods,
His way through thorns to ashes — glorious dome !
Shalt thou not last ? Time's scythe and tyrant's rods
Shiver upon thee — sanctuary and home
Of art and piety — Pantheon ! — pride of Rome !

CXLVII

Relic of nobler days, and noblest arts !
Despoil'd yet perfect, with thy circle spreads
A holiness appealing to all hearts —
To art a model ; and to him who treads
Rome for the sake of ages, Glory sheds
Her light through thy sole aperture ; tho' those
Who worship, here are altars for their heads ;
And they who feel for genius may repose
Their eyes on honour'd forms, whose busts around them close.

CLXVIII

There is a dungeon, in whose dim drear light
What do I gaze on ? Nothing : Look again !
Two forms are slowly shadow'd on my sight —
Two insulated phantoms of the brain :
It is not so ; I see them full and plain —
An old man, and a female young and fair,
Fresh as a nursing mother, in whose vein
The blood is nectar : — but what doth she there,
With her unmantled neck, and bosom white and bare ?

ՃԽԶ

Պարզատեսիլ, հարժ եւ կոկ անսեթեւեթ վեհունակ,
Տաճար սրբոց ընդհանուր, մեհեան հանուրց աստուածոց,
ՅԱրամազդայ ցըՅիսուս. զոր թող գըգուեաց ժամանակ.
Դու որ հեզիկդ ակնարկես, մինչ տապալեալք շարժակոծ
Որք շուրջ ըզքեւն են գընին, եւ պետութիւնք եւ կամարք,
Եւ հորդէ մարդ ընդ տատասկ ըզճանապարհն առ մոխիր.
Գըմբէթ փառաց Պանթէոն⁸⁰, չանկանիցին դու յերկիր.
Մանգաղ դարուց եւ մականք բըռանց ի քէն բըթեցան,
Տուն եւ տաճար արուեստից եւ կրօնից պարծք հռովմական :

ՃԽԷ

Նըշխար աւուրց ազնըւաց ու ազնըւագոյն արուեստից,
Կապտեալ, այլ դեռ անթերի, շըրջանակաւ քով սիռես
Նըւիրական իմն ազդումն առ հասարակ դու սրբոց,
Ո՛վ օրինակ արուեստից, ընդ որոյ՝ Փառք լուսատես՝
Ընդ պատուհանը միակ՝ հեղու զճաճանչս իւր առ նա՝
Որ զհընութեանց եւ զդարուց զնընէն ի Հռովմ՝ զոտընփոխ.
Աշօթկերաց են սեղանք անդ առ ուլունս սրբատող⁸¹.
Եւ խուզարկուաց հանճարոյ՝ գոն կերպարանք պատուելք
Կանգնեալք յաչացն ըզբօսանս, որ ըզնոքօք կիսանդրիք :

ՃԽԸ

Ահաւադիկ տուն բանտի. յորոյ աղօտ տըխուր լոյս
Զի՞նչ ինձ կայցէ տեսանել: — Տեսից թող անդրէն.
Իմակք երկու ստուերակերպք եւ յամբաշարժք գան ի դուրս.
Երկու ցընորք խելածինք եւ միայնակք համօրէն. —
Այլ ո՛չ այդպէս. տեսանեմ՝ ըզնոսա ստոյգ եւ որոշ.
Մին ծերունի, միւսըն կին եւ մանկամարդ գեղունակ⁸²
Մատաղամօր դիեցկի նման՝ ոյր արեան փոխանակ
Խաղայ ի նեարդս օշարակ. այլ զի՞նչ աստէն նորա գործ
Պարանոցաւն հոլանի մերկակըտիտ ճերմակ ծոց :

CXLIX

Full swells the deep pure fountain of young life,
Where *on* the heart and *from* the heart we took
Our first and sweetest nurture, when the wife,
Blest into mother, in the innocent look,
Or even the piping cry of lips that brook
No pain and small suspense, a joy perceives
Man knows not, when from out its cradled nook
She sees her little bud put forth its leaves —
What may the fruit be yet? — I know not — Cain was Eve's.

CL

But here youth offers to old age the food,
The milk of his own gift: — it is her sire
To whom she renders back the debt of blood
Born with her birth. No; he shall not expire
While in those warm and lovely veins the fire
Of health and holy feeling can provide
Great Nature's Nile, whose deep stream rises higher
Than Egypt's river: — from that gentle side
Drink, drink and live, old man! Heaven's realm holds no such tide.

CLI

The starry fable of the milky way
Has not thy story's purity; it is
A constellation of a sweeter ray,
And sacred Nature triumphs more in this
Reverse of her decree, than in the abyss
Where sparkle distant worlds: — Oh, holiest nurse!
No drop of that clear stream its way shall miss
To thy sire's heart, replenishing its source
With life, as our freed souls rejoin the universe.

ՃԽԹ

Ծորէ առատ նորախայծ կենացն աղբիւր խոր պայծառ ,
Յորմէ սրբաին ի վերայ եւ ի սրբաէ իսկ անտի
Ըզնաինն ի մեզ ճըգեցաք եւ զքաղցրագոյնն պաշար ,
Յորժամ օրհնեալ ի մայր՝ կին՝ յանմեղունակն ակնարկի ,
Եւ ի ջերմիկն ճըշիւն շրթանց անդուլ եւ անկիր
Ըզգայ հրճուանս իմն՝ որում սիրտ մարդոյ չէ բաւական ,
Իեռաբուսիկ մինչ կոկոնն ի խանձարրոց անդ անկեան
Յուշիկ յուշիկ բողբոջէ : — Զիւրդ պըտուղն այն լիցի . —
Ո՞ գիտէ . — ո՞չ աւագիկ եւ կայէն էր Եւայի :

ՃԾ

Այլ մանկամարդ աստ ձօնէ սնունդ հնացելոյն հասակաւ ,
Ըզկաթն՝ ըզձիր իսկ նորուն . եւ փոխարէն առ հայր իւր
Մատուցանէ զպարտս արեանն զոր ճընընդեամբն ընկալաւ .
Ո՞չ ոչ մեռցի նա , ցորչափ յերակունս անդ ջերմ եւ դիւր
Առողջութիւն եւ ազնիւ ըզգացուածոց հուր բորբոք
Մատուցակէ զբընութեան վեհի Նեղոս յորդառատ ,
Որոյ աղբիւր բարձր եւ խոր քան զեգիպտեանն հեղեղատ : —
Ի գիրդ ճոցոյ այտի արբ սվ ճերունի , արբ եւ կեաց ,
Արբայութեան իսկ երկնից չիք այդպիսի տեղ ալեաց :

ՃԾԱ

Աստեղազարդն առասպել կաթնացընցուղ կամարին
Ըզպարզութիւն պատմութեան քում ոչ ունի զայս գունակ ,
Բոյլք աստեղաց են ի սմա ճառագայթիւք հեզագին .
Եւ բընութիւն սրբազան վեհ եւս կանգնէ յաղթանակ
Աստ յընկըրկել օրինացըն՝ քան յանդունդս անդ երկնից
Ուր հեռաւոր աշխարհաց ճառագայթէ ցիր կաճառ :
Ո՞վ սրբագոյնդ դայեկաց . մէն շիթ աղբերըդ պայծառ
Հասցէ անվրէպ հօրդ ի սիրտ , տալ կեանս յորմէ առ ինքնին .
Որպէս հոգիք մեր զերծեալք գընան ի վայր ուստ՝ եկին .

CLII

Turn to the Mole which Hadrian rear'd on high,
Imperial mimic of old Egypt's piles,
Colossal copyist of deformity,
Whose travell'd phantasy from the far Nile's
Enormous model, doom'd the artist's toils
To build for giants, and for his vain earth,
His shrunken ashes, raise this dome: How smiles
The gazer's eye with philosophic mirth,
To view the huge design which sprung from such a birth!

CLIII

But lo! the dome — the vast and wondrous dome,
To which Diana's marvel was a cell —
Christ's mighty shrine above his martyr's tomb!
I have beheld the Ephesian's miracle —
Its columns strew the wilderness, and dwell
The hyæna and the jackall in their shade;
I have beheld Sophia's bright roofs swell
Their glittering mass i' the sun, and have survey'd
Its sanctuary the while the usurping Moslem pray'd;

CLIV

But thou, of temples old, or altars new,
Standest alone — with nothing like to thee —
Worthiest of God, the holy and the true.
Since Zion's desolation, when that He
Forsook his former city, what could be,
Of earthly structures, in his honour piled,
Of a sublimer aspect? Majesty,
Power, Glory, Strength, and Beauty, all are aisled
In this eternal ark of worship undefiled.

ՃԾԲ

ՉԱդրիանու գաստակերտ տե՛ս բարձրաբերձ ամբարտակ³⁵
Կայսերական միմոսիկ կոթողաց հին Եգիպտեայ,
Սոսկավիթխար գաղափար տրդեղութեան բովանդակ.
Որ յուշ ածեալ զանհեղեղ տիպս հեռաւորըն Նեղեայ
Աշխատ առնէր ըզճարտարս՝ հրսկայագործ կանգնել շէն,
Վասըն փոշոյն ընդունայն եւ վասն ածեանն հողմավար
Չայնքան ըզմեծ ամբառնալ գմբէթունակ շրջապար.
Քանի արժան է ծաղու իմաստասէր նա մըտաց
Որք առ վախճան այդպիսի դիտեն զահեղդ այդ շինած :

ՃԾԳ

Ահա գումբէթն ընդարձակ, ահա գումբէթն հրաշային³⁴.
Առ որով խուն մ՝ Անահտայն մեհեան թըւի տաղաւար.
Վէհ սա սեղան քրիստոսեան ի գերեզման վըկային :
Զեփեսոսեան իմ տեսեալ է քաջ շինուած հրաշափառ.
Վայրավատին գընէին սեանցըն բեկորք յամայի .
Ու ի հովանուղըն հանգչէր անդ բորենի եւ յովաղ .
Տեսի զսրբոյն Սոփիայ ձեղունս յարեւ լուսանազ
Յաջողեցաւ ինձ զնընել ըզսխրալին զայն տաճար
Մինչդեռ յաղօթըս կային մահմետականք պերճաբար :

ՃԾԴ

Այլ դու միայն կաս ի հին եւ նոր տաճարս եւ սեղան
Դու միայնակ ամբառնաս, չունելով զոր հաւասար .
Դու լոկ սրբոյն Աստուծոյ եւ ճըշմարտի քաջ արժան :
Ո՞ յերկրաւոր տաճարաց մըտցէ գեղոյդ ի սլայքար,
Յորմէ հետէ Սիովի յաւար գարձաւ սուրբ խորան
Եւ եթող Տէր ըզփառացն իւրոց նախկին օթարան .
Ահեղութիւն, մեծութիւն եւ փառք եւ գեղ զուգական
Համախըմբեալ ընդ յարկաւդ յաւերժական տարածին,
Ուր սուրբ անխառըն պաշտի ճըշմարտութիւն երկնային :

CLV

Enter : its grandeur overwhelms thee not ;
And why ? it is not lessen'd ; but thy mind,
Expanded by the genius of the spot,
Has grown colossal, and can only find
A fit abode wherein appear enshrined
Thy hopes of immortality ; and thou
Shalt one day, if found worthy, so defined,
See thy God face to face, as thou dost now
His Holy of Holies, nor be blasted by his brow.

CLVI

Thou movest — but increasing with the advance,
Like climbing some great Alp, which still doth rise,
Deceived by its gigantic elegance ;
Vastness which grows — but grows to harmonize —
All musical in its immensities ;
Rich marbles — richer painting — shrines where flame
The lamps of gold — and haughty dome which vies
In air with Earth's chief structures, though their frame
Sits on the firm-set ground — and this the clouds must claim.

CLVII

Thou seest not all ; but piecemeal thou must break,
To separate contemplation, the great whole ;
And as the ocean many bays will make,
That ask the eye — so here condense thy soul
To more immediate objects, and control
Thy thoughts until thy mind hath got by heart
Its eloquent proportions, and unroll
In mighty graduations, part by part,
The glory which at once upon thee did not dart,

ՃԾԵ

Մուտ, եւ ընկճիս ոչ յայնքան մեծութենէ անդ նորին .
Ոչ առ նորայն նըւազել՝ այլ առ լայնել մըտաց քոց
Հըսկայաբար աճելով ի ձեռն ոգւոյ տաճարին .
Ձի եւ ոչ այլուր գըտցի տեղի պատկան վեհ հոգւոց
Բայց յայսպիսի կայս, ուր յոյսք յանմահութիւն վերբերին :
Օր եկեացէ եւ տեսցես (թէ ոչ գըտցիս անարժան),
Ձաստուածութիւնն իսկ տեսցես անձառ դու դէմ՝ յանդիման
Որպէս զիւրն աստ տեսանես ըզսըբութիւն սրբութեանց,
Տեսցես եւ մի՛ հող դարձցիս յաչացն ահէ վեհապանձ :

ՃԾԶ

Յառաջ խաղաս . . . եւ աճէ նա յառաջելոյ եւս քան զեւս,
Որպէս եւ խրոխտ ինչ կոհակք այրարատեան ⁸⁵ բարձրաբերձ
Հըսկայակերպըն գեղով պատրելով զաչս յակներեւս .
Աճել աճէ բովանդակ այլ վայելուչ անտրխեղծ .
Դաշնակութիւն իմն եւ չափ տիրէ համայն անդ գոգցես,
Վէմք պատուականք, ճոխազարդ պատկերք, սեղանք շողշողուն
Ի բոց ոսկեակ կանթեղաց, եւ յաղթականն այն ձեղուն
Հանուրց երկրի զանգուածոց, թէ եւ նոքա յերկիր վայր
Ըզտակ առեալ, ամպածրար ջանայ սորայն եւեթ ծայր :

ՃԾԷ

Այլ դեռ ըզբնաւ ոչ տեսեր, օ՛ն, քակեա՛ լոյճ ըզբողոր
Յառեալ տես մի առ մի զմեծ զամենայնին ըզմասունս .
Իբր ովկիան բիւր յափունսըն գործէ ծոց գոգաւոր
Ական տեսոյ արժանիս . ծրարեա զհոգւոյդ աստ զաչկունս .
Ուրոյն դիտել զմերձաւորս, եւ սանձ մըտաց դեր ըզգոյշ .
Մինչեւ հարցին ի սըրտիդ պերճապատում տիպք նորուն,
Ու առ փոքր փոքր կըրթեալ բերցես ի քաջ տեսութիւն
Ըզհրաշագեղ պատկերին զանհամեմատ կերպարան՝
Ձոր համօրէն նըկատել ոչ բաւէիր ի սկըզբան :

CLVIII

Not by its fault — but thine; Our outward sense
Is but of gradual grasp — and as it is
That what we have of feeling most intense
Outstrips our faint expression; even so this
Outshining and o'erwhelming edifice
Fools our fond gaze, and greatest of the great
Defies at first our Nature's littleness,
Till, growing with its growth, we thus dilate
Our spirits to the size of that they contemplate.

CLIX

Then pause, and be enlighten'd; there is more
In such a survey than the sating gaze
Of wonder pleased, or awe which would adore
The worship of the place, or the mere praise
Of art and its great masters, who could raise
What former time, nor skill, nor thought could plan;
The fountain of sublimity displays
Its depth, and thence may draw the mind of man
Its golden sands, and learn what great conceptions can.

CLX

Or, turning to the Vatican, go see
Laocoon's torture dignifying pain —
A father's love and mortal's agony
With an immortal's patience blending: — Vain
The struggle; vain, against the coiling strain
And gripe, and deepening of the dragon's grasp,
The old man's clench; the long envenom'd chain
Rivets the living links, — the enormous asp
Enforces pang on pang, and stifles gasp on gasp.

ՃԾԸ

Ոչ առ նորին ինչ՝ այլ քո զգայականիդ թերութեան ,
Որ առ սակաւ եւ սակաւ զիրս ըմբռնէ զարտաքոյ ,
Եւ չբբաւեն ի մեզ բանք ներքին զգացմանց գոլ թարգման .
Հանգոյն եւ յայս սրխրալի ահեղախրոխտ շինուածոյ
Շլացեալ աչացս ըմբռնին ի խոր պատրանս պակուցման .
Մեծութիւնս այս մեծութեանց՝ խաղ առնէ զմեօք ըզփոքումք ,
Մինչեւ տակաւ ընդլայնեալ մըտացս՝ աճումն անդ առնումք ,
Ընդարձակեալ ըզհոգիս՝ քաջահասութիւն գոլ նոցին՝
Որոց լոկով զարմացմամք կայաք յառաջն ի զընին :

ՃԾԹ

Արձանացիր , եւ զգաստ լեր , զի մեծ են շահք ի դիտմանդ .
Քան զըսքանչանս վայրապար կամ զահ տեղւոյն սրբութեան ,
Կամ զհիացումն ընդ արուեստըն հնարագիւտ որ կայն անդ
Եւ ընդ ճարտարս՝ որք զհանուրց վեհն ամբարձին զայն կայեան ,
Որում ստեղծուլ ինչ զոյգ՝ ոչ բաւեաց ձեռն ոչ միտք նախնեաց ,
Վըսեմութեան համօրէն կան աստէն խորք հոլանի .
Աստուատ կարեն միտք մարդոյ քակել հանել մի առ մի
Զսակեղինիկ աւազոյն առնուլ ըզչափ եւ պայման
Եւ գիտել որքան զօրեն մեծամեծ գիւտք մըտական :

ՃԿ

Կամ դարձ այտի արարեալ ի Վատիկան երթիջիր
Զազնըւակերպ տեսանել Լայոկոնեայ երաշխեպ ⁸⁶ ,
Բզմահացուի օրահաս եւ ըզհօր սէր կարեկիր
Համբերութեան լրձակցեալ՝ որ անմահիցն է ի դէպ .
Զուր ճիգըն , զուր առ մանուած դարձ ի դարձին պատածոյ
Եւ առ պրրկանս կաշկանդման շարածանի վիշապին՝
Մըրցանք ձերոյն . մահաթոյն երկայնաշար շողթային
Բզկենդանին ողնաշար կարթեալ՝ եւ քարբն անարի
Մանրակըտիտ սատակէ քաղեալ ոգի առ ոգի :

CLXI

Or view the Lord of the unerring bow,
The God of life, and poesy, and light —
The Sun in human limbs array'd, and brow
All radiant from his triumph in the fight;
The shaft hath just been shot — the arrow bright
With an immortal's vengeance; in his eye
And nostril beautiful disdain, and might
And majesty, flash their full lightnings by
Developing in that one glance the Deity.

CLXII

But in his delicate form — a dream of Love,
Shaped by some solitary nymph, whose breast
Long'd for a deathless lover from above,
And madden'd in that vision — are exprest
All that ideal beauty ever bless'd
The mind with in its most unearthly mood,
When each conception was a heavenly guest —
A ray of immortality — and stood,
Starlike, around, until they gather'd to a god!

CLXIII

And if it be Prometheus stole from Heaven
The fire which we endure, it was repaid
By him to whom the energy was given
Which this poetic marble hath array'd
With an eternal glory — which, if made
By human hands, is not of human thought;
And Time himself hath hallow'd it, nor laid
One ringlet in the dust — nor hath it caught
A tinge of years, but breathes the flame with which 'twas wrought.

ՃԿԱ

Կամ ի զընին դու կաց տեառննն դիպածիգ աղեղան ⁸⁷ ,
Այն որ կենաց կոչի դիք եւ քերդութեան եւ լուսոյ .
Եւ մարդակերպ իրանամբք բերեալ ըզդէմս արեգան
Յօնրս շարժէ փայլասփիւռս յաղթանակացն ի շքոյ .
Դեռ այն ինչ նեան ոստուցեալ յաղեղանէն արձակի ,
Փայլէ փլքին ցասմնալի անմահականն վրիժուց .
Շրջացաննն աչք եւ ունչք՝ գեղեցիկ իմըն զայրուց .
Եւ վեհութիւն կորովի փայլատակեալ բովանդակ
Լոկոյն յայտնէ ակնարկեալ զաստուածութեան երեւակ :

ՃԿԲ

Այլ ի չքքնաղ կերպարանս անդ անուրջք իմն են սիրոյ
Կերպարանեալք ի տեսիլ յաւերժհարսին մենահիւ .
Անմահունակ տարփածուի սաստիկ ի սէր հարեւոյ
Եւ յափշութեան անդ իւրում կացեւոյ աչք ի յակճիւ .
Տըպաւորեալ ի նըմա զամենայն գեղ մըտածին
Զոր կարաց մարդ հանճարել յաներկրաւոր գաղափար ,
Յերկնից շնորհէ 'նդունելով ըզխորհրդոցն տիպար ,
Զանմահութեան ճառագայթս , որ իբրեւ բոյլս աստղակոյտ
Շուրջ հաւաքեալ կառուցին զաստուածեան զայն երեւոյթ :

ՃԿԳ

Թէ արդարեւ Պռոմիթեւս ըզհուր յերկնից գողացաւ՝
Որով տածին մահացուք , հատոյց ըզնոյն վերըստին
Նա՛ որ եղև ձեռնհաս հըզօր ոգևով այնքանեալ
Քերդողականս յայս ի վէմ տըպաւորել գըլխովին
Զանմահակերպ փառաց շուք . զոր թէ մարդոյ ձեռն հաստեաց
Այլ խորհուրդք գեր մարդկայինք անշուշտ ծընան զնորայն ձեւս ,
Ում ժամանակն իսկ խնայեաց . չիք խոսմ' անկեալ յարձանէս ,
Եւ ոչ ընդ մի եկեալ բիծ յողովութեամբ ինչ տարեաց ,
Այլ տակաւին շնչէ զբոց՝ զոր ի սկըզբանն անդ կըրեաց :

CLXIV

But where is he, the Pilgrim of my song,
The being who upheld it through the past?
Methinks he cometh late and tarries long.
He is no more — these breathings are his last;
His wanderings done, his visions ebbing fast,
And he himself as nothing : — if he was
Aught but a phantasy, and could be class'd
With forms which live and suffer — let that pass —
His shadow fades away into Destruction's mass,

CLXV

Which gathers shadow, substance, life, and all
That we inherit in its mortal shroud,
And spreads the dim and universal pall
Through which all things grow phantoms; and the cloud
Between us sinks and all which ever glow'd,
Till Glory's self is twilight, and displays
A melancholy halo scarce allow'd
To hover on the verge of darkness; rays
Sadder than saddest night, for they distract the gaze,

CLXVI

And send us prying into the abyss,
To gather what we shall be when the frame
Shall be resolved to something less than this
Its wretched essence; and to dream of fame,
And wipe the dust from off the idle name
We never more shall hear, — but never more,
Oh, happier thought! can we be made the same:
It is enough in sooth that *once* we bore
These fardels of the heart — the heart whose sweat was gore.

ՃԿԴ

Այլ ո՞ր արդեօք իցէ նա, Պանդուխտն իմոց նըւագաց,
Ո՞ր այն՝ որ էր յանցելումն երգոց օճան զօրավիգ .
Թըւ ինձ թէ գայ նա յուշիկ եւ դանդաղեալ առնու զկաց, . . .
Ոչ եւս է նա . ու ահա հուսկ շնչոյն շրշունջ սակաւիկ :
Դադարեցաւ թափառիկն եւ վերացան տեսիլք իւր .
Եւ եղեւ նա ինքն ոչ ինչ : — Թէ առաւել քան ըզցնորս
էր ինչ ն'արդեօք, թէ կարէր խառնիլ ի շարս ձեւաւորս
Նոցին՝ որք կեանն եւ կըրեն, ապա եւ նա թող անցցէ .
Ըստուեր նորին ի կուտակս եղծման անկեալ պակասէ,

ՃԿԵ

Այն որ պատէն եւ զըստուերս եւ գոյութիւնս եւ ըզկեանս
Եւ զամենայն զոր ստանամքս՝ ի մահացուն իւր պատանս .
Որ սփռէ զմութ եւ դանդիւն ու առ հասարակ տըխատանս՝
Եւ զամենայն ինչ փոխէ յուրուականաց կերպարանս .
Փարատի ամպն՝ որ ընդ մէջ մեր եւ բնաւին որ փայլեաց .
Փառաց ճաճանչն իսկ՝ փոխեալ ի վերջալոյս համառօտ
Մեղամաղձիկ իմըն փայլ սրփռէ նըւաղ ընդ աղօտ
Յեզըր մըթան . թըխագոյն ճաճանչք քան թուխ ըզգիշեր,
Քանզի հարեալ ափշութեամբ եւ զօշոտեալ զմիտըս մեր,

ՃԿԶ

Վարեալ մըղեալ ի յանդունդս ի վայր ըզմեզ յուղարկեն
Հետազօտել զայն՝ զոր կայ մընայ լինել մեզ տակաւ,
Յորժամ լուծցին կերպարանքս այս յիւր՝ որ նուազ իսկ իցէն
Քան զայժմուս հէգ գոյութիւն . եւ յերազել ըզհամբաւ,
Եւ թօթափել ըզփոշի յունայնատուր անուանէ .
Զոր ոչ եւս այլ լուիցուք : Բայց ո՞չ եւս . . . խոնկ երջանիկ .
Ոչ եւս լիցուք յայնմ՝ հետէ որպիսի եմքս արդ այժմիկ :
Շատ է ստուգիւ՝ զի զսրբտի կրեցաք երբեմն ըզբեռինս,
Սիրտ՝ որ յարեան ճապաղիս փոխէր զերկանցըն քըրտինս :

CLXVII

Hark! forth from the abyss a voice proceeds,
A long low distant murmur of dread sound,
Such as arises when a nation bleeds
With some deep and immedicable wound;
Through storm and darkness yawns the rending ground,
The gulf is thick with phantoms, but the chief
Seems royal still, though with her head discrown'd,
And pale, but lovely, with maternal grief
She clasps a babe, to whom her breast yields no relief.

CLXVIII

Scion of chiefs and monarchs, where art thou?
Fond hope of many nations, art thou dead?
Could not the grave forget thee, and lay low
Some less majestic, less beloved head?
In the sad midnight, while thy heart still bled,
The mother of a moment, o'er thy boy,
Death hush'd that pang for ever: with thee fled
The present happiness and promised joy
Which fill'd the imperial isles so full it seem'd to cloy.

CLXIX

Peasants bring forth in safety. — Can it be,
Oh thou that wert so happy, so adored!
Those who weep not for kings shall weep for thee,
And Freedom's heart, grown heavy, cease to hoard
Her many griefs for ONE; for she had pour'd
Her orisons for thee, and o'er thy head
Beheld her Iris. — Thou, too, lonely lord,
And desolate consort — vainly wert thou wed!
The husband of a year! the father of the dead!

ՃԿԷ

Լուռ աւաղիկ յանդրնդոց անտի լինի ձայն ժաման ,
Երկար եւ խոր ի հեռուստ հընչեալ մըմունջ ահաւոր ,
Որպէս ըզձայն զոր արկցէ ազգ հարեալ յախտ մահական
Որում չիցէ յոյս դեղոյ բըժըշկութեան հնարաւոր :
Ի ծուփ մըրրկի եւ միշի գետին դռնչեալ պատառի .
Խուռն ի վըհէ թեւածեն թափառական ուրուականք .
Թէ եւ անթագ՝ պետ նոցին թըւի թագի դեռ ժառանգ .
Եւ գալկահար այլ սիրուն , խարչեալ աղեօք մայրենի
Գըգուէ ի գիրկ դիեցիկ՝ ում սընունդ ծոց իւր չունի ⁸⁸ :

ՃԿԸ

Ո՛ւր արդ իցես դու , պետաց եւ արքայից բարունակ ,
Յոյս ցանկալի բազմութեան ազգաց , մեռար՝ դեօք եւ դուն .
Չէր մարթ շիրմին մոռանալ ըզքեզ եւ քո փոխանակ
Կըքեւ ըզգլուխ ոչ այդքան վեհ ոչ այդքան եւ սիրուն :
Ի տըխուր մէջ գիշերին , ո՛վ մայր միոյ լոկ ժամու
Մինչ արիւն դեռ կաթէր սիրտ քո ի վերայ որդւոյ քում՝
Հասեալ մահու լըռեցոյց զամենայն ցաւդ ապառում .
Փախեաւ ընդ քեզ ներկայս բաստ եւ յուսացեալ խընդութիւնն
Որ ըզկըզգիսն արքունիս լընոյր գեղոյր թաթաղուն .

ՃԿԹ

Գեղջուկք երկնեն անվրտանդ . իսկ առ իմէ՞ ոչ քեզ այս ,
Քեզ՝ ո՛վ բնաւից երջանիկ ու ամենեցուն սիրելի .
Լացցեն , լացցեն այն գքեզ որք ոչ կամին լալ զարքայս .
Ազատութեան ինքըն սիրտ ճընչեալ բեռամբ ցաւալի
Ըզհոյլ վըշտացըն թողեալ՝ գորովէ զմիդ միայնակ .
Այն որ տեղայրն ըզքեւ շուրջ ներբողական գովից ճառ
Եւ նըշմարէր ըզգըլխովդ ըզծիածան իւր պայծառ :
Եւ դու մեկնակ տէր , լըքեալ լըծակից , զուր դու փեսայ ,
Մի եւեթ ամ ամուսին , հայր մեռելոյ յարակայ :

CLXX

Of sackcloth was thy wedding garment made ;
Thy bridal's fruit is ashes : in the dust
The fair-hair'd Daughter of the Isles is laid,
The love of millions ! How we did intrust
Futurity to her ! and, though it must
Darken above our bones, yet fondly deem'd
Our children should obey her child, and bless'd
Her and her hoped-for seed, whose promise seem'd
Like stars to shepherds' eyes : — 'twas but a meteor-beam'd.

CLXXI

Woe unto us, not her ; for she sleeps well :
The fickle reek of popular breath, the tongue
Of hollow counsel, the false oracle,
Which from the birth of monarchy hath rung
Its knell in princely ears, 'till the o'erstung
Nations have arm'd in madness, the strange fate
Which tumbles mightiest sovereigns, and hath flung
Against their blind omnipotence a weight
Within the opposing scale, which crushes soon or late, —

CLXXII

These might have been her destiny ; but no,
Our hearts deny it : and so young, so fair,
Good without effort, great without a foe ;
But now a bride and mother — and now *there* !
How many ties did that stern moment tear !
From thy Sire's to his humblest subject's breast
Is link'd the electric chain of that despair,
Whose shock was as an earthquake's, and opprest
The land which loved thee so that none could love thee best.

ՃՃ

Քո հարսանեաց պատմութեանք անկան հիւսիւք խարազանց .
Առագաստին քո բողբոջ պողաբերեաց քեզ ածին .
Անկեալ եղաւ ի փոշի կըղզեաց դըստրիկն հերապանձ
Սիրեցեալն այն ի բիւրուց , յոյս ապագայ մեր բարւոյն .
Զի թէ մահուան իսկ մըթար զոսկերոտի մեր պատէր ,
Այլ սփոփեաք՝ թէ որդիքս՝ որդւոյ նորա հնազանդին ,
Օրհնեն ըզմայրն եւ օրհնեն ըզառաւիղն ըզձալին ,
Որ ցանկալի մեզ թըւէր հանգոյն աստեղ յաչս հովուի . —
Ու ահա գըտաւ լոկ ճաճանչ լուսերեւոյթ՝ որ ցըրուի :

ՃՃԱ

Վահ , եղուկ մեզ , ու ոչ նըմա , զի նա նընջէ խաղաղիկ : —
Վայրավատին յեղյեղուկ ծուխ աամկականն շընչոյ ,
Լեզու պեղեալ խորհըրդոց , եւ կամ պատգամք խաբուսիկ՝
Որ շըշընջէր՝ ի սկզբանց իշխանութեան արբենուոյ
Ի լըսելիս փարազանց , մինչեւ ընկճեալ ժողովուրդք
Յարեան եւ խուռն ընթացան , զինուորութիւն խելագար . —
Բաղդ տարակարծ՝ որ զիշխողս հըզօրս առնէ ոտընհար ,
Եւ արկանէ՝ նդդեմ նոցին կոյր բըռնութեանն եւ անբոյթ
Մէտ մ՝ ի նըժարն հակակայ՝ որով ճընչին վաղ կամ փոյթ .

ՃՃԲ

Ահա յաղբիկ լինէին թերեւս նորա մասն եւ բաստ .
Այլ ոչ . չառնուն յանձին զայդ սիրտք մեր . չըքնաղ մանկա-
Բարի՝ գոլով անկեղծ , մեծ՝ չունելով զոք դիմակաց . [մարդ ,
Այն ինչ եղեալ հարսն եւ մայր , եւ անդ անկեալ դընի արդ . . .
Քանի կապանս ոչ խըզեաց մին այն վայրկեան դըժընդակ .
Ի սըրտէ հօր քում ցըսիրտ յետին հըլու հպատակին
Մածեաւ շըղթայ յուսահատ ելեկտրացունց տագնապին ,
Որոյ գըղորդ իբրեւ ժաժ սասանեցոյց զերկիրն այն
Որ սիրէրն այնպէս ըզքեզ որպէս ոչ այլ ոք համայն :

CLXXIII

Lo, Nemi! navell'd in the woody hills
So far, that the uprooting wind which tears
The oak from his foundation, and which spills
The ocean o'er its boundary, and bears
Its foam against the skies, reluctant spares
The oval mirror of thy glassy lake;
And, calm as cherish'd hate, its surface wears
A deep cold settled aspect nought can shake,
All coil'd into itself and round, as sleeps the snake.

CLXXIV

And near Albano's scarce divided waves
Shine from a sister valley; — and afar
The Tiber winds, and the broad ocean laves
The Latian coast where sprang the Epic war,
« Arms and the Man », whose re-ascending star
Rose o'er an empire: — but beneath thy right
Tully reposed from Rome; — and where yon bar
Of girdling mountains intercepts the sight
The Sabine farm was till'd, the weary bard's delight.

CLXXV

But I forget. — My Pilgrim's shrine is won,
And he and I must part, — so let it be, —
His task and mine alike are nearly done;
Yet once more let us look upon the sea;
The midland ocean breaks on him and me,
And from the Alban Mount we now behold
Our friend of youth, that ocean, which when we
Beheld it last by Calpe's rock unfold
Those waves, we follow'd on till the dark Euxine roll'd,

ՃՃԳ

Ողջ լեր՝ Նեմի⁸⁹. զի չքնաղ զողեալ է բլուրս պրակաշարժ,
Զի եւ յախուռն մրբրիկ որ ըզկաղնի հինաւորց
Արմատախիլ արարեալ ոստուցանէ գետնաքարչ
Եւ ըստ ամուսնսն վարէ զովկիանու դիզան ջուրց
Յերկինս է վեր պուղելով ըզփրփրացեալ վէտս ալեաց,
Չըւածեւիդ կայ պատկառ բիւրեղափայլ լըճակի.
Հանդարտ զինչ քէն ողորեալ՝ երեսքն է կերպ ցուցակի
Խոր եւ ցըրտին մըկանանց. այն՝ զոր խռովէ եւ ոչինչ,
Յեռեալ տոռնեալ զիրերօք համակ հանգոյն օձ է նինջ:

ՃՃԴ

Եւ հուպ նըմին Ալբանոյ վըտակըն գայ յերեւան՝⁹⁰
Ի հարազատ իմն հազիւ անջըրպետեալ է հովտէ.
Ճեմի Տիբեր է հեռուստ, ու անդրագոյն լայնն ովկէան
Քերեւով զափըն լատին ուր դիւցազանցն է մարտէ,
Ելին « զէ՛նքն եւ այրն » այն՝ որոյ կաց աստըղ կանգուն⁹¹
Եւ ամբարձաւ յինքնակալ է պետութիւն: — Իսկ յաջկոյս
Հանգըստարան վայրք Տուլեայ մինչ է Հռովմայ տայրըն խոյս⁹².
Եւ հեռագոյն ուր լերանց պարք անկանին քօղ ական՝
Հերկք ու ագարակ Սաբինաց⁹³, խոնջ քերդողին զբօսարան: ...

ՃՃԵ

Այլ զառանցեմ. — Պանդըխտին իմոյ առաւ սըրբարան.
Եւ հարկ է մեզ անջատել թողուլ զիրեար. — Եղիցի.
Վաստակ նորա եւ իմ գոգ է գլուխ ելին միաբան:
Այլ միանգամ եւս է ծով անդր ակնարկել թոյլ տացի:
Համատարած մէջերկրեայ խորտակի հուպ յիս եւ նա.
Եւ է լեռնէ Ալբանոյ ըզմանկութեան բարեկամ
Տեսանեմք մեք զովկէան, որ՝ մինչ տեսաքս հուսկ անգամ՝
Ըզբարածեռ կալքէիւ կուտէր կոհակ է կոհակ⁹⁴,
Եւ սահ արկեալ գընացաք մինչ անդր՝ ուր թուխն Եւքսինեակ՝

CLXXVI

Upon the blue Symplegades: long years —
Long, though not very many, since have done
Their work on both; some suffering and some tears
Have left us nearly where we had begun:
Yet not in vain our mortal race hath run,
We have had our reward — and it is here;
That we can yet feel gladden'd by the sun,
And reap from earth, sea, joy almost as dear
As if there were no man to trouble what is clear.

CLXXVII

Oh! that the Desert were my dwelling-place,
With one fair Spirit for my minister,
That I might all forget the human race,
And, hating no one, love but only her!
Ye Elements! — in whose ennobling stir
I feel myself exalted — Can ye not
Accord me such a being? Do I err
In deeming such inhabit many a spot?
Though with them to converse can rarely be our lot.

CLXXVIII

There is pleasure in the pathless woods,
There is a rapture on the lonely shore,
There is society, where none intrudes,
By the deep Sea, and music in its roar:
I love not Man the less, but Nature more,
From these our interviews, in which I steal
From all I may be, or have been before,
To mingle with the Universe, and feel
What I can ne'er express, yet can not all conceal.

ՃԶԶ

Շառաչաչարժ Թաւալէր ի Սիւմպլեգադ կապուտակ⁹⁵ .
Երկայն տարիք, Թէ ոչ յոյժ բազումք՝ այլ քաջ իսկ երկայն ,
Յետ այնորիկ յիս եւ նա ներգործեցին Տասարակ .
Արտօսը եւ վիշտք ինչ՝ յորմէ սկըսաքս՝ ըզմեզ Թողին յայն .
Բայց ոչ ի զուր զմահացուս Տատաք անցաք զասպարէզ .
Առաք եւ մեք ըզմեր վարձ , եւ աւասիկ ն՝ աստանօր .
Քանզի կարեմք դեռ բերկրիլ յարեգական շողաւոր ,
Հընձել հըրճուանս ի յերկրէ եւ ծովէ այնպէս սիրունս՝
Որպէս Թէ չիք որ խռովէ յերկրի զսոցա պարզութիւնս :

ՃԶԷ

Ո՛հ , ո՞ տայր ինձ երթալ կալ յանմարդաձայն անապատ
Մի լոկ Ոգի գեղեցիկ հուպ ունելով արբանեակ .
Ո՛ տայր ըզբնաւ մարդկութեան ազգաւս առնել ինձ ապախառ
Եւ չատելով եւ ոչ զոք սիրել ըզնէ միայնակ :
Ո՛վ դուք տարերք , յորոց յոյզ եւ ի բարբառըս վըսեմ
Թըւիմ եւ ես ամբառնալ ինքն ի վիճակ վեհագոյն
Ո՛չ կարիցէք դուք շնորհել ինձ արարած մի այսգոյն :
Խաբիմ արդեօք կարծելով զդոսա բնակեալ շատ ուրեք .
Թէ եւ , ո՛հ , մեզ կենակցիլ նոցին՝ տըւեալ դուն երբեք :

ՃԶԸ

Զի հեշտալիք են անտառք անձանապարհք եւ անկոխք .
Ո՛հ , զի զմայլիչ է ոգւոց ափըն լըռին մենաւոր .
Ընկերութիւն է անքոյթ զոր ոչ խռովեն այլ ամբօխք
Ի խոր անդունդըս ծովուն , ու ի մռունչս անդ՝ ձայն դաշնաւոր :
Ոչ Թէ պակաս ինչ ըզմարդ , այլ շատ սիրեմ ըզբնութիւն .
Քանզի ի սմանէ տեսութիւնքն այն՝ որով զանձն իմ կորզեմ
Յամենայնէ յոր եղէ եւ յոր լինելըս կարեմ ,
Առ ի հեղուլ եւ խառնիլ ընդ տիեզերս , եւ ըզգալ
Իրս՝ զոր յայտնել ոչ կարեմ , այլ ոչ իսպառ եւ լուռ կալ :

CLXXIX

Roll on, thou deep and dark blue Ocean — roll !
Ten thousand fleets sweep over thee in vain ;
Man marks the earth with ruin — his control
Stops with the shore ; — upon the watery plain
The wrecks are all thy deed, nor doth remain
A shadow of man's ravage, save his own,
When, for a moment, like a drop of rain,
He sinks into thy depths with bubbling groan,
Without a grave, unknell'd, uncoffin'd, and unknown.

CLXXX

His steps are not upon thy paths, — thy fields
Are not a spoil for him, — thou dost arise
And shake him from thee ; the vile strength he wields
For earth's destruction thou dost all despise,
Spurning him from thy bosom to the skies
And send'st him, shivering in thy playful spray
And howling, to his Gods, where haply lies
His petty hope in some near port or bay,
And dashest him again to earth : — there let him lay.

CLXXXI

The armaments which thunderstrike the walls
Of rock-built cities, bidding nations quake,
And monarchs tremble in their capitals,
The oak leviathans, whose huge ribs make
Their clay creator the vain title take
Of lord of thee, and arbiter of war ;
These are thy toys, and, as the snowy flake,
They melt into thy yeast of waves, which mar
Alike the Armada's pride, or spoils of Trafalgar.

ՃԶԹ

Շարժւեաց խորին ովկէան ալեօքըդ թուխ կապուտակ
 Զուր ըզմկանամբ քովք քարչին գընան տորմիղք բիւրախումբ .
 Զաւերածու ձեռացն հետըս ձըգէ մարդ ի ցամաք ,
 Այլ դիմակալ ծովուն եզը արձանանայ նըմին թումբ :
 Ի ջրեղէնըն դաշտի դու միայն գործես խորտակմունս .
 Զիք անդ մարդոյ նիշ քանդիչ , բայց մի եւեթ , ինքն ինքնին .
 Յորժամ առ վայր մի հանգոյն իմքն կայլակն անձրեւին
 Վիժէ ճողփմամբ ի քոյին յանդընդախոր յորձանոտ
 Անդագանդ անսպտան անլաց անսուդ ու անձանօթ :

ՃԶ

Ոչ ձըգեսցեն ոտք մարդոյ կընիքս ի քոյդ ասպարէս ,
 Եւ ոչ տարցի նա զկապուտ քոյոյ հովտաց յաւարի .
 Դու ամբարձեալ վերասցիս ու ի բաց ըզնա հերքեսցես՝
 Հենգնեալ զուժովն ասկիկար՝ որով դըղորդ տայ երկրի .
 Անդընդամուղ դու տրոփմամբդ ըզնա ձըգեալ ընդ երկինս
 Եւ ջախջախեալ խաղալիկ տաս ծրփանացդ ահագին ,
 Մինչ նա դեռ դից իւր մաղթէ , եւ առ օձան վըտանգին
 Հուպ նաւակայս ինչ կամ խորչ դուզնաքեայ տալ ժըտէ զբաղդ ,
 Եւ դու վարեալ արկանես ի ցամաք . թող կացցէ անդ :

ՃԶԱ

Որմնախարխար մենքենայք որձաքարից դըղեկաց
 Սարսեցուցիչքն այն ազանց բախմամբ թընդից շանթաթափք ,
 Դըրդուեցուցիչք արքայից յիշխանանիստ քաղաքաց ,
 Կիտահասակ կաղնէկուռ եւ լայնակող նաւախայտք
 Յոր սլանձացեալ մեծամիտ հաստիչք նոցուն կաւեղէնք՝
 Կոչեն զանձինս ծովիշխանս եւ յաղթութեանց մարտադիրք ,
 Դոքա զքօսանք են առ քեւ , եւ իբրեւ ձեան ծըւէնք ցիբք
 Հալին յալեաց քոց փրփուրս , այնք՝ որ եղենն ոտընհար
 Յոխորտակեալն Արմադայ⁹⁶ եւ նըշխարաց Տրափալկար⁹⁷ :

CLXXXII

Thy shores are empires, changed in all save thee —
Assyria, Greece, Rome, Carthage, what are they?
Thy waters wasted them while they were free,
And many a tyrant since; their shores obey
The stranger, slave, or savage; their decay
Has dried up realms to deserts: — not so thou,
Unchangeable save to thy wild waves' play —
Time writes no wrinkle on thine azure brow —
Such as creation's dawn beheld, thou rollest now.

CLXXXIII

Thou glorious mirror, where the Almighty's form
Glasses itself in tempests; in all time,
Calm or convulsed — in breeze, or gale, or storm,
Icing the pole, or in the torrid clime
Dark-heaving; — boundless, endless, and sublime —
The image of Eternity — the throne
Of the Invisible; even from out thy slime
The monsters of the deep are made; each zone
Obeys thee; thou goest forth, dread, fathomless, alone.

CLXXXIV

And I have loved thee, Ocean! and my joy
Of youthful sports was on thy breast to be
Borne, like thy bubbles, onward: from a boy
I wanton'd with thy breakers — they to me
Were a delight; and if the freshening sea
Made them a terror — 'twas a pleasing fear,
For I was as it were a child of thee,
And trusted to thy billows far and near,
And laid my hand upon thy mane — as I do here.

ՃԶԲ

Ափունքդ այդ՝ են պետութիւնք, փոխեալ Համայն ի քէն զատ.
Ատորեստան ու Ելլադա, Հռովմ՝, Կարբեդովի, ուր են արդ.
Ձուրք քո զնոսա մաշէին, մինչդեռ Կային դեռ ազատ,
Որպէս յետոյ արկին անդ բռնաւորաց ձեռք աղարտ:
Ափունքն այն խուժք եւ սըտրուկք նըւաճեցան յօտարաց.
Անկմամբ նոցին՝ պետութիւնք յամայնս կորդ փոխեցան:
Դու ոչ այդպէս. կաս մընաս նոյն, բաց յալեացըդ դրուժան.
Կապոյտ դիմաց քոց չածէ ծիրրս ծընգեալս՝ ամանակ.
Իբր յայգու անդ ստեղծման քում՝ հոսեա եւ արդ նոյնպունակ:

ՃԶԳ

Ո՛վ հրաշափառ հայելի, յոր բարձրելոյն իսկ ինքնին
Կերպարանի երեւոյթ՝ ի յոյզ ծրփանց մըրըրկաց.
Դու հանապազ՝ թէ քստմնեալ եւ հողմահար, թէ լըռին,
Ի սիւք ու ի բուք, ի սահմանս սառնասուղակ բեւեռաց
Եւ ընդ թօնուտ արջնաթոյր այրեցածին խորշակաւ,
Անեզր անհուն եւ վըսեմ՝ յաւերժութեան ես պատկեր.
Քահաւորակ անտեսին. ի նոյն հիւթոյ քում տարեր՝
Ձեռունք վըհիդ հաստեցան. երկիրս ամէն քեզ պատկառ,
Եւ դու սիգաս խաղաս սոնք անհետազօտ մենափառ.

ՃԶԴ

Էի եւ ես խանդակաթ ի սէր քոյին՝ ովկէան,
Եւ ըզբօսանք մանկութեան իմոյ եղեն՝ քո ալիք,
Սահիլ գընալ ի նոսին պըղպըջակաց քոց նըման.
Տըղայ տիոցս՝ ափնակոճ կոհակքդ էին խաղալիկք.
Նըքին ինձ հեշտք եւ հաճոյք. ցըրտասարսուռ եւ թէ ծով
Արկանէր ահ ինչ նոքօք, էր եւ երկեղն այն քաղցրիկ.
Քանդի նըման իսկ նոցին՝ էի եւ ես քո ուսարիկ.
Յանձն ի ծրփանքըդ եղեալ եւ ի մօտոյ եւ հեռուստ,
Եւ իբր յայժմուս՝ գըզուէին ձեռք իմ՝ ըզբաշ քո հարուստ:



CLXXXV

My task is done — my song hath ceased — my theme
Has died into an echo ; it is fit
The spell should break of this protracted dream.
The torch shall be extinguish'd which hath lit
My midnight lamp — and what is writ, is writ, —
Would it were worthier ! but I am not now
That which I have been — and my visions flit
Less palpably before me — and the glow
Which in my spirit dwelt is fluttering, faint, and low.

CLXXXVI

Farewell ! a word that must be, and hath been —
A sound which makes us linger ; — yet — farewell !
Ye ! who have traced the Pilgrim to the scene
Which is his last, if in your memories dwell
A thought which once whas his, if on ye swell
A single recollection, not in vain
He wore his sandal-shoon, and scallop-shell ;
Farewell ! with *him* alone may rest the pain,
If such there were — with *you*, the moral of his strain !

ՃՁԵ

ԱՅԼ ԵՍ յաւարտ վաստակոցս հասի . եւ երգք իմ լըռեն .
Եւ նիւթ բանիցս յարձագանգ մ' անկեալ ի խոր մեռաւ դեռ .
Անուրջք երկայն երազոյս՝ արդ ըզլուծումըն խընդրեն .
Թող շիջցի ջահ՝ որ զկանթեղն իմ ցայգամէջ լուցանէր :
Որ ինչ գրեցաւըն գրեցաւ . ո՞ տայր թէ էր լաւագոյն .
ԱՅԼ ԵՍ ոչ եւս եմ նոյն ինքն՝ որ ինչ երբեմն եւ էի .
Յաճին տեսլեանցս երեւոյթք զինեւ նըւազ ըզգայի .
Եւ որ երբեմն ի յոգիս բնակէր ի ներքըս բոց վառ ,
Արդ գողգողուն եւ նըւազ , եւ անկանի շիջափառ :

ՃՁԶ

Բարեան մընայք . — ձայն յաճախ կրկնեալ յաճախ կրկնելի ,
Բարբառ՝ որ տայ ոտնառել . — սակայն բարեան ինձ մընայք
Դուք՝ որ ըզհետ նժդեհին շրջեցայք յակն հայելի
Մինչ ի յետինըն տեսիլ : — Եթէ խորհուրդ մի միակ
Ի խորհրդոց անդ նորուն կացցէ ի ձեզ անմոռաց ,
Թէ ծածանեալ ծըփիցի զձեօք մի եւեթ յիշատակ ,
Ապա նա ոչ վայրապար կըրեաց զկօշիկն եւ խեցեակ ⁹⁸ :
Ողջամբ մընայք . վիշտք , թէ կայր ինչ վիշտ , նըմա լոկ թողցին ,
Իսկ կըրթական նըւագացըն հրահանգք՝ այն ձեզ բաժին :

1810

The first thing I did was to
 go to the office and see
 what was going on. I found
 everything in a state of
 confusion. The papers were
 all over the place and
 the clerks were
 doing nothing. I
 then went to the
 bank and saw
 the cashier. He
 told me that
 the money was
 all gone. I
 was very
 surprised. I
 then went to
 the house and
 saw the
 family. They
 were all
 very
 sad. I
 then went
 to the
 office and
 saw the
 manager. He
 told me that
 the money
 was all
 gone. I
 was very
 surprised.

1811

The first thing I did was to
 go to the office and see
 what was going on. I found
 everything in a state of
 confusion. The papers were
 all over the place and
 the clerks were
 doing nothing. I
 then went to the
 bank and saw
 the cashier. He
 told me that
 the money was
 all gone. I
 was very
 surprised. I
 then went to
 the house and
 saw the
 family. They
 were all
 very
 sad. I
 then went
 to the
 office and
 saw the
 manager. He
 told me that
 the money
 was all
 gone. I
 was very
 surprised.

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք

1. Իբրեւ նախերգանս իմն կարգեցաք զայս տուն, որ է ճԺ տուն Գ. երգոց Քերդուածոյն Պանդխտութեան Արուղայ Ասպետի :
2. Աննիբաղ կարբերոնացի :
3. Կից յորմն բարձր ապարանից դքսիցն Աննեակոյ եւ յորմն բանտի քրէական յանցաւորաց՝ արկեալ կայ կամուրջ յարկածածուկ ի վերայ ջրանցից. ընդ այն անցուցանէին յատենէ ապարանիցն ի տեղի պատուհասին՝ զդատապարտեալս ի մահ կամ ի զնդան մշտնջենաւոր. վասն այնորիկ կոչեցաւ նա կամուրջ հառաչանաց, Ponte dei Sospiri.
4. Կիւբելէ, ըստ Յունաց առասպելեաց դիցուհի պաշտպան շինից եւ քաղաքաց, վասն որոյ կերպարանեն զգլուխ նորա ի խոյր կամ թագ աշտարակազարդ, բերելով զձեւ մահարձանաց պարտպաց :
5. Դասսոյ (Դորգուադոյ) գերագոյն դիւցազներգակ քերդոզաց Խտալացոց, որ երգեաց զԵրոստիճի ազարեալ. յորմէ հատուածս եւ ցուցս ի բերան առեալ երգէին յաճախ Աննեակեցիք յածելով թեթեւասահ նաւակօք իւրեանց (զոր խնարա կոչեն) ի մեծ ջրանցս եւ ի ծովալիճն իւրեանց :
6. Գերահռչակ միակամար կամուրջն արկեալ ի վերայ մեծի ջրանցիցն որ յերկուս բաժանէ զքաղաքն Աննեակոյ :

7. Անձինք թատրերգութեանց Շէքսպիրայ . Շայլոգ է Հրեայն
ի Վաճառականն Վենետիոյ, — Մաւրիկն է Օթելլոյ (տ. 17):
8. Բանք մօրն Բրասիդեայ Սպարտացւոյ, զոր ասաց առ այնու-
սիկ որք զքաջութիւն որդւոյ իւրոյ գովէին:
9. Սովորութիւն էր դքսից Վենետկոյ խաղալ ամի ամի (ի տօնի
Համբարձման) նաւազումար հանդիսիւ ի խորս Ադրիա-
կան ծովու եւ արկանել մատանի մի, իբրեւ նշանակ փե-
սայութեան Վենետկոյ ընդ նմին. եւ նաւ դքսին կոչէր Պո-
ւինդորոյ Bucintoro, որ թարգմանի Եզնացուլ: — Սուրբ
Մարիոս, կաթուղիկէ տաճարն է եւ հրապարակն իսկ որ ա-
ռաջի նորին. ի գլուխ կամարի մեծի դրան գաւթի եկեղեցւոյն
կայ ոսկէքանդակ պատկեր առիւծու, նշանակ՝ աւետարան-
չին Մարկոսի:
10. Գերմանացւոց ինքնակալն Փրետերիկ Շիկամօրուս, որ յեա-
քսանամեայ մարտից եւ հակառակութեան ընդ հայրապետս
Հռովմայ եւ ընդ իտալիոյ, յամին 1177 եկն ի Վենետիկ, ուր
կանխեալ էր քան զնա Պապն Աղէքսանդր Գ, եւ խնդրեալ
ներուսն հաշտեցաւ ընդ նմա եւ ընդ իտալացւոց:
11. Նոյն ինքն Շիկամօրուսն, զի էր ի Սուաբեան տոհմէ. իսկ
տէրն Արեգան կայսրն Աւստրիոյ է:
12. Ենրիկոս Տանտոլոյ գուքս Վենետկոյ 85 ամաց էր յորժամ
ընտրեցաւն ի դքսութիւն, եւ ամաց գոլով իննսուն եւ եօ-
թանց դաշնակցեալ փռանգական տորմզին խաղաց եւ էառ-
զկոստանդնուպօլիս յամին 1204:
15. Ի ներքոյ նախայիշեալ առիւծուդ (9) ի կիսաբոլոր կամարի
անդ կանգնեալ կան չորք ձիք պղնձիք ոսկէզօծք, զորս յառ-
ման կոստանդնուպօլսոյ բարձին անտի Վենետկեցիք, ուր ի
Հռովմայ փոխադրեալ էր թէոզոսի կայսեր. եւ ի Հռովմ տա-
րեալ աւանդեն Տրդատայ կամ Տիրիթայ Հայոց արքայի ըն-
ծայ ինքնակալին. իսկ ի Հայս թուի բերեալ ի Տիգրանայ
Միջնոյ կամ յԱրտաշիսէ Արշակունւոյ ի ժամանակի արշա-
ւանին իւրեանց յԵլլադա եւ ի կղզիս: Յելս անցելոյ դարու
Փռանգաց տիրեալ Վենետկոյ տարան զձիսն ի Բարիզ եւ
անտի փոխեցան ի Վենա, եւ վերստին դարձուցան ի տեղի
իւրեանց, բայց սուղ ինչ կապտեալ ի սարից եւ ի զարդուց:

14. Պետրոս Գորիա առաջնորդ Գենուացւոց, էառ զԳիոճա քաղաք հուպ ի Վենետիկ, եւ յաղերսել Վենետկեցոց ի հաշտութիւն՝ սպառնայր զինու զօրութեամբ մտանել ի Վենետիկ եւ սանձ արկանել անսանձ ճիոցն պղնձեաց: Այլ վրիպեցաւ ի յուսոյ եւ ի կենացն միանգամայն. եւ պարտեալ Գենուացւոց (յամին 1380) անձնատուրք եղեն ի Վենետկեցիս:
15. Զայր վատ զննապարծ կամ զապիկար Բանդալոն Pantalone կոչեն Վենետկեցիք, եւ յաճախ յաճի այս անուն ի բերանս նոցա առ առակէ եւ նշաւակէ. քերդողս ստուգաբանէ զանունս ի Բիանդա-լեոնէ Pianta-leone բառից, որ նշանակեն ըստ ձայնին արհող տախտակ. եւ առ միտս, զի Վենետկեցոց նշան ազգի եւ գրօշու էր առիւծ, եւ նուաճեալ քաջութեամբ քաղաքս եւ բերդս բազումս զնոյն նշան ձողաբարձ տնկէին. վասն այնորիկ տախտակի կոչեցան:
16. Պատմէ Պլուտարքոս ի վարս Նիկիասայ զԱթենացւոց գերեւոց ի Սիրակուսացւոց երգել ի սիփիանս իւրեանց եւ յողք գերչացն զտաղս Եւրիպիդեայ, եւ այնու շնորհս ազատութեան գտանել ի նոցանէ:
17. Օդուէյ, Otway, թատրերգակ անգղիացի, ծ. 1651, մ. 1685. որ գրեաց զողբերգութիւնն Ալտարո-նի-ն Վենետիոյ (ի Սպանիացւոց): — Ռէտզլիֆ, Radcliffe, կին վիպասան անգղիացի, ծ. 1764, մ. 1823. յիշի աստ վասն վիպասանութեանն կոչեցելոյ Գաղտնիք Ուրուխոյ: — Շիլլեր, գերագոյն քերդողաց Գերմանացւոց, որ գրեաց եւ վիպասանութիւնս երկուս՝ յորս զՎենետկոյ սովորոյթս եւ բարս նկարագրէ, զմին կոչեցեալ Թանգար Վենետիոյ, եւ զմիւսն Տեսանող կամ Հայ: — Շէքսպիր, գերագոյն ողբերգակ բանաստեղծից Անգղիացւոց. որոյ է եւ Օնելլոյ կամ Մարիին (Սեաւ) Վենետիոյ ողբերգութիւն նշանաւոր:
18. Շատ սիրեալ եւ ոչ սակաւ ժամանակս եկաց քերդողն ի Վենետիկ, ուր եւ զմասն մի քերդուածոյս գրեաց:
19. Սակայն լաւ եւս լինէր ազնուագոյնս ինչ ընծայել մարդոյ համբերութեան օրինակս քան զուղտ ապուշ եւ զգայլ գիշատիչ:
20. Փրիուլ կամ Ֆրիուլ, երբեմն մարզ Վենետկոյ, սահմանա-

կից Իստրիոյ, այսպէս կոչեցեալ յանուն քաղաքին Փորոն
Յուլեայ, Forum Julii.

21. Հռետեան բարձունք, Rhætia, յԱլպեայ լեռինս, ի սահմա-
նակցութեան Հելուետիոյ, Դիրուլայ եւ Լոմպարտիոյ :

22. Մեդոակոն մեծ ըստ նախնեաց, այժմ Պրենդա դեա, յա-
նուն Մեդոակեան տոհմի Հռետիոյ, ոռոգանէ զգաւառս Վե-
նետիոյ :

23. Արկուա, Arqua կամ Արկուատոն, Arquato, գիւղ Պատա-
ւիոնի (Բատուա), յորում եկեաց Պետրարգա բանաստեղծ
զյեախն ամս կենացն եւ մեռաւ, յ'18 յուլիսի, 1370. եւ թա-
ղեալ կայ անդէն ի բացօթեայ շիրմի. եւ պահի ցարդ տունն
եւ սենեակն եւ կահք սենեկին, որոց յայց ելանեն եկք եւ
բնիկք Իտալիոյ, իբրեւ յիշատակաց քերդողի եւ տարիա-
ծուին Լաւրայի զոր երգեացն յաճախ. եւ թարգմանի Լաւ-
րա՝ Դափնի :

24. Փերրարա, Ferrara քաղաք ամուր ի պետութեան Հռովմայ,
յ'ժԳ դարու ժառանգութիւն եղեւ Եստեան տոհմի, որ պայ-
ծառացաւն անդ դքսութեան շքով ի ժԵ եւ ի ժԶ դարս :

25. Տուն բանտին յորում արգել Ալփոնսոս Եստեան դուքս
զՏորկուատոս Դասսոյ բանաստեղծ, զոր եւ ցայսօր ցուցա-
նեն քննասիրաց. որում եւ քերդողս անգղիացի յայց ելեալ
եւ ժամս ձիգս ասեն եկաց ի նմին միայնիկ :

26. Գրոսսֆա անուանի ճեմարան կամ ժողով գիտնոց Իտալա-
ցւոց, որք զմեծն եւ զպանծալի բառարան լեզուին իւրեանց
հրատարակեցին, եւ դատաստան նոցին օրէնք համարին.
բայց խստութեան օրինաց նոցին կամ չհաւանութեանն յաղ-
թող ասէ քերդողս զԴասսոյ, նոյնպէս եւ անաչառ բանա-
գատութեան Պուալոյի քերդողի գաղղիացւոյ, որ ոչ հա-
ւանէր՝ ըստ Պայռլնի՝ թէ յաղթիցէ Իտալացին՝ գաղղիական
հոմաձայն եւ տաղտուկ տաղաչափութեան. սակայն չափա-
զանց թուի մեղադրութիւնդ, անմարթ է զգօն ականջաց
չզգալ զգերազանց ներդաշնակութիւն Իտալական լեզուի եւ
չափարանութեան :

27. Դժոխերգու պուէտն եւ Տուսկեան հայրն եւ Ծաղկունին՝

նոյն ինքն է Տանդէ հայր խտալացւոյ քերդողական լեզուի .
որ յերիս քերդուածս երգեաց զԴժոխս , զՔաւարան եւ զԱր-
քայու[թիւն , եւ զերեսին միանգամայն քերդուածսն կոչեաց
Աստուածային խաղալիկ կամ [Թատր . La divina Commedia .
— Ասպետաց գովասանն է Արիոստոյ որ ի գիւցազնական
քերդուածն Օւլանո մուլիին կամ Դիւրուի Orlando Furioso,
երգէ զկրօնս եւ զարարս արի արանց եւ ասպետաց միջին
դարուց . եւ նմանեցուցանէ զնա քերդողս՝ Սկոտայ (Walter
Scott) գերահռչակ արձակարան վիպասանի Սկոտացւոյ
մերոյ դարուս հեղինակի . եւ փոխադարձաբար զհամազգին
իւր կոչէ Արիոստոյ հիւսիսային , եւ զխտալացին՝ Սկոտ հա-
րաւային :

28. Զառաջինն յեկեղեցւոջ Բենեդիկտեանց [Թաղեալ կայր
մարմին Արիոստոյ ի Փերրարա , եւ կիսանդրի ի վերայ շիրմին
երկաթակուռ դափնեձեւ պսակաւ՝ որ շան[Թահար լեալ եր-
բեմն անկաւ . զայս դէպս յիշէ քերդողս եւ ի չքմեղս կացու-
ցանէ ի կասկածանաց [Թերահաւատից :
29. Այս տունս եւ որ զկնի սորին՝ ազատ իմն [Թարգմանութիւն
է գերահռչակ չորեքտասանտողեայ նուագի քնարերգակն
խտալացւոյ Ֆիլիպայայ , որ ընդ աննմանսն դասի սրտառուչ
եւ գեղեցիկ երգոց :
30. Մտերիմ բարեկամն Տուլեայ կիկերոնի Սերվիոս Սուլպի-
կիոս , որ նաւելով զննէր զմնացորդս քաղաքացն Ելլադայ :
31. Առնոս գետ , Arnus, Arno. ոռոգանէ զԴոսկանա եւ [Թափի
ի միջերկրական ծով : — Ետրուրական Ա[Թէնք կոչէ զՓլո-
րենտիա կամ Ֆիորենցա (Ծաղկաւան) մայրաքաղաք Դոսկա-
նայ , որ է երկիր նախնի Ետրուրացւոց եւ Տուսկեանց :
32. Անուանի արձան Աստղկան որ Մեդիկեանն կոչի , մի ի հրա-
շակերտից յունական ճարտարութեան համարեալ . որում
չուայլէ քերդողն գովութեամբ :
33. Հերա , Ա[Թենաս , Անահիտ եւ Աստղիկ դիցուհիք վիճելով
վասն գեղոյ իւրեանց՝ դատաւոր ասեն կացուցին զհովիւ մի
Տրովացի կամ զՊարիս զորդի Պախամու Տրովացւոցն ար-
քայի , եւ նա զԱստղիկ ասաց լինել գեղեցկագոյն :

54. Այսինքն՝ կապկարար նմանողի :
55. Անուանի գերեզմանատուն Փլորենտիոյ :
56. Միքայէլ Անգելոս , Միքելանճէլոյ ըստ իտալացւոց , մեծա-
հանճար անդրիագործ , ճարտարապետ եւ նկարիչ : — Աւ-
ֆիէրի գերագոյն ողբերգակ քերդողաց իտալացւոց :
57. Գալիլէոս , հայր նորոց աստեղաբաշխից , հեռադիտակին
գտող , եւ շարժմանն երկրի վարդապետող :
58. Խորագէտ պատմագիր իտալացւոց :
59. Գանովա գերագոյն յանդրիագործս նորոց դարուց . ծնեալ
ի Բոսսանիոյ փոքու գեղջ Գրեվիզ գաւառի , յամին 1757 , եւ
անդ թաղեալ , 1822 , ի հոյակապ տաճարին յիւրում դաս-
տակերտի :
40. Պոգգաչչիոյ , հայր իտալական արձակ մատենագրութեան :
41. Չի քան զամենայն բարբառս իտալացւոց Տուսկեանն այս-
ինքն Դոսկանացին քաջ ընտիր եւ հեշտալուր է :
42. Չչուաւենա քաղաք կոչէ յետին ամրոց տկարացեալ ինք-
նակալութեանն Հռովմայ :
43. Տես զճանօթութիւնն 23 :
44. Անդրիագործութիւն եւ նկարչութիւն :
45. Լիճն Տրասիմենեայ այժմ կոչեցեալ Լիճ Բերուճիոյ , ի
պետութեան Հռովմայ . առ որով Աննիբաղ տարաւ յաղթու-
թիւն մեծ ի վերայ Հռովմայեցւոց 217 ամաւ յառաջ քան
զթուական Փրկչին :
46. Sanguinetto, Սանկո-ինկոյոյ , որ նշանակէ Արիւնիկ :
47. Ալիտուժնոս գետ հնոյն Ումբրիոյ . կան աւերակք տաճարի
յեզր նորա ընդ մէջ Փոլինիոյ եւ Սբոլեգոյ քաղաքաց Հռով-
մայ պետութեան :

48. Վելինոյ կամ Դեռնի, յանուն գեղջ եւ քաղաքի մեծ եւ անուանի սահանք ջրոյ մերձ ի Ռեդի քաղաք Հռովմայ. գետն Վելինոյ եկեալ յերկրէ Նեպոլսոյ եւ գործեալ զջրվէժն թափի ի Ներա գետ :
49. Գետ դժոխոց ըստ Յունաց առասպելեաց :
50. Ապենին կամ Ապենեան լեռինք, պար երկայնաշար որ յԱւպեանց շառաւիղեալ ձգի ընդ բովանդակ երկայնն Իտալիոյ :
51. Կուսան լեռան, Jungfrau, բարձրագոյն ի Պեռնեան լեռինս Զուիցերեաց : — Սպիտակ լեռան յԱւպեայս, բարձրագոյն լեռանց Եւրոպիոյ, 14807 ոտնաչափ գաղղիական :
52. Կիմեռ լեռան յԵպիռոս :
53. Շանթակատար լեռինք, ըստ Յունաց Ակրոկերաւնոս, յԵպիռոս, որ է այժմ Եանեա :
54. Սորակտեան լեռան, իբր 30 մղոնաւ ի հիւսիսի Հռովմայ, ի հնումն տաճար Ապոլլոնի կայր ի գագաթանն, եւ Փերոնիայ դիցուհւոյ ի ստորոտան. այժմ կոչի Ս. Ովրեստէս կամ Ս. Սեղբեստրոս լեռան :
55. Որատիոս :
56. Նիորէ ըստ առասպելեաց դուստր Տանտաղոսի, վասն բազմաճնութեանն արհամարհեալ զԼատոնէ մայր Ապոլլոնի եւ Արտեմեայ՝ զըկեցաւ յորդւոցն, զորս նետաձար սպանին հարազատքն ճեաք Լատոնեայ. եւ դից զթացեալ յանդադար արտասուս թշուառական մօրն՝ փոխեցին զնա յարձան ապառաժ, յորմէ հոսէին հանապազ ջրոյ կայլակք :
57. Կապիտոլիոն, Capitolium. բլուր եւ ակառն հնոյն Հռովմայ, ուր կառուցեալ էր գերահռչակ տաճարն Արամազդայ, զորոյ տեղի կալաւ մեծ եկեղեցի Տիրամօրն ի Ե կամ Զ դարէ եւ այսր :
58. Երեթո, յունական ձայն, ըստ բուն ազգային հնչման՝ երեթո, այսինքն Գրի :

59. Տուլլիոս Աիկերոն գերագոյն ճարտասանից . Աիրգիլիոս գերագոյն բանաստեղծից . Լիւիոս գերագոյն պատմաբանից Լատինաց :
60. ԶԳրոմուելայ ասէ որ յ'Յ ամսեան սեպտեմբերի յաղթեաց ի Տընպար , յ'Յ նորին ամսոյ էառ զպսակ իշխանութեան , եւ դարձեալ յերրորդի աւուր նորին ամսեան մեռաւ :
61. ԶՊոմպէի անդրոյն ասէ , զՏակառակորդին Կեսարու , զոր ոմանք նոյն իսկ համարին՝ առ որով սպանաւն Կեսար յատենի ծերակուտին :
62. Պղնձեայ անդրի Հռովմայ , որ է գայլ մատակ՝ յորմէ դիեն Հռեմոս եւ Հռեմուլոս երկուորեակք . յոր շանթ երբեմն անկեալ եւ խանգարեալ է :
63. Ի Մեծն Նաբոլէոն զոր ընդ Յուլիոսի Կեսարու կշռէ եւ ստորագասէ :
64. Ակնարկէ ի հռչակաւոր բանսն Կեսարու Veni, Vidi, Vici. Եկի , տեսի , յաղթեցի . զոր գրեաց առ իւրսն , յորժամ արագ արագ ի վերայ հասեալ Փառնակայ որդւոյ Միհրդատայ մեծի ի պարտութիւն մատնեաց :
65. Եպերէ զարարս Նաբոլէոնի եւ ներբողէ զՎաշինկոն զազատարարն Ամերիկացւոց :
66. Շիրիմ է կեկիլիայ Մետելլայ կնոջ կրասոսի , կառուցեալ ի վերայ Ապպեան ճանապարհին :
67. Աւաղ հանճարոյդ , զոր այսպէս զերկրաւ զառածեալ անյուսութեամբ բարբանջես :
68. Մի յեօթեանց բլրոց յորոց վերայ կառուցեալ էր Հռովմ եւ են արդ ի նմա փուլք եւ մնացուածք հին շինուածոց :
69. Նոյն ինքն Պալատինեան բլուրն :
70. Աշտարակաձեւ սիւն յիշատակաց Տրայիանոսի կայսեր , յորոյ գագաթն ամբարձեալ կայ արդ անդրի Ս . Պետրոսի առաքելոյ , որպէս եւ Ս . Պողոսի ի սիւնն Աւրեղիանու կայսեր :

71. Տարպեան վախք ի Կապիտոլիոն լերին, ուր թաղեցաւ Տարպէա դուստր Տարպէոսի քաղաքապետի Հռովմայ, ընդ վահանօք եւ ընդ ապարանջանօք զինուց Սարինացւոց որոց մատնեալ էր զՀռովմ, եւ վարձ մատնութեանն խնդրէր զապարանջանս եւ զքայռամանեակս նոցին: Ընդ այն վախս գահավիժէին յետ այնորիկ զմատնիչս Հռովմայեցիք:
72. Փորոմի Forum. այսպէս կոչէին Հռովմայեցիք զգլխաւոր հասարակաց հրապարակ քաղաքաց իւրեանց, ուր ժողովէին ի քննութիւն դատաստանաց եւ առեւտրական իրաց:
73. Րիէնցի, ծ. ի Հռովմ, 1510, մ. 1554. ճարտարասան քաջ եւ նօտար ի տան քահանայապետին. զորոյ բացաբնակութիւն յԱլինիոն պատճառս առեալ՝ գրգռեաց զժողովուրդն եւ անուանեցաւ Տրիբուն յամին 1547. եւ թեկն ածելով զիշխանութեան բովանդակ խտալիոյ՝ մերժեցաւ ի միւսում ամին, եւ փախստական լեալ ձերբակալ եղեւ. գտեալ շնորհս վերստին դարձաւ ի Հռովմ եւ խառնեցաւ ի ծերակոյտն. եւ անդրէն զառածեալ յիշխանասիրութիւն սպանաւ ի ծառայէ միոջէ:
74. Եգերիա կին էր Նումայի Պոմպիլեայ ըստ Ովիդեայ. աղբիւր ջրոյ գործեաց ի քարայրի, յաւերժից նուիրեալ հարսանց. եւ կայ մնայ ցայսօր զշինողին կրելով զանուն. եւ է վայր զբօսանաց տիկնայց Հռովմայ:
75. Կոլիսէ Colisæus, կամ Փլաւեան ամփիթէատրոն, մեծագոյն թատերց Հռովմայ, որ տանէր արս իբրեւ ինն բիւր, եւ ուր յաճախ գազանամարտքն լինէին, եւ կոչեցաւ այսպէս վասն անհեղեղ մեծութեանն, քանզի Կոլոս մեծ եւ խոշոր լի ըստ յոյն լեզուի: Մեծագոյն է ի մնացուածս աւերակաց շինուածոց նախնեաց, եւ տակաւին կանգուն կայ մեծաւ մասամբ:
76. Նեմեսիս, դէք վրիժուց ըստ առասպելեաց, Արամազդայ եւ Հարկի դուստր, կամ Ովկիանու եւ Գիշերոյ, զոր կերպարանեն թեւաւոր, կրելով օձս եւ շանթիս:
77. Արեատէս որդի Սգամեմնոնի սպանելոյ կամակցութեամբ կնոջն Կլիւտեմնեստրեայ. պատուէր առեալ յանուրջս ի հօրէն սպան զմայր իւր, վասն որոյ զամս բազումս տանջիւր յԱրհաւրաց դժոխայնոց եւ փախստական լինէր, մինչեւ շի-



Չաւ ցասունն դից. զայս դէպս առին յողբերգել քերդողք ճարտարք :

78. Յանոսեան ակնարկութիւն. — Յանոս ըստ առասպելեաց որդի էր Ապողոնի, եւ գաղթականութեամբ անկեալ յԻտալիա կառոյց դաստակերտ յիւր անունն ի վերայ միոյ ի բլրոց Հռոմայ, եւ աստնջական լեալ Սատուռնոսի դից հալածելոյ յերկնից՝ ընկալաւ ի նմանէ շնորհս տեսանելոյ զանցեալն եւ զապառնին. վասն այնորիկ եւ կրկնադէմ կերպարանի :

79. Ակնարկէ ի գեղաքանդակ կճեայ անդրի սուսերամարտի օրհասականի, որ համարի գաղափարեալ ի պղնձեայ անդրոյն ձուլելոյ ի Կտեսիլայոսէ :

80. Պանթէօն, որ ըստ յունական ձայնին նշանակէ Ամենայն դից, զի ամենայն խառնաղանձին Ոլիւմպեայ նուիրեցին զայն Հռովմայեցիք. կանգուն կայ մեծատարր տաճարն բոլորչի. վասն որոյ եւ այժմ Բոլորակ կոչի ի ռամկաց, Rotonda, եւ նըւիրեալ է Մարտիրոսաց Տիրամօր :

81. Այսինքն որք աղօթեն շարիւք ուլանց, որ է համարիչն կամ վարդարանն :

82. Աւանդութեամբ պատմի ցարդ ի Հռովմ թէ զհայր դատապարտեալ ի բանտ մահու սնուցաներ դուստրն ծնողասէր իւրով իսկ կաթամբ. եւ տեղի բանտին ասեն էր այժմեան Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն վայր :

83. Ադրիանու դաստակերտ, այժմ կոչի Ս. Հրեշտակի բերդ, Castel Sant' Angelo. Ադրիանոս կայսր շինեաց զայն անհեղեղ իմն շիրիմ վասն իւր, թերեւս մեծագոյն շիրմաց եւ աննմանագոյն. պատասպարան է արդ ամբութեան Հռովմայ :

84. Գմբէթ աիեզերահոշակ մեծի տաճարի Ս. Պետրոսի :

85. Ի բնագրին՝ Ալպեան լեռնն :

86. Լայոկոմն որդի Պաիամու եւ քուրմն Ապողոնի, հակառակէր իշխանաց Տրովացւոց չմուծանել ի քաղաք անդր զձին փայտակերտ զոր Յոյնք նուէր իմն կարծեցուցանէին առնել, եւ հարկանէր զնոյն գեղարդեամբ. եւ ահա օձք վիշապք պա-

տեալ զնովաւ եւ զերկոքումք որդեկօքն՝ հեղձուցանէին չա-
րատանջ : Հրաշակերտ անդրի սոցա հելլենական ձեռին գործ
գտաւ ի սկիզբն ժԶ դարու յազարակս Տիտոսի եւ եղաւ ի
Վատիկան :

87. Ապոլոնի անդրին գեղեցկագոյն համարեալ յառնապատ-
կերս ճարտարեալս ի նախնեաց, կայ ի պատշգամաձեւ ժայռ
դահլճի միոյ ի Վատիկան, վասն որոյ եւ Ապոլոնին պատշգա-
մին կոչի, Apollo del Belvedere.

88. Ողբայ զմահ կարլոդդայ դստեր Գեորգեայ Դ թագաւորին
Անգղիոյ, որ դժուարածին լեալ մեռաւ. որպէս եւ ուստրն
նորընծայ :

89. Նեմի գիւղ մերձ յԱլպանոյ, ուր ասէն ճեմիլ Եգերիայ ի
պուրակս տաճարին Արտեմեայ :

90. Ալբանոյ, քաղաքաւան, ամարանոց Հռոմայեցւոց, առ երի
հնոյ քաղաքին Երկայնն Ալբայ :

91. Սկիզբն Ենէականին դիւցազներգութեան Վիրգիլեայ :

92. Կիկերոնի Տուլլիոսի ամարաստուն եւ ազարակք ի Տուս-
կուլոն գեղջ, որ է այժմեանս Ֆրասկադի :

93. Ռոգգա ձիովանէ գիւղ է աւերակ, եւ մասն հնոյ երկրին
Սաբինացւոց :

94. Կալբէ եւ Աբիւլէ անուանք արձանացն Հերակլի զոր կանգ-
նեաց ի կիրճս Կադեսայ, այսինքն են հրուանդանք Ճիպրաւ-
դարայ :

95. Սիւմպլեգադ կամ Կիւանեան սլարեխք ի Թրակեանն Վու-
փոր ի մուտս Սեաւ ծովու :

96. Արմադա, այսպէս կոչէր Անյաղթն անուանեալ տորմիդ
նաւաց հարիւր երեսուն եւ հնգից, զոր Փիլիպպոս Բ արքայ
Սպանիացւոց յամին 1588 առաքեաց ընդդէմ Անգլիացւոց.
այլ մրրիկք եւ թշնամիք վատթարեցին զայն, եւ սակաւք ի
նաւացն գերծան :

97. Տրափալկար հրուանդան ի կրճին ճիպրալդարայ, ուր Նեւ-
սոն ծովապետ անդղիացի խորտակեաց զնաւատորմն Փռան-
կաց եւ Սպանիացւոց, եւ ինքն վիրաւորեալ մեռաւ, (1805).
յեւ մարտին մրրիկ մեծ անկեալ ի ծովն տազնապ եւ վնաս
անհնարին հասոյց յաղթողացն եւ յաղթելոց:

98. Կօշիկ՝ նշան բաղմաշրջութեան պանդխտի, եւ խեցեակն
առձեռն ըմպանակ նորին:

661

2013

Г-41

